

Tiina Pulkkinen

Omaohjaajatoiminnan kehittäminen lastensuojeluyksikössä

”Yhdessä eteenpäin”

Opinnäytetyö

Kevät 2019

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Kehittämisen ja johtamisen koulutus (YAMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen YAMK-tutkinto

Tekijä: Tiina Pulkkinen

Työn nimi: Omaohjaajatoiminnan kehittäminen lastensuojeluyksikössä: ”Yhdessä eteenpäin”

Ohjaaja: Hemminki, Arja, YTT, lehtori

Vuosi: 2019

Sivumäärä: 84

Liitteiden lukumäärä: 3

Lapsen ja nuoren sijoittaminen kodin ulkopuolelle on viimeinen keino turvata lapsen kasvuympäristö. Erilaiset yhteiskunnan muutokset sekä esiin nousseet tarpeet parantaa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten oloja pakottavat kehittämään lastensuojelutyötä asiakaslähtöisemmäksi, laadukkaammaksi sekä asiakkaiden tarpeita vastaavammaksi toiminnaksi.

Kehittämistyön tavoitteena oli parantaa ja kehittää yhden lastensuojeluyksikön omaohjaajatoimintaa vastaamaan ja palvelemaan paremmin nuorten toiveita ja tarpeita sekä tukemaan nuorten kehitystä. Lisäksi tavoitteena oli saada nuoret mukaan osallistumaan omaohjaajatoiminnan kehittämiseen. Tarkoituksena oli selvittää millaisista asioista ja tekijöistä rakentuu hyvä omaohjaajatoiminta sekä mitkä ovat omaohjaajatoiminnan suurimmat haasteet ja ongelmat. Tarkoituksena oli myös lopuksi luoda omaohjaajatoiminnasta prosessinkuvaus yksikköön.

Kehittämistyö toteutettiin yhteen lastensuojeluyksikköön, jossa on työntekijöitä yhteensä 12. Kehittämistyöhön osallistui viisi nuorta, ohjaajat ja yksikön esimies. Kehittämistyössä oli piirteitä tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta ja se eteni hyödyntäen bikva-mallia. Aineisto kerättiin nuorilta (N=5) teemahaastatteluilla, ohjaajilta kyselylomakkeella (N=5) sekä learning cafe-menetelmällä (N=9). Prosessinkuvaus yksikköön työstettiin osana learning cafeeta.

Aineistoja analysoitiin teemoittelulla ja kyselyaineistoa määrällisellä analyysillä sekä SWOT-analyysillä. Tuloksista nousi esille, että omaohjaajan työnkuva on hyvin haasteellinen ja moninainen. Omaohjaajan merkitys on nuorille tärkeä, vaikka sitä ei aina osata tuoda esille. Suurimpana haasteena esille nousi nuoren ja omaohjaajan yhteisen ajan vähyyys. Yhteisen ajan koettiin olevan hyvin merkityksellinen nuoren ja omaohjaajan välisen luottamuksellisen suhteen rakentumisen kannalta. Nuorille on tärkeää tulla kuulluksi ja ymmärretyksi sekä saada aito tunne siitä, että heistä välitetään ja ollaan kiinnostuneita.

Avainsanat: lastensuojelu, sijaishuolto, omaohjaajatoiminta

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Master's Degree Programme in Development and Management of Health Care and Social Work

Author/s: Tiina Pulkkinen

Title of thesis: Development of mentorship at children welfare unit: "Together forward"

Supervisor(s): Arja Hemminki. Senior Lecturer, PhD

Year: 2019   Number of pages: 84   Number of appendices: 3

Placing a child and a young person outside the home is the last way to secure the child's growth environment. Changes in society and emerging needs will improve the conditions for people placed outside the home to make children welfare more customer-oriented, of a better quality and more responsive to customer needs.

The aim of this thesis was to improve and develop foster care unit's mentorship to answer and serve the needs and wishes of children better and to support their comprehensive growth. The goal was to explore what matters and factors are built in good mentorship and what are the biggest challenges and problems. Secondly, it was a purpose to create a process description of the mentorship to the foster care unit.

The thesis was made to at one child welfare unit, with a total of 12 employees. Five children, mentors and supervisor of the unit participated to thesis. The thesis had features of research development and it proceeded using the Bikva-model. The material was collected from youth (N=5) through thematic interviews, mentors through questionnaire (N=5), and learning café-method (N=9). Process description to the welfare unit processed as part of the learning café-method.

The material was analyzed by theme, survey material by quantitative analysis and SWOT-analysis. The results showed that the mentor's work is very challenging and diverse. The meaning of the mentor for youth is important although it may not always be possible to bring it up. The biggest challenge was the lack of common time. The common time was considered to be very important for the construction of a confidential relationship between the young and the mentor. For the youth, it is important to be heard and understood. Also, a genuine feeling of being cared for and interested in is crucial.

Keywords: children welfare, foster caring, mentorship

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo.....	6
1 JOHDANTO	7
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	9
2.1 Aiheen valinta	9
2.2 Kehittämistyön tavoite ja kehittämiskysymykset	9
3 LASTENSUOJELU	11
3.1 Lastensuojelu ja sijaishuolto	12
3.2 Lastensuojelulaki	16
3.3 Riskit kodin ulkopuoliselle sijoitukselle tutkimuksen valossa	17
4 NUORET ASIAKKAINA LASTENSUOJELUSSA.....	18
4.1 Nuoruusiän kasvu ja kehitys	18
4.2 Laitoshoito ja lastenkoti.....	19
4.3 Sijoitukseen johtaneita syitä tutkimusten valossa	22
4.4 Elämää lastenkodissa	23
5 KIINTYMYSSUHDE JA VUOROVAIKUTUS.....	26
5.1 Kiintymyssuhteen ja vuorovaikutuksen synty ja merkitys	26
5.2 Turvattomat kiintymyssuhteet ja niistä aiheutuvat häiriöt.....	28
6 OMAHOITAJA NUOREN TUKENA	31
6.1 Omahoitajan moninainen tehtävä	31
6.2 Transferenssi-ilmiö omaohjaajasuhteen kompastuskivenä	32
6.3 Wahlbeckin kompassi vuorovaikutuksellisista haasteista	33
6.4 Omaohjaajan ja omahoitajan rooli tutkimusten valossa.....	35
7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	38
7.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta	38
7.2 Prosessin eteneminen bikva-mallia hyödyntäen.....	40
7.3 Nuorten teemahaastatteluiden toteutus ja analysointi	42

7.4 Ohjaajien kyselylomake, kyselyn toteutus ja analysointi.....	46
7.5 Oppimiskahvila ohjaajille.....	50
8 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	55
8.1 Nuorten kokemuksia ja ajatuksia omaohjaajuudesta.....	55
8.1.1 Omaohjaajan merkitys	55
8.1.2 Omaohjaajan rooli.....	56
8.1.3 Toiveena yhteistä aikaa ja yhdessä tekemistä	58
8.1.4 Nuorten esille tuomat muut kehitettävät asiat ja toiveet	59
8.1.5 Omaohjaajien parityöskentely ja omaohjaajavaihdokset.....	61
8.1.6 Kannustus ja positiivinen palaute tärkeää nuorille.....	62
8.2 Tulokset ohjaajien kyselylomakkeesta.....	62
8.2.1 Omaohjaajatoiminnan vahvuudet, kehitettävät asiat, uhat ja mahdollisuudet.....	63
8.2.2 Avoimista kysymyksistä esiin nousseet haasteet ja kehitettävät asiat	65
8.2.3 Ohjaajien ajatuksia, millainen on hyvä omaohjaaja	66
8.3 Oppimiskahvilan tulokset	67
8.4 Omaohjaajatoiminnan prosessinkuvaus	69
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	71
10 POHDINTA	74
10.1 Opinnäytetyö prosessina	75
10.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	76
LÄHTEET	79
LIITTEET	84

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1 Wahlbeckin kompassi (Wahlbeck 2010, 23).....	34
Kuvio 2 Kehitämistyön eteneminen bikva-mallia hyödyntäen (Toikko & Rantanen 2009).....	42
Kuvio 3. Ohjaajien arvio omaohjaajatoiminnan toimivuudesta ja nykytilasta.....	63
Kuvio 4. Prosessinkuvaus.....	69
Taulukko 1. Esimerkki teemahaastattelun analysoinnista.	46
Taulukko 2. Otanta kyselylomakkeen monivalintakysymysten analysoinnista	48
Taulukko 3. Esimerkki avointen kysymysten analysoinnista.	50
Taulukko 4. Aikaa kuvaavan teeman analysointi.....	54
Taulukko 5. Monivalintakysymysten analysointi SWOT-analyysillä.....	65

1 JOHDANTO

Lasten ja nuorten ensisijainen paikka kasvaa on kotona vanhempiensa kanssa. Syystä tai toisesta tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista ja tällaisissa tilanteissa lasten ja nuorten oikeus saada turvaa ja hyvää kohtelua korostuu. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on kuitenkin aina viimeinen keino turvata lapsen kasvuympäristö.

Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat suurien muutoksien edessä mahdollisen sosiaali- ja terveydenhuollon ja maakuntauudistuksen tullessa voimaan jossakin vaiheessa. Tämä pakottaa kehittämään lastensuojelutyötä enemmän asiakaslähtöisemmäksi, laadukkaammaksi ja tarpeita vastaavaksi toiminnaksi. Myös lastensuojelulaitoksiin tehdyistä tarkastuksista on noussut esille epäkohtia sekä huonoja ja vanhentuneita käytäntöjä. Kehittämisen rinnalla paljon huomiota on saanut myös lapsen osallisuus ja oikeus tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa. Hallitus onkin esittänyt lastensuojelulakiin muutoksia, jotka vahvistavat lasten oikeutta hyvään kohteluun, huolenpitoon ja kasvatukseen. Viime vuosien aikana on ollut meneillään lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE. Ohjelman tavoitteena on luoda suotuisa kasvu- ja oppimisympäristö lapsille ja nuorille sekä tukea perheen hyvinvointia. LAPE-ohjelmassa luodaan sisältöä ja rakenteita sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen, sekä vahvistetaan perus- ja erityispalveluita. Yhtenä osa-alueena on kehittää lastensuojelun laitoshoidtoa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018, [viitattu 1.3.2019].)

Omaohjaajan ja nuoren suhde on vastavuoroinen suhde, joka ohjaa lasta ja nuorta. Parhaillaan suhde kehittyy kiintymyssuhteeksi, jolla voi olla hyvin positiivinen ja eheyttävä vaikutus traumaattisista ja rikkinäisistä kiintymyssuhteista kärsineen lapsen tai nuoren elämässä. Omaohjaajasuhteella voi olla pitkäaikaiset seuraukset nuoren elämässä. Tarve kehittämistyölle tuli lastensuojeluyksiköltä.

Opinnäytetyön tavoitteena on parantaa ja kehittää omaohjaajatoimintaa palvelemaan ja tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla nuorta ja nuoren kehitystä. Lisäksi tavoitteena on kuunnella nuoria ja tällä tavalla kehittää toimintaa vastaamaan enemmän nuorten toiveita ja tarpeita. Opinnäytetyössä on piirteitä tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta ja sen toteutuksessa käytettiin toiminnallisia ja osallistavia menetelmiä. Opinnäytetyön etenemisessä on hyödynnetty bikva-mallia. Aineistoja on

kerätty teemahaastatteluilla, kyselylomakkeella ja oppimiskahvila-menetelmällä. Opinnäytetyön lopuksi yksikköön laadittiin prosessinkuvaus omaohjaajatoiminnasta.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kuvaan, miten päädyin valitsemaani aiheeseen kehittää lastensuojeluyksikössä omaohjaajatoimintaa. Luvussa tuon myös esille kehittämisen tarkoituksen, tavoitteet ja kehittämiskysymykset.

2.1 Aiheen valinta

Aiheen valinta tuotti minulle todella isoja haasteita. Vaikeuksia aiheutti, etten voinut tehdä kehittämistyötäni omaan tuttuun työpaikkaani. Olin tehnyt joitakin työvuoroja yhteen lastensuojeluyksikköön, jossa työ oli minulle hyvin erilaista aikaisempaan työkokemukseeni verrattuna. Vuorot lastensuojeluyksikössä olivat kuitenkin mielenkiintoisia ja pidin työstäni. Tuntui siis luontevalta kääntyä lastensuojeluyksikön esimiehen puoleen ja jutella hänen kanssaan olisiko kehitystyö mahdollista tehdä sinne. Yhdessä valitsimme monista erilaisista aiheista lopulta omaohjaajatoiminnan kehittämisen ja päivittämisen. Aiheen valintaa tuki aiheen jatkuva ajankohtaisuus sekä se, että omaohjaajatoimintamallia ei ollut hetkeen päivitetty. Halusimme yksikön nuoria mukaan kehittämistyöhön kuulemalla heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan omaohjaajatoiminnasta ja sen merkityksestä nuoren elämässä. Oli tärkeää saada tietää miten heidän mielestään omaohjaajatoimintaa voisi kehittää ja mitä he toivoisivat omaohjaajalta.

2.2 Kehittämistyön tavoite ja kehittämiskysymykset

Kehittämistyön tavoitteena oli parantaa ja kehittää omaohjaajatoimintaa palvelemaan ja tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla nuorta ja nuoren kehitystä. Lisäksi tavoitteena oli kuunnella nuoria ja tällä tavalla kehittää toimintaa vastaamaan enemmän nuorten toiveita ja tarpeita. Tarkoituksena oli selvittää millaisista asioista ja tekijöistä rakentuu hyvä omaohjaajatoiminta, sekä mitkä olivat omaohjaajatoiminnan suurimmat haasteet ja ongelmat. Tarkoituksena oli myös näiden kaikkien toiminnallisten kehittämismenetelmien jälkeen luoda omaohjaajatoiminnasta prosessinkuvaus.

Kehittämistyöllä haetaan vastauksia seuraaviin kehittämiskysymyksiin:

1. Millaista omaohjaajatoiminta on tällä hetkellä?
2. Millainen on omaohjaajan merkitys nuorelle?
3. Mitkä ovat suurimmat haasteet ja ongelmat omaohjaajatoiminnassa?
4. Miten omaohjaajatoimintaa voisi kehittää työntekijöiden ja nuorten näkökulmasta?

3 LASTENSUOJELU

Tässä luvussa on esitelty, mitä tarkoitetaan lastensuojelulla ja sijaishuollolla sekä mitkä ovat lastensuojelun tehtävät. Luvussa on esitelty lyhyesti lastensuojelulaki sekä kartoitettu riskejä, mitkä saattavat johtaa kodin ulkopuoliseen sijoitukseen.

Ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä on lapsen vanhemmilla tai huoltajilla. Heidän vastuullaan on huolehtia lapsen hyvinvoinnista, kasvatuksesta ja huolenpidosta. Tarvittaessa yhteiskunnan on pyrittävä tukemaan vanhempia tässä tehtävässä ja tarjottava apua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tilanteen niin vaatiessa. Ensisijaisesti viranomaiset pyrkivät kaikkiin tavoin auttamaan, että vanhemmat onnistuvat tehtävässään. Jos vanhemmat tai huoltajat eivät tästä huolimatta kykene huolehtimaan lapsen hyvinvoinnista, on yhteiskunnalla velvollisuus puuttua tilanteeseen. Lastensuojelun tehtävä on suojella lasta ja turvata lapsen hyvinvointi. Tätä toteutetaan yhteistyönä vanhempien ja eri yhteistyötahojen kanssa. Lapsen suojelun takaamiseksi lastensuojelulaki voi myös joissakin tilanteissa määrätä lastensuojeluviranomaiset puuttumaan tilanteeseen vanhempien tahdosta riippumatta. Lapselle tulee aina kirjata asiakassuunnitelma, kun hän tulee lastensuojelun piiriin. Lapsen kohtelusta, eduista, oikeuksista ja näiden toteuttamisesta on kirjattu erilaisiin sopimuksiin ja lakeihin. Näitä lakeja ja sopimuksia ovat lastensuojelulaki, Suomen perustuslaki, sosiaalihuoltolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. (Lastensuojelun käsikirja 2018a, [viitattu: 1.6.2018].)

Munron (2002,37) on jaotellut lastensuojelupalvelut kolmeen tehtäväalueeseen. Lastensuojelun tulee tarjota hoitoa ja huolenpitoa lapsille, jotka eivät saa sitä vanhemmiltaan. Toisena tehtävänä on tukea perheitä ja auttaa perheitä kohtaamaan lapsen tarpeita. Kolmantena lastensuojelun tulee suojella niitä lapsia, joilla on riski joutua laiminlyödyiksi ja väärinkäytösten kohteeksi vanhempiensa taholta. Nämä tehtäväalueet ovat hyvin samansuuntaiset, mitä myös Suomen lastensuojelussa painotetaan. Kansainvälisesti lastensuojelua on jaoteltu tehtävien tärkeysjärjestyksen mukaan. Karkeasti lastensuojelu voidaan jaotella suojelupalveluita korostavaan tai perheen tukemista ja hyvinvointia korostavaan toimintaan. Näistä kummatkin määrittelevät lastensuojelun tehtävän ja lastensuojelun kohteen eri tavoin.

Suojelupainotteisessa mallissa lastensuojelun tehtävä on kapea-alaisempaa. Ennalta määritellyt kriteerit ja normit määrittää toimintaa, milloin lastensuojelutoimiin on ryhdytty ja milloin lapsen oikeudet on uhattuna. Mallia onkin kritisoitu siitä, että se unohtaa ennaltaehkäisevän työn keskittyessään vain ilmi tulleisiin riskeihin.

Hyvinvointipainotteisessa mallissa lastensuojelun tehtävä ymmärretään laajasti. Lastensuojelun tehtävänä on lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen ja lasten suojeleminen on vain yksi osa kokonaisuutta. Mallia on kritisoitu laaja-alaisuudestaan ja siitä, että malli keskittyy liikaa vanhempiin, eikä näin edistä lapsen oikeuksia. Suomi edustaa näistä kahdesta mallista hyvinvointipainotteista mallia. (Pösö 2007, 72–76; Laakso 2009, 22.)

3.1 Lastensuojelu ja sijaishuolto

Vuonna 2017 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 76 116 lapsesta. Lastensuojeluilmoitusten määrä kasvoi 15% vuodesta 2016. Kiireellisesti sijoitettiin 4081 lasta, mikä on 15% enemmän kuin edellisellä vuonna. Huostassa olleiden määrä on pysynyt vakaana, heitä oli yhteensä 10 526 lasta. Vuoden 2017 aikana kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 956 lasta ja nuorta. Määrä kasvoi noin 3% vuodesta 2016. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan tämä selittyy pääasiallisesti kiireellisten sijoitusten määrän kasvusta. Lastensuojelussa avohuollon asiakkaina oli 55 884 lasta ja nuorta. (Kuoppala & Säkkinen 2018, tilastoraportti THL, [viitattu 4.1.2018].)

Tilanteesta riippuen lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle erilaisilla päätöksillä. Päätöksiin vaikuttavat erilaiset perusteet, sijoituksen tarkoitus, sekä oikeudelliset vaikutukset. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna tai kiireellisesti sijoitettuna. Näiden lisäksi hallinto-oikeuden väliaikaisella päätöksellä tai jälkihuoltona. Erilaisia sijaishuollon muotoja ovat sijaiskoti, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto tai jokin muu sijoituspaikka. Lapsen sijoittava kunta on vastuussa, että lapselle valitaan lapsen tarpeita parhaiten vastaava sijaishuolto- ja huolenpito- paikka. Sijaishuolto- ja huolenpito- paikan tulee olla sellainen, että se pystyy järjestämään lapsen tarpeenmukaisen hoidon ja huolenpidon. (Araneva 2016, 302–303.)

Avohuollon tukitoimiin tulee ryhtyä jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat lasta tai ne eivät turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä. Lisäksi jos lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimia pyritään mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lasten hoidosta vastaavien henkilöiden kanssa. Tukitoimen tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien tai huoltajien kasvatustaitoa. Avohuollon tukitoimet voivat olla hyvin erilaisia riippuen lapsen tai perheen ongelmista ja miten niihin halutaan vaikuttaa. Avohuollon tukitoimet perustuvat aina vapaaehtoisuuteen ja lähtökohtana avohuollon tukitoimille edellytetään lapsen molempien huoltajien suostumus. Edellytyksenä kuitenkin on, että 12 vuotta täyttänyt lapsi ja hänen huoltajansa niihin suostuvat. Palveluja ja tukitoimia voidaan järjestää pelkästään lapselle, erikseen vanhemmille tai koko perheelle. Avohuollon tukitoimista ja palveluista tehdään aina asiakassuunnitelma, jonka avulla pystytään arvioimaan tuen ja palveluiden vaikutusta ja laajuutta. (Räty 2012, 269).

Yksi tukimuoto on myös perheen tai lapsen sijoitus perhehoitona tai laitoshoidona. Avohuollon sijoituksen tullessa kyseeseen päämääränä on perheen kuntouttaminen, eikä pidempiaikainen sijoitus kodin ulkopuolella. Ensisijaisesti ja mieluummin lapsi pyritään sijoittamaan yhdessä vanhempien, vanhemman tai huoltajan kanssa, eikä yksin. Avohuollon sijoitukselle ei ole laissa määrätty enimmäismääräaika, lasta ei kuitenkaan saa toistuvasti sijoittaa avohuollon tukitoimena. Lapsen huolto ja hänen asioistaan päättäminen säilyvät kokonaan huoltajalla avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen aikana. (Araneva 2018, 94–96, 102.)

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisellä sijoituspäätöksellä kodin ulkopuolelle. Lastensuojelulakiin on kirjattu kiireellisen sijoituksen perusteista ja kestosta. Lapsen ollessa lastensuojelulaissa mainitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa, lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti laitoshoidon tai perhehoitoon. Lapsen hoito ja huolto voidaan myös järjestää muulla tavoin, esimerkiksi sijoittaa lapsi väliaikaisesti hänen läheisen sukulaisen luokse. Kiireellisessä sijoituksessa kyse on akuutista ja kiireellisestä tilanteesta, jolloin viranomaisten on puututtava tilanteeseen välittömästi lastensuojelun turvaamistoimenpiteellä. Tämän jälkeen alkaa lapsen tilan selvittäminen rauhassa. Tilanteet, jotka johtavat lapsen

kiireelliseen sijoittamiseen voivat olla hyvin monenlaisia. (Saastamoinen 2010, 39–42.)

Kiireellinen sijoitus on kestoltaan rajatumpi, kuin huostaanotto, mutta muuten vastaa oikeusvaikutuksiltaan huostaanottoa. Kiireellinen sijoitus voi kestää pääsääntöisesti korkeintaan 30 päivää ja sen tekee lastensuojelulaissa kelpoisuusvaatimusten mukainen sosiaalityöntekijä. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa ilman erillistä päätöstä, jos viranhaltija on kiireellisen sijoituksen alkamisesta 30 päivän sisällä tehnyt huostaanottoa koskevan hakemuksen hallinto-oikeuteen tai lapsen huostaanottoa koskeva hakemus on jo vireillä hallinto-oikeudessa ennen päätöstä kiireellisestä sijoituksesta. 30 päivän sijoituksen ollessa liian lyhyt lapsen huostaanoton tarpeen selvittämiseksi, voi viranhaltija tehdä päätöksen kiireellisen sijoituksen jatkamisesta enintään 30 päivällä. Uuden jatkopäätöksen tulee kuitenkin täyttää seuraavat ehdot, tarvittavista lastensuojelutoimenpiteistä ei ole mahdollista päättää ilman lisäselvitystä, välttämättömiä lisäselvityksiä ei ole saatavilla 30 päivässä sijoituksen alkamisesta ja sijoituksen jatkopäätös on lapsen edun mukainen. Kiireellinen sijoitus ei aina tarkoita, että lapsi jouduttaisiin ottamaan huostaan (Araneva 2016, 274–279.)

Huostaanottoa koskevista päätöksistä ja määräyksistä on kirjattu lastensuojelulaikiin. Huostaanoton perusteet on jaoteltu sen mukaan, johtuuko huostaanotto lapsen omasta käyttäytymisestä vai lapsen kasvuoloissa olevista puutteista. Vaaran tulee olla vakavaa lapsen huolenpidossa tai kasvuoloissa olevien puutteiden takia tai lapsen oman käyttäytymisen tulee ylittää tämä vaaran kynnyksen. Jommankumman perusteista täytyessä, huostaanoton edellytyksenä on lisäksi, etteivät avohuollon tukitoimet ole mahdollisia, sopivia tai ne ovat tapauksessa riittämättömiä. Lisäksi huostaanottoa pidetään lapsen edun mukaisena. Pääsääntöisesti lasta ja vanhempia tulee aina kuulla ennen päätöksen tekoa. Huostaanotto on aina iso päätös ja muutos lapsen elämässä. (Taskinen 2010, 84–92.)

Huostaanotto voi perustua vapaaehtoisuuteen tai pakkoon. Tahdonvastaisesta huostaanotosta lastensuojelulaissa puhutaan silloin kun lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa toimenpidettä. Muissa tapauksissa huostaanotto perustuu vapaaehtoisuuteen. Sillä, perustuuko huostaanotto pakkoon vai vapaaehtoisuuteen on merkitystä päätöksentekomenettelylle. Vapaaehtoisessa huostaanotossa päätösvaltaa käyttää kunnan johtava sosiaalihuollon viranhaltija tai hänen

määräämensä muu sosiaalihuollon työntekijä. Tahdonvastaisessa huostaanotossa päätös kuuluu hallinto-oikeudelle. Huostaanottopäätös muuttaa sitovasti lapsen ja hänen huoltajan tai huoltajien oikeudellista asemaa. Monet huoltajan tehtävistä ja niihin liittyvistä oikeuksista siirtyy huostaanottopäätöksellä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. (Huhtanen 2016, 35–36.)

Määräaikaisten huostaanottojen tekeminen ei ole mahdollista, joten huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi. Lapsen sijoituksen tarve ja tarkoitus määrittää sijoituksen kestoa ja huostaanoton perusteita tuleekin tarkistaa säännöllisesti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut huostaanoton väliaikaisuutta eli huostaanotto tulee lopettaa heti olosuhteiden salliessa. Huostaanoton aikana yksi päämäärä on myös perheen jälleen yhdistäminen. Huostaanottoa jatketaan kuitenkin niin kauan kuin se on tarpeen ja lapsen edun mukaista. Huostaanoton päättäminen on aina iso lapseen vaikuttava päätös ja muutos, jonka vuoksi se täytyy olla hyvin harkittu, huolellinen, hyvin suunniteltu ja lapsen edun mukainen. Päätökset huostaanoton päättämisestä tai jatkamisesta tehdään viranhaltijatasolla, eikä siihen vaikuta onko huostaanottopäätöksen tehnyt aikanaan viranhaltija vai hallinto-oikeus. Lapsen asioita hoitava sosiaalityöntekijä valmistelee asian ja kunnan sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämä viranhaltija tekee päätöksen lopettamisesta. Päätöksessä on otettava huomioon myös lapsen ja hänen huoltajien mielipide. Huostaanotto päättyy myös automaattisesti lapsen täytettyä 18 vuotta. (Saastamoinen 2010, 35–39.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (Forsell ym. 2018, tilastoraportti THL [viitattu 4.1.2018].) on julkaissut juuri hyvin mielenkiintoista tietoa ja tilastoa lasten sijoitusten kestoista vuonna 2016. Sijoitusten kestot kodin ulkopuolelle vaihtelivat suuresti. Vuonna 2016 neljännes sijoitettuna olleista lapsista olivat sijoitettuna alle 6 kuukautta ja neljännes oli sijoitettuna yli 6 vuotta. Noin 61% ulkopuolelle sijoitetuista lapsista oli sijoitettuna vähintään 11 kuukautta ja lyhyitä alle 1 kuukauden kestäviä sijoituksia oli vain 10%. 24% sijoitettuna olleista lapsista olivat elämässään ensi kertaa sijoitettuna. Nämä ensikertalaiset ovat yleensä vauvoja tai teini-ikäisiä (13-17 -vuotiaita). Ensimmäisistä sijoituksista noin puolet päättyy viimeistään muutaman kuukauden kuluessa. Yleisimmin nämä ensimmäiset sijoitukset tapahtuvat kiireellisinä sijoituksina tai avohuollon tukitoimina. Raportista tulee esiin, että kolmasosa

kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleista lapsista on ollut sijoitettuna vähintään puolet elämästään. Mitä pidemmälle elämän ensimmäinen sijoitus jatkuu, sitä harvemmin sijoituksia puretaan. Raportissa kerrotaan myös, että huostaanottoja puretaan harvoin. Esimerkiksi 31.12.2014 huostassa olleista lapsista (0-15 -vuotiaista) 92% oli huostassa edelleen kaksi vuotta myöhemmin.

3.2 Lastensuojelulaki

Lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lisäksi lapsella on oikeus erityiseen suojeluun. Näitä lapsen oikeuksia suojaamaan on kehitetty lastensuojelulaki. Laissa on painotettu lapsen edun huomioonottamista kaikissa viranomaisten toimenpiteissä sekä ehkäisevässä lastensuojelutyössä. Lapsen edun toteutumista on korostettu lapsen oikeudella osallistumiseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaissa on myös painotettu julkisen vallan velvollisuutta varata riittävät voimavarat perheelle ja lapselle palveluja järjestäessään. (Räty 2012, 1.) Lastensuojelulailla on iso merkitys, kun tehdään lasta koskevia, ja hänen elämäänsä ja hyvinvointiinsa liittyviä päätöksiä ja ratkaisuja. Lapsen etua ja erilaisia toimenpiteitä arvioitaessa ja mietittäessä tulee ottaa huomioon, että toimenpiteiden tulee turvata lapselle tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Lapsen tulee saada ymmärrystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaista huolenpitoa ja valvontaa. Lapselle tulee turvata koulutus, joka ottaa lapsen toiveet huomioon. Lapselle tulee myös turvata ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus sekä turvallinen kasvuympäristö, jossa hän voi kasvaa itsenäiseksi ja vastuulliseksi. Lapsen tulee myös saada osallistua ja vaikuttaa omiin asioihin. Lapsen asioita mietittäessä tulee myös ottaa huomioon lapsen kielelliset, kulttuuriset ja uskonnolliset taustat. (Räty 2012, 8.)

Lastensuojelulaki käsittää kokonaisvaltaisesti lapsen elämää koskevia asioita. Laissa kerrotaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä, lastensuojelun järjestämisestä, lapsen osallisuudesta, lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja päättymisestä, lastensuojelun avohuollosta, kiireellisestä sijoituksesta sekä huostaanotosta ja jälkihuollosta. Lastensuojelulakiin on kirjattu erilaisista säännöksistä, toimenpiteistä ja rajoituksista. Lastensuojelulaki ohjaa, tukee ja määrää

sosiaalityöntekijän työtä lasten ja nuorten parissa niin avohuollossa, kuin sijaishuollossa. (L 13.4.2007/417.)

3.3 Riskit kodin ulkopuoliselle sijoitukselle tutkimuksen valossa

Suomessa on tehty tutkimus kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijöistä. Tutkimus on rekisteripohjainen seurantatutkimus ja se on tehty Suomessa vuonna kaikista 1987 syntyneistä. Tutkimuksessa on tarkasteltu kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten perheeseen ja elinympäristöön liittyviä tekijöitä suhteessa muihin vastaavan ikäisiin. Monia riskiä kasvattavia tekijöitä kodin ulkopuolisille sijoituksille löydettiin jo heti äidin raskauden- ja synnytyksenaikaisista tiedoista. Tällaisia olivat äidin nuori ikä, isän nuori ikä, vauvan pienipainoisuus ja terveysongelmat, äidin raskaudenaikainen tupakointi, lapsen ennenaikainen syntymä sekä äidin aikaisempien raskauksien määrä. Lapsen syntymän hetkellä riskiä nosti myös, jos äiti oli naimaton, eronnut tai leski, eli äiti toimi yksinhuoltajana. Äidin ammattiasemalla oli myös yhteys myöhempään sijoitukseen. Ylipäätään äidin, että isän alhainen ammatillinen asema ja alempi koulutus lisäsivät riskiä. (Kestilä ym. 2012, 34–52, [viitattu 7.6.2018].)

Muita riskitekijöitä ovat vanhempien avioero, vanhempien pitkä toimeentulon saaminen, äidin psykiatrinen osastohoito ja isän psykiatrinen osastohoito. Riskiä nostatti myös äidin kuolema että isän kuolema. Eri riskien voimakkuus vaihteli sijoitusiän mukaan. Esimerkiksi vastasyntyneen terveyteen liittyvillä riskitekijöillä yhteys oli voimakkaillaan, kun lapsi oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle 0-6 vuoden ikäryhmässä, mitä vanhemmaksi lapsi kasvoi, riski pieneni. Osa riskeistä oli taas riippumattomia sijoitusiästä. Vanhempiin ja perheisiin liittyvien tekijöiden sijoituksia ennustava vaikutus vaihteli voimakkuudeltaan lapsen sijoitusiän mukaan. Voimakkaimmillaan perhetekijöiden vaikutus oli kuitenkin, kun lapsi oli sijoitettu 0-6 vuotiaana ja lapsen iän kasvaessa riskitekijöiden voimakkuus heikkeni. Tulokset vahvistavat aiemmin saatuja tuloksia siitä, että teini-iässä sijoitetut ovat vähemmän sosiaalisesti valikoitunut ryhmä kuin lapset, jotka on sijoitettu varhaislapsuudessa. Myös Suomesta saadut tulokset antavat viitteitä siitä, että teini-ikäisten sijoitusten taustalta löytyy usein erilaisia syitä kuin sijoituksista, jotka on tehty nuorempana. (Kestilä ym. 2012, 34–52, [viitattu 7.6.2018].)

4 NUORET ASIAKKAINA LASTENSUOJELUSSA

Laissa lapsena pidetään alle 18 -vuotiasta ja nuorena 18 – 20 -vuotiasta. Tämän vuoksi laissa ja asiakirjoissa käytetään termiä lapsi, vaikka kyse olisi jo täysi-ikäisyyttä lähestyvistä nuoresta. Omaan kehittämistehtävääni osallistuneet nuoret olivat iältään 14 – 17 -vuotiaita nuoria. Tämä tuo oman haasteensa lastensuojelutyöhön, koska nuoruus on hyvin mullistavaa aikaa nuoren elämässä. Tässä luvussa on kerrottu nuoren kasvusta ja kehityksestä, kuvattu laitoshoittoa ja lastenkoteja ja mitä niissä tulee ottaa huomioon. Luvussa on myös kerrottu sijoituksen syistä ja elämästä lastenkodissa.

4.1 Nuoruusiän kasvu ja kehitys

Nuoruusiässä kehitys on hyvin moninaista ja monitasoista. Biologisen kehityksen seurauksena nuorella alkaa murrosikä, jolloin keho ja ajattelu kehittyvät aikuisempaan suuntaan. Fyysisten muutosten seurauksena nuori joutuu muodostamaan uuden käsityksen omasta ruumiistaan ja seksuaalisesta identiteetistään. Nuori kiinnostuu omasta ulkonäöstään ja hänelle on tärkeää, että myös muut hyväksyvät hänen ulkomuotonsa. Näiden asioiden lisäksi tapahtuu kognitiivista ja psykososiaalista kehitystä. Kognitiivisen kehityksen seurauksena aivojen toiminta kehittyy ja nuoren ajattelutaidot kehittyvät merkittävästi. Ajattelu on paljon abstraktisempaa ja tulevaisuuteen suuntautuvampaa. Keskittymis- ja tarkkaavaisuuskyky kehittyvät. Lisäksi säilömuistin toiminta tehostuu, jolloin yksittäiset muistikuvat lapsuudesta jäsentyvät yleisemmiksi ja laajemmiksi sisäisiksi malleiksi itsestä. Nämä sisäiset mallit sitten kehittyvät johdonmukaisiksi tietorakenteiksi. Nuori pystyy oppimaan ja muistamaan yhä suurempia tietomääriä. Tietoisuus omista haluista, mahdollisuuksista ja taidoista kehittyy. Myös ongelmanratkaisutaidot, päättelykyky ja kielellinen kehitys kehittyvät. (Storvik-Sydänmaa ym. 2013, 69–71.)

Nuori kokee tunne-elämän itsenäisyyttä suhteessa vanhempiin. Itsetunto, minäkäsitys ja oma moraali- ja arvomaailma kehittyvät. Pikkuhiljaa nuori kehittyy yksilöksi ja irtautuu ympäristöstä ja sen odotuksista. Näistä huolimatta nuori tarvitsee edelleen aikuisen tukea ja rajoja niin taloudellisesti, kuin henkisesti. Nuori peilaa itseään

muihin ja rakentaa minuuttaan, sekä opettelee hallitsemaan myös tunne-elämänsä. Nuoren käsitys itsestään on vielä aika epäselvä. Nuori luo usein itsestään ihanneminäkuvan, mutta myös minäkuvaan sisältyy useita mahdollisia minäkuvia. Tämä näkyy esimerkiksi tyylin, musiikkimakujen ja mielipiteiden vaihteluina. Nuorena identiteetin kehittyminen on voimakkainta ja ehyen identiteetin muodostuminen onkin yksi nuoruuden kehitystehtävistä. Minäkuva, minäkäsitys ja identiteetti liittyvät toisiinsa läheisesti ja ovat kokonaisvaltaisesti itseä kuvaavia käsitteitä. Minäkäsitys viittaa tunteiden kokonaisuuteen ja ajatuksiin, jotka yksilö liittyy itseensä. Tällöin yksilö on toisten tarkastelun kohde. Minäkäsitys kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Identiteetti sivuaa samoja asioita, mutta se liittyy erilaisiin sosiaalisiin yhteyksiin ja se viittaa nuoren käsityksiin omasta persoonallisuudestaan. Identiteetti lujittuu erilaisten kokeilemisen, hylkäämisen ja hyväksymisten prosessien kautta ja se muoutuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Tällöin myös sosiaaliset taidot karttuvat yhdessä kavereiden ja koulukavereiden kanssa. (Nurmi ym. 2013, 148–150, 159–161, 163–166.)

Nuoren ajattelu moraalista, mikä on oikein ja mikä on väärin, kehittyy. Tämän vuoksi hän pystyy ottamaan enemmän vapauksia ja vastuuta. Nuoruuteen kuuluu opettelu omien tunteiden hallitsemisesta ja sietämisestä. Epävarmuus kuuluu nuoruuteen, mutta onnistumisen kokemukset jokapäiväisessä elämässä vahvistavat itsetuntoa. Nämä onnistumisen kokemukset taas vahvistavat toiveikkuutta, aloittekykyä ja taitoa. Nuorelle kehittyy erilaisia puolustusmekanismeja, jotka auttavat nuorta vaikeuksista huolimatta selviytymään ja kehittymään normaalisti ja terveesti. (Storvik-Sydänmaa ym. 2013, 71–72.)

4.2 Laitoshoito ja lastenkoti

Monesti laitoshoitoa voidaan pitää parhaana ratkaisuna sijaishuoltoa järjestettäessä lapselle. Varsinkin jos sijoitus on väliaikainen ja yhteydenpito lapsen ja vanhempien välillä on tiivistä. Laitoshoitoon liittyy myös kiinteä työskentely lasten vanhempien kanssa. Laitoshoito voi olla myös paras ratkaisu lapsen vaikeahoitoisuuden vuoksi tai paras ratkaisu murrosikäiselle lapselle. Laitoshoitoa järjestäviä lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit ja koulukodit, sekä muut näihin rinnastettavat

lastensuojelulaitokset. Tällaisia muita lastensuojelulaitoksia ovat muun muassa vastaanottokodit ja nuorisokodit. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat ja yksityiset tahot. Jatkuvaa ympärivuorokautista sosiaalipalvelua tuottava yksityinen taho tarvitsee ennen aloittamistaan tai isoja muutoksia luvan alueensa aluehallintovirastolta. Toiminnan ulottuessa useammille alueille, lupaa haetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta. Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (L 22.7.2011/922) säättää yksityisen laitoksen toimiluvan myöntämisen edellytyksistä ja muusta valvonnasta. (Lastensuojelun käsikirja 2018b, [viitattu: 4.6.2018].)

Lastensuojelulaissa on säädöksiä laitoshoidtoa koskevista asioista kuten toimitiloista, henkilökunnan määrästä ja henkilökunnan pätevydestä. Toimitiloissa huomioon tulee ottaa, että lapsella mahdollisuus riittävään yksityisyyteen ja rauhalliseen yksinoloon. Laitoksesta tulee löytyä myös tilat yhteistä käyttöä varten. Tavoitteena tilava ja viihtyisä asunto, jota leimaa kodinomaisuus. Lastensuojelulaitos voi koostua yhdestä tai useammasta asuinyksiköstä. Yhdessä asuinyksikössä voidaan hoitaa enintään seitsemää lasta tai nuorta. (Lastensuojelun käsikirja 2018b, [viitattu: 13.6.2018].)

Lastensuojelulaitoksessa lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja huoltoon tulee olla riittävä määrä työntekijöitä. Vähimmäismääränä on seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää asuinyksikköä kohden. Jos asuinyksikköjä on useampi, henkilökuntaa pitää olla vähintään kuusi. Kiireellisissä tapauksissa hoidettavien lukumääristä voidaan tilapäisesti poiketa. Henkilökunnan määrässä tulee ottaa huomioon lasten ja nuorten määrä, heidän tarvitsema hoito ja kasvatustarve, sekä laitoksen koko toiminta. Henkilökunnalla, joka toimii hoito- ja kasvatustehtävissä, tulee olla riittävä pätevyys ja koulutus tehtävänsä. Erilaiset lapset ja nuoret tarvitsevat erilaista tukea ja palveluita. Tämän vuoksi henkilökunnalta vaaditaan laaja-alaista ja ammattitaitoista osaamista ja kokemusta. Lisäksi tarvitaan kykyä työskennellä haastavissa tilanteissa. (Lastensuojelun käsikirja 2018b, [viitattu: 13.6.2018].)

Suomessa lastenkodeilla on pitkä historia. Vuonna 1829 yksityisten henkilöiden ja hyväntekeväisyysjärjestöjen toimesta perustettiin Viipurin lähelle Kylliälään kasvatustalaitos, jota pidetään ensimmäisenä lastensuojelulaitoksena. Tätä ennen tiedetään, että Suomenlinnassa on toiminut lastenkoti, joka oli perustettu jo vuonna 1753. Jo hyvin varhaisessa vaiheessa lastensuojelun laitoskeskusteluissa tehtiin ero ja

jaottelu turvattomien ja pahatapaisten lasten välillä. Kummallekin lapsiryhmälle nähtiin tarpeelliseksi perustaa omat laitokset. Turvattomille lapsille perustettiin lastenkodit, kun taas pahatapaisille lapsille perustettiin suojelukasvatuslaitokset, joille myöhemmin nimitys muuttui koulukodiksi. (Laakso 2009, 29.)

Sijaishuolto ja erityisesti laitoshuolto on ollut kritiikin kohteena ja laitoshuoltoa onkin pidetty lastensuojelun viimeisenä vaihtoehtona. Kritiikki laitoshuoltoa kohtaan niin Suomessa kuin kansainvälisesti on keskittynyt hoidon kalliisiin kustannuksiin, henkilökunnan ja lasten vaarantumiseen, sekä siihen, että tuloksia on vaikea osoittaa. (Eronen & Laakso 2016, 9.) Ann Davis (2002, 57) on erotellut kolme erilaista suhtautumistapaa lastensuojelulaitoksiin. Näitä ovat optimistit, pessimistit ja radikaalit. Optimistit uskovat laitossijoituksien saavan aikaan yksilöllisiä muutoksia ja hyvinvointia. Heillä on myönteinen suhtautuminen laitosten olemassaoloon ja heidän mukaansa laitokset ovat tarpeellisia. Henkilökunnan koulutusta ja laitoksen perustehtävän selkiyttämistä pidetään tärkeänä. Toisena ovat pessimistit, joiden käsitykset laitoksista perustuvat erilaisiin mielikuviin laitoksista ja laitoksissa asuvista. Pessimistit pitävät monesti laitoksissa asuvia toivottomina tapauksina. Radikaalit suhtautuvat laitoksiin kriittisesti, mutta näkevät sen kuitenkin toisena vaihtoehtona ja mahdollisuutena lapsille, jotka eivät voi tai pysty asumaan kotona.

Laitoshuoltoa ja sijaishuoltoa koskevaan kritiikkiin on vastattu eri maissa kehittämällä varhaista puuttumista, avohuollon tukimuotoja, sekä perhepalveluita, että sukulaissijasvanhemmuutta. Kehittämisen tarpeet laitoshoidossa näyttävät myös hyvin samansuuntaisilta. Tavoitteena on saavuttaa parempia tuloksia haavoittavissa ja traumaattisissa olosuhteissa eläneiden tai elävien lasten ja nuorten kanssa ja työskennellä yhteistyössä lasten perheiden, verkostojen ja kulttuurin kanssa. Tavoitteena on vähentää hyväksikäytön riskiä, mutta maksimoida verkostojen tuki. Tavoitteena on myös laitoshoidon korkeiden kustannusten vähentäminen. Tulee tiedostaa, että tulevaisuudessakin on lapsia ja nuoria, joille laitossijoitus on paras vaihtoehto heidän omien tarpeiden kannalta. (Wittaker ym. 2015; Wittaker ym. 2016, [viitattu 15.6.2018].)

Seuraava Ainworthin ja Hansenin (2005, [viitattu 15.6.2018]) tutkimus myös kertoo, miten Australiassa laitoshoidon vastaisuus on aiheuttanut lastensuojelun tilanteen vain huonompaan suuntaan. Australiassa on pyritty kokonaan pois lastensuojelun

laitossijoituksista ja tavoite on lähes saavutettu. Tätä muutosta ovat tukeneet laitostavastaiset mielipiteet, sosiaalipoliittiset ideologiat normalisoinnista ja lähiyhteisöjen tukemisen tärkeys. Lisäksi perheisiin sijoittamista on pidetty parempana vaihtoehtona lapselle, sekä se on laitoshoidon halvempi ratkaisu. Osalle lapsista ja nuorista asuminen sijaisperheessä ei ole ollut oikea ratkaisu. Laitospaikkojen alasajon seurauksena laitospaikkoja on vain niukasti, minkä takia lapsia on jouduttu sijoittamaan motelliin ja hotellihuoneisiin. Tämä on taas aiheuttanut sen, että yksityiset palveluntuottajat ovat lisänneet yhden yön majoituspalveluita ja näissä paikoissa henkilökunnalla ei lastensuojelun ammattitaitoa. Tilanne on aiheuttanut myös sen, että laitossijoitusta tarvitseville nuorille on jouduttu tarjoamaan kodittomille ja asunottomille tarkoitettuja palveluita laitospaikkojen puuttumisen vuoksi. Tällainen tilanne on monesti seurauksena siitä, ettei avopalveluita ole pystytty kehittämään samassa suhteessa, kuin laitospaikkoja on lakkautettu. Myöskään yksinomaan sijaisperheidon kehittäminen ei riitä turvaamaan lasten ja nuorten sijaishuoltoa tai järjestöjen, perheiden tai läheisten antama tuki ja palvelut eivät riitä kaikille. (Laakso 2009, 24.)

4.3 Sijoitukseen johtaneita syitä tutkimusten valossa

Lasten ja nuorten taustalta löytyy erilaisia syitä siihen, miksi heidät on sijoitettu tai otettu huostaan. Tämä tarkoittaa, että myös lastenkodissa asuvilla on taustallaan monia erilaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat heidän käyttäytymiseensä ja elämään lastenkodissa. THL on toteuttanut tutkimushankkeen vuonna 2013-2015, jossa on selvitetty muun muassa lasten sijoituksen ja huostaanoton syitä. Näitä taustatekijöitä voidaan jaotella seuraaviin: sosioekonomiset ja ympäristötekijät, vanhemmuus, vanhempien ongelmallinen käyttäytyminen, vanhemmuus ja kasvatustyyli, lapsen terveydentila, lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät tekijät, lapsen ja nuoren ongelmallinen käyttäytyminen sekä kiinnittymisen vaikeus instituutioihin. (Heino ym. 2016, 67–70.)

Sosioekonomisia ja ympäristötekijöitä löytyi usean lapsen sijoituksen taustalta. Tällaisia olivat perheen tai vanhempien erillään asumiseen liittyvät tekijät, perheen taloudelliset vaikeudet, sekä vanhempien työhön, työaikaan ja työttömyyteen liittyvät

asiat. Vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä oli vanhemman fyysinen sairaus. Kuitenkin vain harvassa tapauksessa taustalla vaikutti vanhemman vammaisuus tai kehitysvammaisuus. Sijoitusten taustalla esiin nousi myös vanhempien ongelmallinen käyttäytyminen. Näistä ongelmista korostuivat eniten vanhempien mielenterveysongelmat. Tutkituista lapsista lähes 60% olivat asuneet perheissä, joissa oli esiintynyt vanhemman tai vanhempien mielenterveysongelmia. Muita esiintyneitä ongelmia olivat vanhempien alkoholinkäyttö, huumeiden käyttö ja lapsen pahoinpitely tai epäily siitä. Vanhemmuudesta ja kasvatustyylistä nousivat esiin vanhempien uupumus ja jaksamattomuus, sopimaton kasvatustyyli sekä vanhempien avuttomuus ja osaamattomuus huolehtia lapsen tarpeista hänen ikäkautensa mukaisesti. Lisäksi taustalta nousi esiin uusioperheiden haasteet ja ongelmat sekä huoltajuusriidat. (Heino ym. 2016, 67–70.)

Sijointus ei aina johdu vanhemmuudesta, vaan taustalta löytyi myös lapsesta lähtöisiä tekijöitä. Noin joka kolmannella lapsella arvioitiin olevan neurologinen tai fyysinen sairaus. Erityisesti ADHD esiintyi tai sitä epäiltiin monella. Taustalta saattoi löytyä myös nuoruuteen liittyvät haasteet ja itsenäistyminen vanhemmista, mikä aiheutti nuoren ja vanhempien välille ristiriitoja. Tilanteet olivat saattaneet kärjistyä siihen pisteeseen, ettei asuminen kotona ollut enää mahdollista. Myös lapsen ja nuoren oma ongelmallinen käyttäytyminen nousi esiin. Näitä olivat lasten psyykinen oireilu ja mielenterveysongelmat, sekä alkoholin ja päihteiden käyttö. Alkoholin ja päihteiden käyttö liittyi erityisesti teini-ikäisiin nuoriin. Monilla lapsilla ja nuorilla oli myös isoja ongelmia koulunkäynnin kanssa. (Heino ym. 2016, 71–73.)

4.4 Elämää lastenkodissa

Lastensuojelusta keskustelu on vilkasta ja erilaisia tutkimuksia on tehty paljon. Lastenkodin kehittämiseen liittyvät tutkimukset ovat olleet lähinnä erilaisten menetelmien ja mallien kehittämistä ja tutkimista. Itse lastenkotityötä on määritelty ja jäsenetty varsin vähän. Kanadassa James P. Anglin (2002) on tehnyt lastensuojelulaitoksissa tehtävää työtä koskevan tutkimuksen, tavoitteenaan luoda teoreettinen kehys laitostyölle. Hän tiivistää lastenkodin tehtäväalueet kolmeen osa-alueeseen. Nämä ovat erityisen ja arkisen elinympäristön luominen, vastaaminen lasten ja

nuorten sisäiseen kipuun ja siitä johtuvaan käytökseen sekä auttaa kehittämään lapsen kokemuksia itsestään normaalina. Pösö (1995, 85–86) puolestaan kuvaa työtä erityisluontoiseksi siksi, että suuri osa työstä on luonteeltaan lasten kanssa arkista elämistä, joka turvaa arkielämän jatkuvuutta, mutta kuitenkin mukana kulkee lapsen hankala elämäntilanne ja sosiaaliset vaikeudet.

Suomessa Riitta Laakso on tutkinut ja tehnyt väitöskirjan, missä tutkimuksen keskiössä on arkinen lastenkotityö. Laakso kuvaa tutkimusaineistonsa perusteella lastenkotityötä konkreettisenä ja haasteellisenä lapsista huolehtimisena ja heidän kanssaan yhdessä elämisenä. Hän käyttää tutkimuksessa käsitettä ”kotitapaisuus”, mikä tiivistää lastenkotityön luonteen erityisenä lastenkotityönä kuin myös lasten kanssa yhdessä elämisenä. Käsitteeseen sisältyy ajatus lapselle mahdollisimman normaalin arjen turvaamisesta, sekä pyrkimys kodinomaisuuteen, niin tilallisesti kuin toiminnallisesti. Lisäksi siihen sisältyy kulttuuristen tapojen ja normien välittämistä lapsille sekä opettaminen aikuisen ja lapsen erilaisista vastuista. Aineistosta menetelmiä tärkeämpänä nousee luottamuksellisen suhteen rakentaminen lasten ja työntekijöiden välille, yhteiset jutut ja lasten kanssa oleminen. Tutkimuksen perusteella tärkeäksi lastenkotityön laadun määrittäjäksi nousee arjen rutiinien keskellä tapahtuvat lasten ja työntekijöiden kohtaamiset sekä millaiseksi rutiinit rakennetaan. Nämä voivat olla lasta voimaannuttavia, mutta myös nöyryyttäviä. Työn ammatillisuus punnitaan näissä jokapäiväisissä tilanteissa ja kohtaamisissa. (Laakso 2009, 253.)

Lastenkotityön jäsentämiseen Laakso (2009,254) on käyttänyt käsitettä arkinen huolenpito, joka määrittää perustan koko työlle. Se käsittää lastenkotityöhön liittyvät arjen toistot, jännitteisyyden ja painavuuden sekä kotitapaisuuden. Tunnusomaista lastenkotityölle on lapsista kokonaisvaltainen huolehtiminen ja välittäminen, jotka vaativat myös konkreettisia tekoja. Lisäksi työ vaatii tilannetajuista herkkyyttä ja joustavuutta edellyttävää toimintaa. Hoidollisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden rinnalla työ on huolehtimista, arjen pyörittämistä, lasten asioiden hoitoa ja lasten kanssa olemista. Tavoitteena on arjen turvaamisen lisäksi tehdä lasten arjesta mahdollisimman normaalia, jossa lapsi tulee ymmärretyksi ottaen huomioon lastenkodissa olemisen syyt. Lastenkodissa asuvilla lapsilla on yleensä taustallaan turvattomuutta, puutteellista huolenpitoa ja arjen epäsäännöllisyyttä.

Laakson (2009, 255–257) mukaan keskustelua on käyty kansainvälisestikin lastenkotityön tavallisuudesta ja erityisyydestä, joiden välillä vallitsee tietynlainen jännite. Osa painottaa lastenkotien erityisyyttä ja miten se on erityinen ympäristö kasvaa lapselle. Lisäksi lastenkodissa korostuu lastenkodissa asuvien lasten ja nuorten haasteellisuus ja erityisen tuen tarve. Tämä on aiheuttanut kritiikkiä, missä on korostettu kodinomaisuutta ja tavallisuutta. Näiden käsitteiden painoerossa on lopulta kyse siitä, mistä viitekehyksestä lastenkotityötä käsitellään ja millaista lastenkotia halutaan kehittää ja rakentaa. Halutaanko korostaa enemmän lastenkodin erityisyyttä vai tavallisuutta.

Arkisen huolenpidon lisäksi lastenkotityö on myös kasvatuksellista. On hyvä muistaa, että lastenkotikokemukset seuraavat nuorta tulevat vuodet, ehkä jopa koko elämän. Tämän vuoksi lastenkodissa tehtävällä työllä on merkitystä millaisena lapsi itsensä ymmärtää, tiedostaa millaisten kokemusten kanssa hän joutuu elämäänsä jatkamaan ja miten hän rakentaa minuuttaan. Lastenkotityössä korostuu aikuisen ja lapsen välinen suhde. Tähän suhteeseen liittyy oletus erilaisista vastuista ja valasta. Mitä pienempi lapsi on, sitä suurempi vastuu aikuisella on hänen hyvinvoinnistaan. Lapsen hyvinvoinnista huolehtiminen näyttäytyykin aikuisen taholta lasta suojelevana vallankäyttönä. Tämä on nähtävillä myös lastenkodissa lapsen ja aikuisen välisissä suhteissa, jossa käytetään hoivaavaa ja kasvatuksellista valtaa. Lasten valvonta ja erilaiset rajoitukset ovat osa tätä huolehtivaa toimintaa. Vallankäyttö liittyy myös lasten tekemisten normittamiseen, käytäessä neuvotteluita, mikä on sallittua ja suotavaa ja mikä taas kiellettyä. Kasvatuksellista ja huoltapitävää valtaa voidaan käyttää moniin eri tarkoituksiin, lapsen eduksi tai alistamiseen. (Laakso 2009, 257–259.)

Lastenkotityössä on myös isossa osassa lasten ja nuorten perheiden kanssa tehtävä yhteistyö. Lasten ja vanhempien välillä voi olla monia ristiriitoja ja ongelmia, jotka tuovat omat haasteensa. Lastenkotityön ohella yhteistyötä tehdään monien eri tahojen kanssa, jotka liittyvät lapsen elämään. Lastenkodissa tehtävä työ on siis hyvin moninaista ja vaatii laaja-alaista osaamista. Kaikki ei ole opittavissa koulun penkiltä, vaan ammatillisesta osaamisesta suuri osa siirtyy työssä oppimisen kautta hiljaisena tietona ja kokemustietona työntekijältä toiselle. (Laakso 2009, 259–262.)

5 KIINTYMYSSUHDE JA VUOROVAIKUTUS

Kiintymyssuhteen ja vuorovaikutuksen luominen alkaa jo varhaisessa vaiheessa, jopa raskausaikana ja näiden merkitys on suuri koko ihmisen elämänkaaressa. Tässä luvussa käydään läpi kiintymyssuhteiden ja vuorovaikutuksen syntyä ja merkitystä. Lisäksi käydään läpi, miten näiden merkitys näkyy sijaishuollossa olevassa lapsessa.

5.1 Kiintymyssuhteen ja vuorovaikutuksen synty ja merkitys

Kiintymyssuhteen taustalla on erilaisia kiintymyssuhdeteorioita. Ensimmäisen on esitellyt John Bowlby 1940-lvulla. Teorian avulla hän pyrkii kuvaamaan ja ymmärtämään varhaisten ihmissuhteiden merkitystä ja vaikutusta myöhempään kehitykseen. Varhaista kiintymyssuhdetta voidaan siis pitää eräänlaisena perustana maailmassa olemiselle ja siihen, miten ihminen suhtautuu itseensä, muihin ja ympäristöönsä. Teorian mukaan vauvoilla on biologinen valmius muodostaa turvaa ja lohtua antavia kiintymyssuhteita. Lapsi kiintyy niihin aikuisiin, jotka häntä hoivaavat ja hoiva täyttää tietyt ehdot. Lapsen ja lapsen turvallisimpana pitämän ihmisen välille muodostuu tunneside. Lapsi turvautuu kaikkein luotettavimpana pitämäänsä aikuiseen erityisesti silloin, kun hän kokee vaaraa, uhkaa tai pelkoa. Kiintymiskäyttäytymisellä Bowlby viittaa sellaiseen lapsen käyttäytymiseen, jolla hän yrittää saada saavutettua tai pidettyä vanhemman hänen lähellään. Tätä kiintymiskäyttäytymistä taas täydentää tutkiva käyttäytyminen lapsen kokiessa olevansa turvassa. Näiden varhaisten kokemusten pohjalta kehittyi sisäinen työskentelymalli, joka vaikuttaa myöhempään ihmissuhteisiin ja on niiden muovattavissa. Kiintymysjärjestelmä on siis biologiaan perustuva ja se on kehittynyt varmistamaan ihmisen eloonjäämisen. Tämä on välttämätöntä, koska ihminen tarvitsee synnyttyään jatkuvaa huolenpitoa säilyäkseen hengissä. Kiintymyssuhdeteoriasta on todettu olevan hyötyä erityisesti, kun on tutkittu lapsia, joilla kiintymyssuhteet ovat katkenneet tai jotka ovat kasvaneet turvattomissa ja vaarallisissa oloissa. (Rautio 2005, 31–33; Rusanen 2011, 27; Golding 2014, 40.)

Turvallinen ja terve kiintymyssuhde on välttämätön lapsen koko älyllisen potentiaalisen kehittymisen kannalta ja se edistää loogisen ajattelun kehittymistä. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi oppii ajattelemaan syyn ja seurauksen periaatteen mukaisesti, kun hänellä on suhde ympäristöön ja hänen tarpeensa tulee tyydytetyksi. Lapsen toimintaan vastataan johdonmukaisesti ja luotettavasti. Turvallisen kiintymyssuhteen seurauksena lapsi oppii myös säätelemään tunteitaan ja hän pystyy luomaan emotionaalisesti merkittäviä ihmissuhteita. Kyky hallita tehokkaasti pelkoa ja ahdistusta kasvaa sekä kyky sietää stressiä ja pettymyksiä joutumatta tolaltaan. (Becker-Weidman ym. 2005, 12.)

Ihminen pyrkii säilyttämään iästä riippumatta itselleen välttämättömät kiintymyssuhteet hinnalla millä hyvänsä ja olosuhteista riippumatta. Kysymys on tarpeesta olla toisen ihmisen lähellä, mielellään ihmisen, joka on itseä vahvempi ja osaavampi. Turvallinen kiintymys edistää yksilöitymistä, jolloin esimerkiksi nuoret haluavat enemmän vapauksia kuin mitä pystyvät hallitsemaan. Aikuisten tehtävänä on luoda rajoja, selittää ja perustella asioita. Tilanteisiin kuuluu monesti hyvin kiivaskin sananvaihto. Kiintymyssuhde ei kuitenkaan katkea, vaikka nuori itsenäistyy. Nuoren suhde aikuiseen ei katkea, vaikka suhde saattaa muuttua ja mutkistua. Kiintymyssuhteiden painopiste siirtyy nuoruusiässä vähitellen omista vanhemmista ulkopuolisiin ihmisiin, kuten ystävyys- tai seurustelusuhteisiin. Nuori rakentaa uudet suhteensa entisten varaan. (Sinkkonen 2010, 92–93.)

Vuorovaikutus ja kiintymyssuhde kulkevat käsi kädessä. Vuorovaikutus kehittyy varhaislapsuudessa, missä vauvan ja hoitajan välinen vuorovaikutussuhde on ensimmäinen. Yleensä hoitaja on äiti. Yleensä lapset alkavat ymmärtää tuttuihin tilanteisiin liittyvää puhetta alle vuoden ikäisenä. Tämän jälkeen lapsi oppii pikku hiljaa puhumaan. Lapsi tarvitsee runsaasti myönteisiä kokemuksia siitä, että on mukavaa ja hyödyllistä olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ennen kuin lapsi voi alkaa viestiä aloitteellisesti ja aktiivisesti. Vuorovaikutus ei tapahdu ainoastaan kielellisesti, vaan eleet ja ilmeet ovat myös osa vuorovaikutusta. Vuorovaikutus voi olla tietoista, mutta myös tiedostamatonta. Vuorovaikutus on kaiken perusta ja kiintymyssuhde syntyy jo varhaisen vuorovaikutuksen tasolla. (Launonen 2007, 7,17–19.)

5.2 Turvattomat kiintymyssuhteet ja niistä aiheutuvat häiriöt

Yleisesti on hyväksytty ajatus, että turvallisen kiintymyssuhteen lisäksi on kolme muuta luokiteltua kiintymyssuhdetta. Nämä kolme muuta ovat välttelevä, ristiriitainen ja organisoitumaton kiintymyssuhde. (Sinkkonen 2010, 90.) Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapselle on muodostunut tarve luottaa itseensä, koska läheisyyttä ei ole ollut tarpeeksi saatavilla. Lapsi on joutunut kaventamaan, ellei jopa tukahduttamaan tunteiden ilmaisunsa, koska tunteiden voimakas ilmaisu on loitontanut häntä hoivaajasta. Varsinkin aikaisemmin Suomessa on vallinnut ajatus, että lapsen kiukuttelu on huonoa käytöstä, josta voidaan jopa rangaista. Kehuja ei myöskään ole juuri jaeltu ylipistymisen pelossa ja kiitosta on jaettu vain hyvillä perusteilla. Lapsi voi jakaa uudet kokemukset vanhemman kanssa, mutta hän kuitenkin leikkii mielellään yksin. Kohdatessaan epävarmuutta ja hätää, lapsi näyttää suhtautuvan rauhallisesti tilanteeseen. Hän ei hae läheisyyttä läheisestä ihmisestä, vaan jatkaa yksin leikkimistä. Vihamieleisten tunteiden osoittaminen on vaikeaa välttelevästi kiintyneelle ihmiselle. Tästä saattaa seurata psykosomaattisia oireita tai esimerkiksi loppuun palaminen. Tilanteessa, jossa tahto ja tunteet on latistettu, voi seurauksena olla myöhemmin alistuminen tyydyttämään kenen tahansa tarpeita tai omiin tunteisiin yhteyden menettäminen. Tällaisen tilanteen voi aiheuttaa esimerkiksi lapsen kokema väkivalta tai liian kova kuri lapsuudessa. (Silven 2010, 76–78; Sinkkonen 2010, 90–91.)

Ristiriitainen kiintyminen syntyy, kun hoivaaja on ollut epäjohdonmukainen. Lasta ei huomata ja hän joutuu hakemaan huomiota väkikapolla. Parhaiten hän saa huomiota käyttäytymällä provokatiivisesti ja arvaamattomasti. Monesti pettymys vanhempiin purkautuu raivona. Osa lapsista kokee olevansa tärkeä vanhemmilleen vain silloin kun he onnistuvat, kun menee huonosti ja tukea tarvitsisi kaikista eniten he jäävät yksin. Lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta tulee helposti vihamielisriippuvainen. Lapsi kokee olevansa jotain vailla ja odottaa, että muut tekevät jotain hänen olonsa parantamiseksi. Turhautuminen ja olotila purkautuvat raivokohtauksilla. Organisoitumaton kiintymyssuhde syntyy, kun lapsi ei löydä mitään tai edes siedettävää keinoa, minkä avulla saisi turvallisuuden kokemuksen hoitajan ollessa pelokas tai käyttäytymällä pelottavasti. Organisoitumattomasti kiintyneillä lapsilla on

taustallaan usein traumoja, laiminlyöntejä ja vakavia hoidon puutoksia varhaislapsuudessa. (Sinkkonen 2010, 91–92.)

Huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla on monesti taustallaan puutteita varhaislapsuudessa ja monilla on kiintymyssuhteet vaurioituneet. Tämä näkyy heidän käyttäytymisestään ja tavasta olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Tämä saattaa näkyä erilaisina käytöshäiriöinä ja vaikeutena rakentaa suhteita muihin ihmisiin. (Rautio 2005, 33.) Syitä kiintymyssuhteen häiriöihin on monia. Yleisimpiä syitä kiinnittymisen vaikeuksiin on kaltoin kohtelu, emotionaalinen, fyysinen ja seksuaalinen väkivalta sekä emotionaalinen ja fyysinen laiminlyönti. Pitkään jatkunut kaltoinkohtelu synnyttää omaan itseen, muihin ihmisiin ja ihmissuhteisiin vääristyneitä työmalleja, joista tulee yksilön vallitseva ja pysyvä ominaisuus. Pitkään jatkunut kaltoinkohtelu vahvistaa lapsen maailmankuvaa, joka on kaoottinen, epäluotettava, ennalta arvaamaton ja reagoimaton. Kiintymyshäiriöihin voi olla muitakin syitä, kuten äidin stressi, masennus tai vauvan pitkään jatkunut sairaalahoito. Lisäksi lapsen sijoitus itsessään aiheuttaa kiintymyssuhdehäiriön lapselle. Tämän vuoksi laitoshoidon ei pidetä monesti parhaana vaihtoehtona, koska pysyvien kiintymyssuhteiden luominen on vaikeampaa laitoshoidossa. Laitoshoidon voi olla kuitenkin välttämätön lapsen turvallisuuden takaamiseksi. Lisäksi se on parempi kasvuympäristö lapselle, kuin koti, jossa vanhemmat kaltoin kohtelee lasta. (Becker-Weidman ym. 2005, 13.)

Kiintymyssuhdeteoriassa on korostettuna lapsen terveen kehityksen perustana läheiset, terveet ja pysyvät kiintymyssuhteet. Lapsen sijoitus ja huostaanotto on vaikea ja epätyypillinen kokemus lapselle, se rikkoo ja aiheuttaa aina katkosta kiintymyssuhteeseen. Myös turvallisissa oloissa kasvanut voi reagoida siihen voimakkaasti, saati lapsi, joka on kasvanut vaikeissa oloissa. Lapsen sijoituksessa lapselle tulee etsiä hänen kehitystään suojaava kasvuympäristö. Mielellään sellainen missä lapsella olisi mahdollisuus turvallisiin ja pysyviin kiintymyssuhteisiin. Parhaiten tämä onnistuisi perheessä. Sijoitetulla lapsella on monesti enemmän tunne-elämän ja terveyden ongelmia, sekä käyttäytymishäiriöitä, mikä tekee tilanteesta haastavamman. Lapsen sijoituksessa ja huostaanotossa tulisi ottaa huomioon pysyvyys, lyhyet ja useat eri sijoitukset yleensä vaikuttavat kielteisesti lapsen kehitykseen. (Sinkkonen & Kalland 2011, 207–208.)

Aivot ovat vastasyntyneen vauvan eriytymätön elin ja aivojen hidas kypsyminen se-
littää ihmisen pitkän lapsuuden. Kehittyvät aivot ovat alttiit kehityshäiriöille ja esi-
merkiksi pitkäkestoinen lapsen kokema stressi jättää lopulta jälkensä keskusher-
mostoon. Tällainen lapsen kokema stressi voi aiheutua muun muassa lapsen kal-
toinkohtelusta. Toisaalta taas aivojen ja erityisesti oikean aivopuoliskon emotionaa-
lisen havaintokeskuksen muovautuvuus mahdollistaa muutokseen ja eheytymiseen.
Tämän vuoksi korjaavilla ihmissuhteilla voi olla valtaiset ja laajakantoiset seuraukset
ihmisen toimintaan ja tapaan kokea asioita. Intensiivinen ihmissuhde, jossa lapsesta
välitetään, voi tarjota lapselle korjaavan kokemuksen ja auttaa häntä eheyttämään
omaa sisäistä toimintaa. Tällaisen ihmissuhteen seurauksena toiminta rakentuu hil-
jalleen hermoverkkojen rakenteiksi, minkä seurauksena taas aiemmin muodostu-
neet vääristymät alkavat korjaantumaan ja täten vie ihmistä eheämpään suuntaan.
(Sinkkonen 2006, 11, 41–43.)

6 OMAHOITAJA NUOREN TUKENA

Lastenkotien käytäntöihin yleensä kuuluu, että jokainen nuori saa tullessaan tueksi ja avuksi henkilökohtaisen hoitajan eli omahoitajan. Osassa lastenkoteja on siirrytty myös omahoitajien parityöskentelyyn, jolloin lapselle ja nuorelle on voitu nimetä kaksi omahoitajaa huolehtimaan lapsen tai nuoren asioista. Tässä luvussa kerrotaan omaohjaajatoiminnasta ja sen haastavuudesta. Tutkimusosiossa käytän termiä omaohjaaja, vaikka teoriakirjallisuudessa käytetään myös termiä omahoitaja.

6.1 Omahoitajan moninainen tehtävä

Omahoitajan tehtäviin kuuluu tukea ja jäsentää lapsen ja nuoren arkea. Hän toimii yhdyshenkilönä sijoituspaikan ja nuoren perheen välillä. Omahoitajan tehtäviin kuuluu huolehtia monista käytännön asioista. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaisista nuoren aikatauluista ja käynneistä huolehtiminen, hankinnoista huolehtiminen ja monista muista käytännön asioista huolehtiminen. Omahoitajan täytyy olla hyvin perillä omahoidettavansa taustoista, elämäntapahtumista, sairauksista ja ongelmista, että arki sujuu ja hän pystyy tukemaan ja auttamaan nuorta parhaalla mahdollisella tavalla. Nuorelle on tärkeää, että hän tietää jonkun huolehtivan ja tietävän hänen asioistaan. (Sinkkonen 2006, 241.)

Nuorilla on monesti taustalla erilaisia traumoja ja rikkinäisiä kiintymyssuhteita. Omahoitajasuhde voi tarjota nuorelle korjaavan ja eheyttävän kiintymyssuhdemallin ja suhteen, jossa lapsi voi kokea turvallisuutta. Tätä turvallisuuden tunnetta tukee myös, kun arki pysyy samana ja lapsi pystyy ennakoimaan arkea ja tulevaa. Lasten totuttua turvalliseen arkeen, uskaltaa lapsi pikkuhiljaa tuoda esiin myös erilaisia sisäisiä tarpeitaan. Tällöin omahoitajan rooli korostuu siten, että hän kykenisi tunnetasolla tunnistamaan ja kohtaamaan näitä lapsen tarpeita ja, että hän osaisi vastata niihin. Lapsen rikkinäisten taustojen takia hänen minäkuva ja syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen ovat monesti puutteellisia ja jopa vääristyneitä. Omahoitaja kokoaa mieleensä lapsesta kokonaiskuvan hänen virallisista dokumenteista, perheen, sukulaisten, työntekijöiden ja lapsen omista puheista. Monesti tähän kuvaan vaikuttaa myös omahoitajan omat tuntemukset ja kokemukset lapsesta. Omahoitajan on hyvä

tunnistaa vastuu siitä, millaisen kuvan hän peilaa lapsesta työyhteisölle, sekä lapselle itselleen. On myös hyvä miettiä, nähdäänkö lapsi pääasiassa oireidensa kautta, vai esimerkiksi jonkun toisen kertomuksien kautta. Korvaavan kiintymyssuhteen kehittyminen vaatii, että omahoitaja oikeasti ja aidosti kiintyy lapseen. Omahoitajan täytyy vastaanottaa lapsen tunteet ja kiintymys ja samanaikaisesti hänen itensä on osoitettava välittämistä. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 20.)

Yksi omaohjaajan tärkeistä tehtävistä on puhua myös sellaisista asioista, jotka yleensä jäävät pohdiskeluksi omaan päähän, eikä niistä kehdeta puhua. Kun asiat otetaan esille oikeaan aikaan ja oikealla tavalla, on lapsen hajanaisten ajatusten kokoamisesta ja puhumisesta suuri apu. Omaohjaajan ajattellessa ääneen, puntaroiden eri vaihtoehtoja, esitellessä hypoteeseja ja tarjotessa niistä todennäköisimmän lapselle, saa lapsi erinomaisen havainnollisen käsityksen mielen toiminnasta ja reflektiosta. Lapsi saattaa pian tämän jälkeen raivostua ja poistua paikalta, mutta hiljalleen luottamuksen seurauksena sietokyky kasvaa ja lapsi pystyy käsittelemään asioita enemmän sanallisesti. Ohjaajan kokemus korostuu tässä asiassa. Kokeenempi ohjaaja sietää hämmentyneen ja hajanaisen lapsen/nuoren ajatusten epäjohtonmukaisuutta ja katkelmallisuutta sekä niiden voimakkaita ja jopa ahdistavia vastatunteita kiirehtimättä tulkitsemaan liian aikaisin, mikä on ongelmana. Lapsen ja aikuisen dialogia voidaan kuvailla jatkuvana ”ongella olemisellä”, jossa lähenytään, loitonnutaan, koetaan turhautumisen ja onnistumisen kokemuksia. Tämän lopputuloksena kuitenkin lapsen reflektiivinen kyky, itseymmärrys ja omien tunteiden hallinta parantuu. (Sinkkonen 2006, 10–11.)

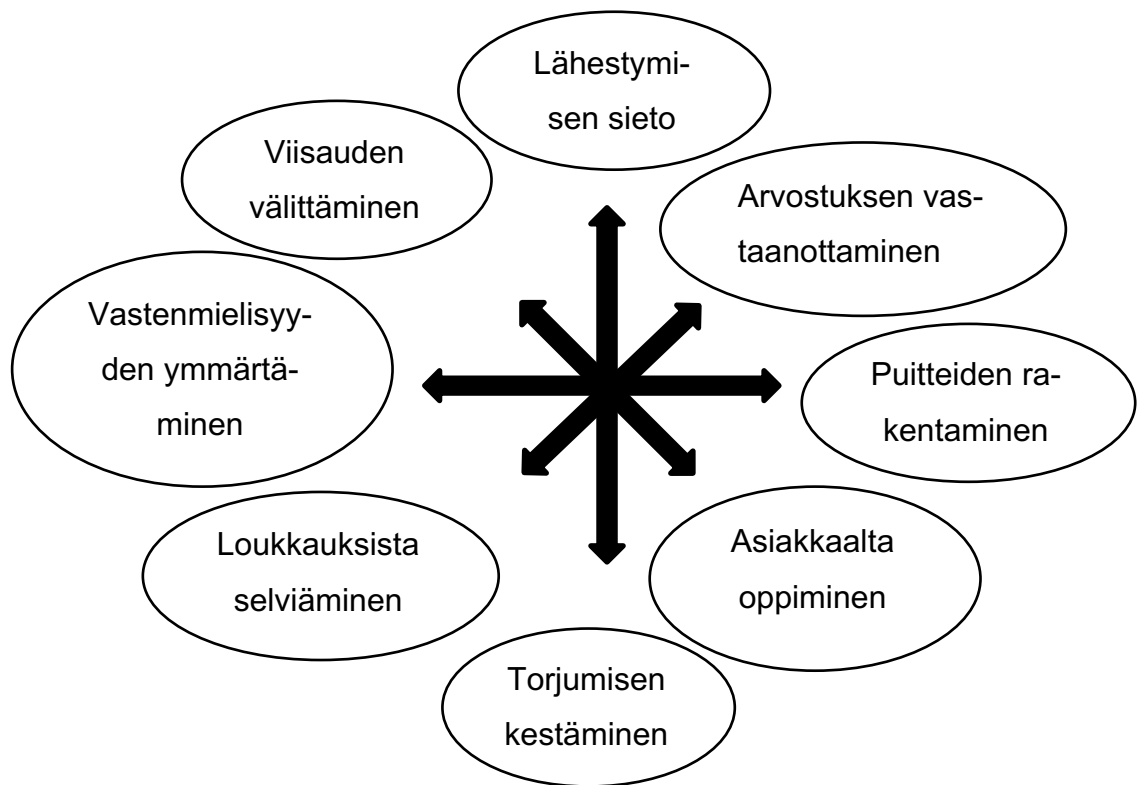
6.2 Transferenssi-ilmiö omaohjaajasuhteen kompastuskivenä

On hyvä tiedostaa, että omahoitajasuhteessa esiin tulee yleensä transferenssi-ilmiö. Tämä tarkoittaa, että uuteen ihmissuhteeseen siirtyy aiemmista suhteista peräisin olevia tunteita. Tällöin nuori saattaa reagoida nykyhetken objekteihin ja tilanteisiin samalla tavalla, kuin nämä olisivat aikaisemman elämän tärkeitä ihmisiä. Käytännössä tämä näkyy nuoren käytöksenä omaohjaajaa kohtaan, jolloin hän saattaa välillä ihailia omaohjaajaansa, mutta paljon useammin omaohjaaja saa kuulla olevansa lastenkodin inhottavain ja tyhmin hoitaja, jolle nuori ei suostu puhumaan

mitään. Omaohjaajien ja koko työyhteisön on hyvä tiedostaa ja ymmärtää ilmiö, jolloin tiedostetaan mistä nuoren käytös johtuu ja siihen osataan suhtautua oikein. Tämä auttaa myös omaohjaajaa ymmärtämään, että vika ei ole hänessä ja tilanteita on helpompi purkaa työyhteisössä. Aina työntekijän valmiudet ja kokemukset eivät riitä vaikeahoitoisen nuoren auttamiseen. Tällöin vaarana on ajautua negatiiviseen kierteeseen, jossa nuori näkee omaohjaajan vihamielisenä ja kelvottomana, kun taas omaohjaaja turhautuu ja uupuu. Tällöin hoitajan voi olla vaikea nähdä nuorella mitään myönteisiä piirteitä, jolloin suhde voi jäädä kylmäksi ja etäiseksi rajojen asettamiseksi ja kasvattamiseksi. Tämän vuoksi on tärkeää pystyä käsittelemään työyhteisössä nuoren nostattamia torjuvia, kielteisiä ja jopa vihamielisiä vastatunteita. Näitä tunteita yleensä syntyy jossain määrin kaikille työntekijöille. Tilanne yleensä helpottaa ajan kanssa, kun nuori on tarpeeksi koetellut omaohjaajaansa. Pikkuhiljaa hän oppii luottamaan ja turvautumaan turvalliseen aikuiseen ja nuori saa mahdollisuuden turvalliseen ja eheyttävään kiintymyssuhteeseen omaohjaajan kanssa. Tällöin nuori pystyy luottamaan aikuisen saatavilla oloon, ennakoitavuuteen, rehellisyyteen ja siihen, että nuori voi tuoda vuorovaikutukseen kaikki tunteensa, myös avuttomuuden, surkeutensa ja muut negatiiviset tunteet, kuten vihantunteet. Tämä turvallinen kiintymyssuhde saattaa olla nuorelle erittäin tärkeä ja käännteentekevä hänen kehityksensä kannalta. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2011, 241–242.)

6.3 Wahlbeckin kompassi vuorovaikutuksellisista haasteista

Omaohjaaja joutuu kohtaamaan ja kestävänsä monia erilaisia haasteita suhteessa nuoreen. Monestikaan kokemukset eivät ole pelkästään niin valoisia kokemuksia. Wahlbeck (2010, 22–23) on kehittänyt kompassin, johon hän on kerännyt keskeisiä teemoja omaohitajan tehtävistä ammatillisuuden näkökulmasta. Kuviossa 1 on esitetty Wahlbecin kompassi. Itse puhun tässä opinnäytetyössä omaohjaajasta, koska kyseistä omaohjaaja-termiä käytetään kyseisessä yksikössä, johon opinnäytetyön teen.

Kuvio 1 Wahlbeckin kompassi (Wahlbeck 2010, 23).

Pohjoinen-etelä akseli kuvaa lähestymisen sietoa ja torjumisen kestämistä. Kaltoin-kohtelua kokeneet lapset saattavat takertumalla hakea läheisyyttä tai toisaalta taas torjua omaohjaajan täysin. Omaohjaaja ei itse pysty säätelemään läheisyyttä tai etäisyyttä, vaan lapsi vetää omaohjaajan mukaan lapsen sielunmaisemaan tai jättää hänet sen ulkopuolelle. Omaohjaajan näkökulmasta kyseessä on henkilökohtaisesti arasta asiasta, eikä ainoastaan ulkokohtaisesta ammatillisesta kuviosta. Tämän tyyppisten lasten turvallisuustarve vaatii, että he pääsevät omahoitajan kulissin tai naamion taakse, ennen kuin pystyvät rauhoittumaan. Länsi-itä akseli kuvaa vastenmielisyyden ymmärtämistä ja puitteiden rakentamista. Omaohjaajalla saattaa herätä kielteisiä, inhon ja jopa vastenmielisyyden tunteita suhteessa lapseen. Tällaisissa tilanteissa omaohjaajan on hyvä ymmärtää lapsen käyttäytymistä lapsen elämänsä historiasta käsin tai pohtia miten näkisi lapsen kehittämää epämiellyttävää suhtautumista ja käyttäytymistä inhimillisenä. Omaohjaajan on kuitenkin samanaikaisesti rakennettava sellaisia puitteita vuorovaikutukselle, että suhteesta tulisi lapselle suojaava, kannatteleva ja lohtua tarjoava. (Wahlbeck 2010, 22–23.)

Koillinen-lounas akseli kuvaa arvostuksen vastaanottamista ja loukkauksista selviämistä. Lapsen osoittaessa arvostusta omaohjaajaa kohtaa, tulee omaohjaajan ottaa se vastaan ja osoitettava lapselle arvostavansa sitä. Tätä saattaa vaikeuttaa omaohjaajan oma itsekriittisyys tai pelko siitä, että hänestä tulee liian tärkeä lapselle. Toisaalta lapsi saattaa loukata omaohjaajaa syvästi ja tällöin omaohjaaja ei saa tietoisesti, tiedostamatta, avoimesti tai kätkeytyä kosta lapselle. Viimeisessä luodekaakko akselissa kohtaavat viisauden välittäminen ja asiakkaalta oppiminen. Omaohjaajan tehtävänä on välittää lapselle tietoa ja viisautta erilaisista asioista. Toisaalta hänen on koettava oppivansa keskeisiä asioita ihmisenä olemisesta lapsen kautta. Tehtävänä on laajakatseisuuden mahdollistaminen lapselle, eikä vain käytötapojen opettaminen. Ajatuksena olisi myös pelkän lapsen kuuntelemisen sijasta, että hän lapsi voisi kasvattaa omahoitajan sielua ja kokemusmaailmaa. (Wahlbeck 2010, 22–23.)

6.4 Omaohjaajan ja omahoitajan rooli tutkimusten valossa

TAYSin lastenpsykiatrisella osastolla on vuonna 1999 ja 2001 tutkittu lasten kokemuksia yhteistyösuhteesta omahoitajan kanssa. Aineistosta nousi esiin neljä teemakokonaisuutta, jotka kuvasivat lapsen ja omahoitajan välistä yhteistyösuhdetta. Ensimmäisessä teemassa esiin nousi, että omahoitaja koettiin tärkeäksi henkilöksi. Kuvauksissa nousi selvästi esille ihmiskontaktin ja aikuisen ihmisen tärkeys lapselle. Tämä tarkoitti, että lapsella on ihminen, jolle hän pystyi puhumaan niin vaikeista, kuin myönteisistäkin asioista. Omahoitajaa tavataan useasti ja hänen ollessa työvuorossa oli mahdollista leikkiä, ja tulla nähdyksi ja kuulluksi. Omahoitaja kannustaa, rohkaisee, kehuu ja tämän kautta lapsi voi kokea onnistumista. (Sorsa 2002, 166–167.)

Toisena teemana esille nousi, että lapselle oli tärkeää tulla hyväksytyiksi sellaisenaan kaikkine hyvine ja huonoine puolineen. Omahoitajan kanssa saattoi olla myös erimieltä asioista. Hyväksytyksi tuleminen auttaa yhteistyön syventymistä ja auttaa lasta vaikeinakin hetkinä. Kolmantena teemana on yhteistyö arjessa. Tällä tarkoitetaan vuorokauden aikana tapahtuvia asioita ja tekimistä, mitä lapset tekisivät kotona ollessaan omien vanhempien tai kasvattajien kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi

erilaiset arjen rutiinit, kuten aamuherätys, sängyn petaaminen, lapsen puhtaudesta huolehtiminen ja ruokailut. Omaha-ohjelmassa myös huolehti lapsen aikatauluista. Viimeisenä teemana esiin nousi yhdessä tekeminen. Lapset kokivat arjessa ilona yhteiset peli- ja leikkihetket ja kaikki muu yhdessä tekeminen ja oleminen. Yhdessäolossa tärkeää oli saada tulla nähdyksi ja kuulluksi. Jotkut lapset ja nuoret tosin kokivat myös, että välillä puututtiin liian herkästi lasten tai nuorten ”vapaaseen menoon” sekä ettei heitä ymmärretä. (Sorsa 2002, 167–169.)

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman puitteissa on tehty tutkimus huostaan otettujen lasten hyvinvoinnista ja kokemuksista sijaishuollosta. (Laakso 2019, THL raportti [viitattu 24.3.2019]. Tutkimuksesta nousee esille sijoituksessa olevien lasten ja nuorten lähisuhteiden moninaisuus, sekä yhteydenpito. Lasten suhteiden tukemisessa tulee ottaa huomioon, ettei se tarkoita vain yhteydenpidon mahdollistamista, vaan myös lasten lähisuhteiden luonteen selvittämistä ja esimerkiksi mahdollisten jännitteiden ja ristiriitojen käsittelyä yhdessä lapsen sekä lapsen ja läheisten kanssa. Sijoituksessa olevan lapsen ja työntekijöiden välisiä suhteita pidetään keskeisenä sijoituksen onnistumisen kannalta. Ristiriitojen sävyttämät suhteet aiheuttivat lapselle turvattomuuden tunteita. Vastauksissa lapset ja nuoret kertovat, että aikuiset huolehtivat heistä pääosin hyvin ja ovat kiinnostuneita siitä, miten lapsilla menee. Lapset ja nuoret kokevat voivansa luottaa itselleen tärkeään sijaishuolto- ja hoito- ja kasvatuspaikan aikuisiin. Sijaishuolto- ja hoito- ja kasvatuspaikan aikuiset auttavat myös käsittelemään lapsen tunteita ja lapselle vaikeita asioita. Suurimmalla osalla vastaajista on sijaishuolto- ja hoito- ja kasvatuspaikassa ainakin yksi aikuinen, joka saa lapsen tuntemaan, että hänestä välitetään ja hän on hyväksytty sellaisena kuin on.

Puutteena esille nousi kahdenkeskisen ajan vähyyks lapsen ja aikuisen välillä. Kahdenkeskistä aikaa toivottiin enemmän. Myös yleisesti koettiin, että aikuisilla ei ole riittävästi aikaa lapsille. Tutkimuksessa esille oli nostettu Sällnäs ym. (2010) Ruotsiin tekemä tutkimus, jossa aikuisten ajan riittämättömyys nousee myös esiin. Esille oli nostettu myös Laustenin (2015) ja Lundströmin & Sällnäs (2013) Ruotsiin ja Tanskaan tehtyjen tutkimusten tuloksia, jossa suurin osa tutkimuksessa mukana olleista lapsista ja nuorista luottaa sijaishuolto- ja hoito- ja kasvatuspaikan aikuisiin ja pystyy keskustelemaan omaohjaajan kanssa sekä kokevat, että ohjaajalla on halu auttaa tarvittaessa.

Sijoitetuista lapsista yksi viidestä ei tullut toimeen omaohjaajansa kanssa. (Laakso 2019, THL raportti [viitattu 24.3.2019].)

Yhtenä keskeisenä tuloksena esille nousevat sijaishuoltopaikkojen vaihtumiset. Se on joka kerta raskasta, vaikka se olisikin lapsen toiveiden mukaista. Uuteen paikkaan meneminen vaatii aina sopeutumista ja suhteiden luominen uusiin ihmisiin alkaa alusta. Vaihdosten yhteydessä myös menetetään ihmissuhteita entiseen paikkaan. Uudet säännöt ja tavat toimia voivat aiheuttaa ristiriitaa. Haastatteluista esille nousi kokemuksia luottamuksen menetyksestä ja osattomuuden tunteesta. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen vaikeutuu, eikä sitä edes välttämättä lopulta enää yritetäkään. Tutkimuksesta esille nousee myös sijoituspaikkojen eheyttävät ja hyvät kokemukset, joiden kautta nuori pystyy vahvistumaan. Perustarpeet tulee tyydytettyä, lapsen tunnetiloja ymmärretään ja niitä osataan käsitellä. Turvallisuuden tunne palautuu, joka saa aikaan positiivisia vaikutuksia, kuten pelon ja masennuksen väistymistä. Esille nousee, miten tärkeää nuorelle on, että hän voi kokea tulevansa ymmärretyksi ja nähdyksi. Yhtenä tutkimuksen kokonaisuutena on lasten ja nuorten osallisuus. Lasten ja nuorten osallisuus on tärkeää ja sen merkitys korostuu iän karttuessa. (Laakso 2019, THL raportti [viitattu 24.3.2019].)

7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Tässä pääluvussa kuvaan kehittämistyöni prosessia, mitä menetelmiä käytin ja kuinka ne toteutin. Lisäksi kerron tässä luvussa, miten olen analysoinut keräämäni aineiston. Kehittämistyöni on tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jossa prosessi etenee bikva-mallia hyödyntäen.

7.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Tutkimuksen lähtökohtana on pyrkimys luotettavaan ja koeteltavissa olevaan tietoon. Tässä apuna käytetään eri tieteitä ja tieteellisiä suuntauksia. Tutkimusta ohjaavat yleensä tarkka tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset. Näihin pyritään vastaamaan erilaisia tutkimusmenetelmiä apuna käyttäen ja erilaisia aineistoja tuottaen ja analysoimalla. Kehittämistoiminnassa tavoitteena on tavallisesti jonkin asian tai tuotteen kehittäminen tai parantaminen. Tavallisesti kehittämistoiminnassa pyritään jonkin konkreettisen asian muuttamiseen tai jonkin nykytilan säilyttämiseen. Oleellista on käyttökelpoisuus, eikä niinkään tiedon tuottaminen tutkimuksen valossa, kuten tutkimuksessa. Kehittämistoiminnalla on yleensä selkeä ja määritelty tavoite, joka on yleensä huolellisesti suunniteltu. Kehittämistoiminnan eteneminen voi kuitenkin vaihdella. (Toikko & Rantanen 2009, 7–22; Heikkinen & Rovio 2008, 19–23).

Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa yhdistyy tutkimus ja kehitystyö. Tarkkaa rajaa näiden välille ei pystytä vetämään ja rajapintaa voidaan lähestyä kummaltakin suunnalta. Tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta puhutaan, kun lähtökohtana on kehittämistoiminta, jossa hyödynnetään tutkimuksen periaatteita. Tässä käytetään hyödyksi aiempia tutkimus- ja kokemustietoon perustuvia käsitteellisiä malleja, testataan hypoteeseja sekä asetetaan tutkimusongelma. Myös johtopäätöksiä arvioidaan kriittisesti. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa menetelmien valinta ei välttämättä ole niin selvästi ilmaistu, kuten tutkimuksessa. On kuitenkin erilaisia menetelmiä, jotka ovat ominaisia kehittämistoiminnalle. Nämä ovat osa kehittämisen kokonaismetodologiaa. Se sisältää erilaisia elementtejä, jotka ovat kiinteässä suhteessa toisiinsa. Esimerkiksi on erilaisia kehittämisen lajeja, joista voi valita

lähestymistavan, kuten kehittävä tutkimus tai toimintatutkimus. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 19–20.)

Kehittämistoiminta lähtee jostain todellisuuskäsitteestä, vaikka sitä ei niin selkeästi analysoidakaan, se voi siis olla hyvin tulkinnallista ja jatkuvasti muuttuvaa. Suunnittelussa, dokumentoinnissa ja arvioinnissa voidaan käyttää ja korostaa tiedon luotettavuutta. Voidaan siis korostaa tarkasti määriteltävissä olevia tavoitteita, toimintamuotoja ja tulostittareita. Toisaalta kehitettävä todellisuus voidaan nähdä hyvinkin tulkinnallisena. Esimerkiksi työntekijät, asiakkaat ja johto voivat nähdä kehittämistodellisuuden kovin erilaisena. Tähän vaikuttavat myös työyhteisössä käytävät keskustelut, linjaukset ja tulkinnat, joita tapahtuu työpaikalla arjessa. (Toikko & Rantanen 2009, 35–55.)

Tutkimuksellista kehittämistoimintaa tehdessä tulee miettiä, kenen intressiä kehittäminen palvelee. Monesti saattaa olla, että työn johdolla ja työntekijöillä on erilainen näkemys kehittämisen perusteluista, tavoitteista ja toimintatavoista. Tällöin pitää miettiä, kuka asettaa kehittämistoiminnalle tavoitteet ja kenen näkökulmasta kehittämistyötä lähdetään viemään eteenpäin. Kehittämisen luonnetta voidaan myös jaotella, että onko se prosessorientoitunutta vai suunnitteluorientoitunutta. Prosessorientoitumisesta puhutaan, kun uutta tietoa syntyy toiminnan kuluessa, kun taas suunnitteluorientoituneessa kehittämisessä eri prosessin vaiheet pyritään rajamaan ja määrittelemään mahdollisimman tarkasti. Prosessorientoituneessa kehittämisessä korostuu reflektiivisyys eli kehittäjän täytyy jatkuvasti arvioida toimintaa ja sen suuntaa. (Toikko & Rantanen 2009, 44–55; Heikkinen & Rovio 2008, 33–36.)

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan menetelmiä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Yksi tärkeä näkökulma on toimijoiden osallistuminen. Kehittämistehtävän onnistumisen kannalta olisi hyvä miettiä, että miten kehittämistehtävään osallistuvat tai toimintaan liittyvät osallistujat saadaan innostumaan ja motivoitumaan kyseisestä kehittämistehtävästä. Lisäksi, että innostus säilyisi koko prosessin ajan, apuna voidaan käyttää erilaisia osallistavia menetelmiä. Kehittämisprosessin hallinnassa apuna voidaan käyttää erilaisia valmiita prosessimalleja ja projektityökaluja. Apuna voidaan käyttää myös erilaisia tiedontuotannon menetelmiä, mitä käytetään enemmän perinteisissä tutkimuksissa. Yleensä taustaselvitys ja tiedon keruu ennen

kehittämistoimintaa luo työlle hyvän pohjan, sekä lisää luotettavuutta. Kehittämistyön arvioinnissa myös monesti käytetään erilaisia arviointimenetelmiä. (Toikko & Rantanen 2009, 10–11.)

Kehittämistyö toteutettiin yhdessä yksityisessä lastensuojeluyksikössä. Kehittämistyöhön osallistui viisi nuorta, sekä yksikön kaikki ohjaajat. Kehittämistyötä ohjasi kriittinen näkökulma, koska vanhoja toimintoja kyseenalaistettiin, sekä tavoitteena oli löytää uusia ja asiakaslähtöisempiä toimintatapoja. Kehittämistyö on tutkimuksellista kehittämistoimintaa, koska toiminta oli yhteistoiminnallista, johon osallistuivat nuoret, ohjaajat ja esimies. Kehittämistyö eteni prosessimaisesti ja aineistolähtöisesti.

7.2 Prosessin eteneminen bikva-mallia hyödyntäen

Bikva-mallin on kehittänyt tanskalainen Krogstrup. Bikva muodostuu tanskan kielen sanoista Brugerinddragelse I KVALitetsvurdering ja tämä tarkoittaa suomeksi asiakkaiden osallisuus laadunvarmistajana. Mallin tavoitteena on ottaa asiakkaat mukaan arviointiin ja näin saada asiakkailta saatu tieto/kokemus aina työntekijöiden kautta ylemmälle johtoon saakka. (Krogstrup 2004, 7.)

Lähtökohtana bikva-mallissa ovat asiakkaiden näkemykset palvelujen laadusta ja vaikuttavuudesta. Asiakkailta saadaan tietoa, mitä voidaan hyödyntää organisaation kehittämisessä. Heidän annetaan ilmaista ideoita ja ongelmia, jotka ei muuten välttämättä tulisi esille tai pidettäisi merkityksellisinä. Tavoitteena on kyseenalaistaa ja arvioida kriittisesti asioita, joita ei pidettäisi itsestäänselvyytenä työntekijöiden toimintatavoissa, organisaation tavoissa ja organisaation ylemmillä tasoilla. Tämän seurauksena yritetään saada aikaan muutosta, kritisoida nykyistä käytäntöä, sekä luoda uusia ideoita tulevia käytäntöjä varten. Prosessi etenee aina alhaalta ylös, alimmaisena ovat asiakkaat, työntekijät ja lopulta johtajat tai korkeimmat päättäjät. (Toikko & Rantanen 2009, 68–69.)

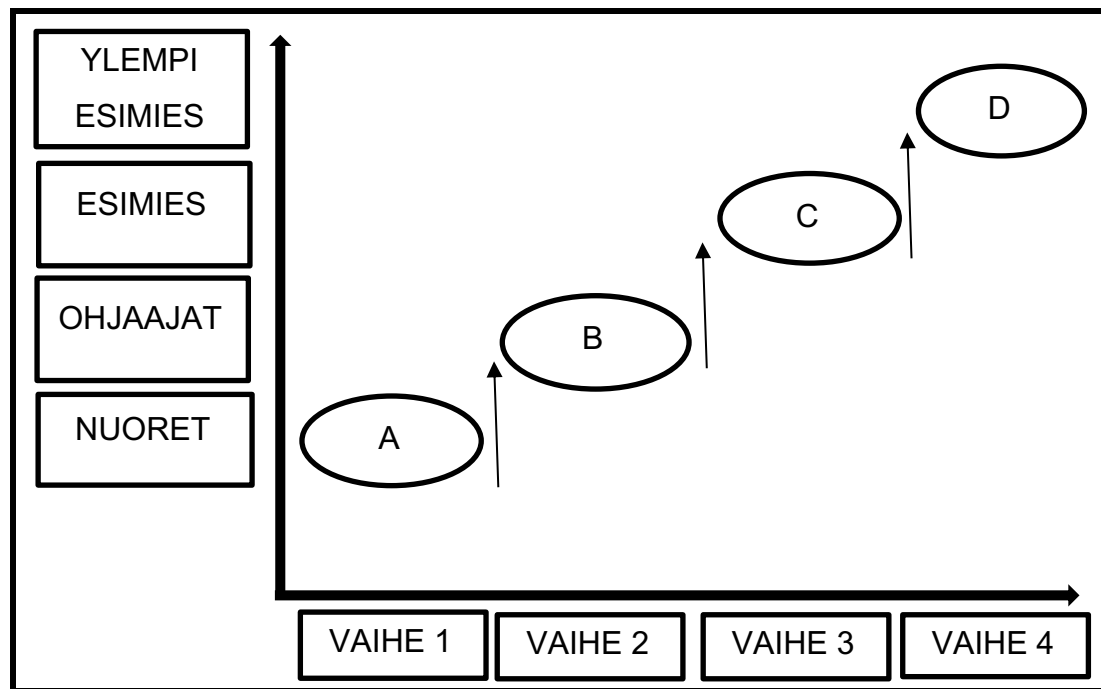
Bikva-malli koostuu neljästä eri vaiheesta. Ensimmäisessä vaiheessa asiakkaat arvioivat palveluita omien kokemustensa perusteella, mikä on positiivista ja mikä negatiivista. Nämä arviot kerätään yleensä ryhmähaastatteluina. Tuloksena

ryhmähaastatteluista saadaan tietoa kokemuksista ja subjektiivisia laatuarvioiteja. Toisessa vaiheessa asiakkaiden palaute esitetään työntekijöille. Tämän jälkeen työntekijöille järjestetään ryhmähaastattelu, jossa he miettivät asiakkaiden arvioiden ja palautteiden taustaa ja perustaa. Tavoitteena on pohtia ensisijaisesti myös omaa toimintaa. Kolmannessa vaiheessa asiakkaiden ja työntekijöiden ryhmähaastatteluista saatu palaute ja arviointi viedään eteenpäin ja esitetään hallintojohdolle. Myös heidän tulee miettiä syitä asiakkaiden ja työntekijöiden palautteeseen. Tämä voidaan toteuttaa ryhmähaastattelulla. Viimeisessä eli neljännessä vaiheessa asiakkaiden, työntekijöiden ja hallintojohdon ryhmähaastatteluista saatu palaute esitetään ylimmälle johdolle ja poliittisille päättäjille. Tarkoituksena olisi saada heidän selitys ja arviointi saaduista palautteista. (Krogstrup 2004, 15.)

Bikva-mallissa asioita ei arvioida vain yhdestä tietystä näkökulmasta, eikä siinä myöskään käytetä etukäteen määriteltyjä arviointikriteerejä. Luonteeltaan bikva on responsiivista arviointia. Sidosryhmien esille tuomat tulkinnat tulee ottaa huomioon jo prosessin aikana. Näkökulmasta riippuen arvioitavia asioita voidaan tulkita hyvin eri tavoin. Tämän vuoksi jokaisen ryhmän tulkinnat ja arvioinnit ovat yhtä päteviä ja hyviä. Esimerkiksi asiakkailta saatu palaute, arvio ja näkemykset ovat yhtä tärkeitä, kuin työntekijöiden näkemykset ja palautteet. (Toikko & Rantanen 2009, 69.)

Kehittämistyössäni hyödynsin osittain bikva-mallia, koska se sopii mielestäni erinomaisesti arvioimaan ja kehittämään sosiaali- ja terveysalan kehittämistöitä asiakaslähtöisen arvioinnin vuoksi. Aina, kun teemme asiakaslähtöistä työtä, ovat asiakkaat itse avainasemassa arvioimaan onnistumistamme ja työnlaatua. Asiakkailta saamamme palaute ja arvio auttavat meitä kehittämään palveluita ja toimintaa entistä paremmaksi ja asiakaslähtöisemmäksi. Tämä ajatus ohjasi omaa kehittämistyötäni ja tämän vuoksi halusin ehdottomasti sijaishuollon yksikön nuoria mukaan kertomaan kokemuksistaan ja kehittämään toimintaa Lähdin liikkeelle bikva-mallia mukaillen, jossa ensimmäisellä portaalla on asiakkaat, minun kehittämistyössäni nuoret. Kuviossa 2 on esitelty kehittämistyön eteneminen bikva-mallia hyödyntäen. Nuorille järjestin teemahaastattelun. Tämän jälkeen etenin seuraavalle portaalle eli ohjaajiin. Heille en järjestänyt haastatteluja, vaan tein kyselylomakkeen, joka muodostui kahdesta erillisestä osiosta. Näiden jälkeen analysoin ensin nuorten haastattelut ja sen jälkeen ohjaajien kyselylomakkeet. Kokosin tulokset nuorten

haastatteluista, sekä ohjaajien kyselylomakkeista. Esittelin tulokset ohjaajille, jonka jälkeen yhdessä paneuduimme ideoimaan ja kehittämään esiin nousseita ongelmia ja kehittämisideoita. Samalla kehitelimme yksikköön uuden ja päivitetyn prosessikuvauksen omaohjaajatoiminnasta. Ideoinnissa ja ongelmien ratkaisuisa, käytin oppimiskahvilaa eli lerning cafeeta. Toiminnallisen päivän jälkeen tein yhteenvedon learning cafeen tuloksista. Tulokset esittelin lopuksi yksikön esimiehelle.

Kuvio 2 Kehittämistyön eteneminen bikva-mallia hyödyntäen (Toikko & Rantanen 2009).

7.3 Nuorten teemahaastatteluiden toteutus ja analysointi

Päätin haastatella kehittämistyöhöni viittä pitkäaikaisesti sijoitettua nuorta. Ajatuksena oli, että heillä olisi kokemusta lastenkodissa olemisesta ja omaohjaajatoiminnasta ja haastatteluilla saisin parhaiten tietoa nuorilta. Tuomi ja Sarajärvi toteavatkin haastattelun etuutena olevan juuri sen joustavuus. Haastattelija pystyy toistamaan kysymyksiä, oikaisemaan väärinkäsityksiä, selventämään ilmauksia ja käymään keskustelua tiedonantajan kanssa. Kysymykset voidaan esittää myös siinä järjestyksessä, kuin haastattelija haluaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Tulee kuitenkin muistaa, että haastatteluissa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia ja tämä saattaa heikentää haastattelun luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2009. 206.)

Yhtenä vaihtoehtona teemahaastattelulle mietittiin, että nuoret olisivat kirjoittaneet kokemuksistaan. Esimiehen kanssa, kuitenkin tulimme tulokseen, että haastattelulla saisi todennäköisesti enemmän ja laajemmin tietoa aiheesta.

Yksikön esimies avusti nuorten valinnoissa, koska tunsin heidät paremmin. Mukaan pyydettiin neljä tyttöä ja yksi poika. Kaikki nuoret olivat alaikäisiä, joten tarvittiin myös kirjallinen lupa heidän vanhemmiltaan ja lastensuojelun johtajalta. Kaikki valitut nuoret halusivat osallistua haastatteluun ja luvat myönnettiin myös heidän vanhemmiltaan ja lastensuojelun johtajalta. Olin varautunut, ettei kaikkien vanhemmat välttämättä halua lapsensa osallistuvan kehittämistyöhöni, joten olin positiivisesti yllättynyt miten nuoret itse suostuivat lähes heti ja kaikkien vanhemmat antoivat lapsillensa luvan osallistua.

Päädyin puolistrukturoituun teemahaastatteluun, koska siinä pystyin luokittelemaan kehitystyöni kannalta tärkeitä teemoja omaohjaajatoiminnasta. Tavoitteena oli saada nuorilta vastauksia kehittämiskysymyksiin ja siihen, mikä omaohjaajatoiminnassa oli myönteistä ja mikä kehitettävää. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat määrätty ennalta, mutta se antaa haastattelijalle vapauden vaihdella kysymysten sanamuotoa. Teemahaastattelussa haastattelua ohjaavat tietyt teemat, joista keskustellaan. Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu, että kaikkia yksilön kokemuksia, uskomuksia, ajatuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä. Teemahaastattelussa oleellisinta on yksityiskohtaisten kysymysten sijaan eteneminen tiettyjen keskeisten teemojen mukaan. Teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat asioista ja heidän antamat merkitykset asioille ovat keskeisiä, ja merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu ei sido haastattelua mihinkään tiettyyn leiriin, eikä se ota kantaa haastattelukertojen määrästä tai kuinka syvälle aihetta käsitellään. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

Teemahaastatteluun suostuville Eskola ja Vastamäki näkevät kolme motivoivaa tekijää. Haastateltavalle tarjoutuu tilaisuus tuoda esille mielipiteensä asiasta. Toisaalta osallistumista motivoi halu kertoa omista kokemuksista. Tämän taustalla voi olla jopa puhtaasti narsistinen halu tuoda ajatuksensa muiden tietoon ja tietoisuus omien ajatusten ja vastauksien olevan arvokkaita. Osallistumisen taustalla voi olla myös aito halu auttaa omien kokemusten kautta muita samassa tilanteessa olevia. (Eskola & Vastamäki 2015, 28–29.)

Teemahaastattelut toteutettiin kahdella eri kerralla. Haastattelut pidettiin tammi-helmikuussa 2018. Ennen haastatteluita sovimme esimiehen kanssa, että tulen tapamaan nuoria ja hieman tutustumaan heihin. Viidestä nuoresta kaksi oli minulle jo entuudestaan jonkin verran tuttuja. Kolmea muuta nuorta en ollut tavannut aikaisemmin. Päätin jakaa nuorille teemahaastattelurungon etukäteen, että he voisivat tutustua siihen ja miettiä tulevia kysymyksiä ja aiheita. (Liite 1.) Tämän avulla he pystyvät myös hieman varautumaan tulevaan haastatteluun ja sen kulkuun. Ajattelin tämän auttavan haastatteluiden sujuvuudessa, sekä mahdollisimman laajan tiedon saannissa. Jätin teemahaastattelurunkoon myös tilaa muistiinpanoille, jos joku halusi niitä tehdä. Yksi viidestä oli täyttänyt todella kattavat muistiinpanot lappuun. Tämän kirjallisen tuotoksen otin mukaan analysointiin haastatteluiden rinnalle.

Tutustumiskerralla paikalla oli kolme nuorta viidestä. Kokoonnuimme erilliseen huoneeseen, jossa esittelin itseni ja sen, mitä olen tekemässä. Kerroin tulevista haastatteluista ja siitä, kuinka ne toteutan. Lopuksi vielä annoin jokaiselle mahdollisuuden kysellä aiheesta. Halusin käynnillä varmistua, että jokainen tietää mitä olen tekemässä ja mihin he ovat osallistumassa. Lasten ja nuorten osallistuessa tutkimukseen tulee miettiä, että heille on annettu kehitystason mukainen tieto tutkimuksesta, sen toteutuksesta ja menetelmistä. Heidän täytyy myös olla tietoisia, että voivat halutessaan kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen. Nuoruuteen kuuluu etääntyminen aikuisista. Tämän vuoksi heidän motivoiminen tutkimukseen voi olla haastavaa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 132.) Tämän vuoksi pyrin välittämään heille tunteen, että olen aidosti kiinnostunut heidän mielipiteistään ja kokemuksistaan.

Haastattelua suunniteltaessa tulee miettiä, mikä olisi paras haastattelupaikka. Paikaksi on hyvä valita sellainen, mikä on lapselle ja nuorelle tuttu, luonteva ja turvallinen paikka. (Hyvärinen & Pösö 2018, 117.) Ensimmäisellä haastattelukerralla haastattelin kaksi nuorta. Haastattelutilaksi valikoitui yksi tyhjillään oleva huone yksikössä. Seuraavalla haastattelukerralla haastattelin loput kolme. Yhden heistä haastattelin samassa tyhjässä huoneessa ja kaksi haastateltiin heidän omissa huoneissaan. Kuuntelin nuorten toiveita siitä, missä he halusivat haastatteluiden toteutettavan.

Ennen haastattelua ja haastattelun aikana on tärkeää mahdollisimman rento ja luottamuksellinen ilmapiiri. (Hyvärinen & Pösö 2018, 188.) Ennen haastattelun

aloittamista juttelin nuorten kanssa muista asioista. Siitä johdattelin keskustelun hiljalleen kohti haastattelun teemaa. Juttelun muodossa vielä kertosin haastattelun tarkoitusta ja rakennetta lyhyesti. Kahdelle nuorelle, jotka eivät olleet alkutapaamisessa kerroin tarkemmin asiat, jotka olin käynyt läpi muiden nuorten kanssa ensimmäisellä tapaamiskerralla. Ennen haastatteluiden aloittamista kerroin nuorille nauhoittavani haastattelut kännykällä. Kerroin, että puran ja analysoin haastattelut nimettöminä ja ettei lastensuojeluyksikön nimi tule esille kehittämistyössäni. Tein myös selväksi, että työni valmistuttua poistan nauhoitukset kokonaan.

Haastattelut menivät mielestäni hyvin. Ilmapiiri oli mielestäni avoin ja luottavainen. Yllätyin miten rehellisesti ja avoimesti nuoret kertoivat kokemuksistaan ja mielipiteistään. Heistä aisti, että he halusivat aidosti osallistua kehittämistyöhön omaohjaajatoiminnan kehittämiseksi ja parantamiseksi. Vain yhteen nuoreen oli vaikeampi luoda keskusteluyhteyttä ja haastattelu jäi hieman suppeaksi.

Haastatteluiden purkamisen aloitin teemahaastatteluiden litteroinnilla. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 18 sivua. Litterointia voidaan toteuttaa kahdella tavalla. Ensimmäisessä tavassa aineisto voidaan kirjoittaa puhtaaksi sanasta sanaan tai se voidaan kirjoittaa valikoiden esimerkiksi teema-alueittain tai haastateltavan puheesta. Toisessa tavassa aineistoa ei pureta tekstiksi, vaan tallennetusta aiheistosta koodataan suoraan päätelmiä tai teemoja. (Hirsjärvi & Hurme, 138.) Itse valitsin ensimmäisen tavan ja kirjoitin kaikki haastattelut puhtaaksi sanasta sanaan teemoja hyväksi käyttäen. Tämän jälkeen tulostin haastattelut ja luin haastattelut monta kertaa lävitse. Aineistoa lähdin analysoimaan teemoittelulla, jolla pyrin esiin tulevia asioita ja merkityksiä tiivistämään ja purkamaan lyhyempään sanalliseen muotoon. Teemoittelulla tarkoitetaan laadullisen aineiston pilkkomista ja järjestämistä erilaisten aihepiirien eli teemojen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 137, 172–173.) Muodostin alustavat teemat haastattelun teemarunkoa apuna käyttäen. Tämän jälkeen alleviivasin eri väreillä samaa asiaa tarkoittavia ja kuvailevia asioita ja eroavaisuuksia. Tämän jälkeen pelkistin ilmaukset. Näistä ilmauksista kokosin pienempiä aihekokonaisuuksia ja muodostin näille pienemmille aihekokonaisuuksille kolme pääteemaa, jotka olivat alkutilanne, nykytilanne, sekä toiveet ja kehitysideat. Taulukossa 1 on esimerkkinä esitelty alkutilanteen analysointi.

Taulukko 1. Esimerkki teemahaastattelun analysoinnista.

alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	teeman kuvaus
otin aika paljon <u>turvaa</u> mun omaohjaajasta	turva	ALKUTILANNE (nuoren tulo lastensuojeluyksikköön) -Omaohjaajan merkitys -Nuorten toivomat asiat omaohjaajalta alkutilanteessa
olisin kaivannut enemmän <u>huomiota</u>	välittäminen	
olisin tarvinnut enemmän sen omaohjaajan <u>tukea</u> ja <u>läsnäoloa</u>	tuki ja läsnäolo	
kaipasin <u>juttuseuraa</u> omaohjaajasta	tutustuminen ja suhteen rakentaminen	
toivois, <u>ettei</u> ne <u>olis</u> niin <u>päällekyäviä</u>	tilananto	
siinä <u>käytiin</u> ekana <u>tavarat läpi</u> ja päästiin <u>heti juttelemaan</u>	yhdessäolo	
sain ite <u>rauhas totutella</u>	tilananto	
kaipasin enemmän sellaista tavallaan <u>kyselemistä</u>	kiinnostus ja välittäminen nuoresta	
se on hyvä, kun tulee tietty ihminen, johon voi tavallaan <u>turvautua</u> ja <u>on tukena</u>	tuki ja turva	
kaipasin, että omaohjaaja <u>olisi</u> ollut <u>paikalla</u>	läsnäolo ja aikaa nuorelle	
aluksi ihmettelin <u>mikä on omaohjaaja</u> ja <u>mitä se tekee</u>	omaohjaajan merkitys	

7.4 Ohjaajien kyselylomake, kyselyn toteutus ja analysointi

Nuorten haastatteluiden jälkeen mietin, että millaista tietoa haluaisin ohjaajilta ja mikä siihen olisi paras menetelmä. Halusin myös ohjaajilta vastauksia ja pohdintaa kehittämiskysymyksiini eli miten omaohjaajatoiminta toimii heidän mielestään tällä hetkellä ja mitkä siinä olisi suurimmat kehitettävät asiat. Samalla halusin, että ohjaajat joutuvat miettimään ja arvioimaan aihetta laajasti. Päädyin tekemään ohjaajille kyselylomakkeen, joka rakentui kahdesta eri osiosta. (Liite 2.) Ensimmäinen

osio oli monivalintakyselylomake, jossa oli yhteensä kolmekymmentä kysymystä. Kysymyksissä ohjaavat rengastivat oikean numeron 1-5, joka heidän mielestään kuvasi tilannetta parhaiten. Vastausvaihtoehto 1 tarkoittaa, että kyseinen asia toteutuu erittäin hyvin, vastausvaihtoehto 2 tarkoittaa, että se toteutuu hyvin ja 3, että se toteutuu kohtalaisesti. Vastausvaihtoehto 4 tarkoittaa, että kyseinen asia toteutuu jonkin verran ja 5, että kyseinen asia ei toteudu lainkaan. Kyselylomake on tavallisimmin käytetty aineiston keruumenetelmä määrällisessä tutkimuksessa. Sen tulokset ja vastaukset esitetään yleensä numeerisesti ja tilastollisesti, joita sitten selitetään sanallisesti. (Valli 2015,94). Kyselylomakkeen ensimmäinen osio on strukturoitu kyselylomake. Strukturoitu kyselylomake tarkoittaa, että kysymykset on vakioidu ennalta niin, että jokainen ymmärtää kysymykset samalla tavalla ja ne esitetään kaikille samalla tavalla ja samassa muodossa. (Valli 2007, 15.)

Kyselylomakkeen suunnittelussa tulee miettiä, että se antaa vastauksia sekä kehittämistyön kysymyksiin että sen tavoitteisiin. Tämän vuoksi lomakkeelle sisällytetään kaikki sellaiset kysymykset, ja vain sellaiset kysymykset, jotka antavat vastauksia työn tavoitteiden kannalta oleellisiin kysymyksiin. (Ojansalo ym. 2014. 130.) Kyselylomakkeen tekemiseen löysin avuksi kirjan, joka käsitteli omahoitajuutta hoitotyössä. Kirja koostuu artikkeleista, jotka on jaettu viiteen päälukuun. Yksi luvuista käsitteli yksilövastuista hoitotyötä ja sen mittaamista. Yksilövastuista hoitotyötä ja mittareita on kehitetty, ja vanhempia mittareita uudistettu Tampereen yliopistollisessa sairaalassa. Liitteenä on tekemäni kyselylomake (liite 1), johon otin mallia Pukurin kyselylomakkeesta. Termistö hoitotieteessä ja lastensuojelutyössä poikkeaa toisistaan aika paljon, eli olen muuttanut termistöä siten, että se soveltuu lastensuojeluyksikköön. (Katso Pukuri 2002, 69.)

Avoimia kysymyksiä oli viisi. Avoimet kysymykset ovat laadullisia kysymyksiä, joihin vastataan kirjoittamalla vapaasti, ilman vastausvaihtoehtoja. Tavoitteena on saada vastaajilta mielipiteitä spontaanisti. (Valli 2007, 62,68). Avoimilla kysymyksillä halusin selvyyttä enemmän omaohjaajatoiminnan kehitettävistä asioista. Avoimia kysymyksiä olin jakanut hieman eri teemoihin ja mukaan olin nostanut teemoja, jotka nousivat esille jo nuorten haastatteluista. Näitä olivat lapsen tulo lastensuojeluyksikköön, omaohjaajien parityöskentely, sekä haasteet ja muut kehitettävät asiat omaohjaajatoiminnassa.

Ennen kyselyn jakoa yksikön esimies vielä katsoi kyselyn läpi ja antoi pieniä korjausehdotuksia. Korjausten jälkeen kysely toteutettiin. Kysely toteutettiin yksikössä paperiversiona marraskuussa 2018 ja vastausaikaa kyselyyn oli hieman yli kaksi viikkoa. Yksikön esimies jakoi kyselyt ohjaajille ja palautus tapahtui kansliassa olevaan kirjekuoreen. Kysely täytettiin nimettömänä. Kyselyyn vastasi viisi ohjaajaa (N=5). Yleensä määrälliseen tutkimukseen osallistujien joukko on suuri, mutta juteltuani yksikön esimiehen kanssa, päätimme, että kysely toteutetaan kuitenkin vain yhdessä yksikössä. Tähän päädyttiin osaltaan myös aikarajoitteiden takia.

Strukturoidun kyselylomakkeen analysoimisen aloitin merkitsemällä kaikki vastaukset tukkimiehen kirjanpidolla taulukkoon. Tämän jälkeen muutin taulukon tukkimiehen viivoista numeeriseen muotoon. Tästä esimerkkinä on taulukko 2. Saadakseni tietoon ohjaajien vastauksista omaohjaajatoiminnan kokonaistilan, laskin jokaisesta vastausvaihtoehdoista (1-5) vastauksien määrät kullekin arvolle, jotka sitten muutin prosenteiksi. Tämä antoi selkeän kuvan, miten ohjaajat näkevät omaohjaajatoiminnan tilan tällä hetkellä.

Taulukko 2. Otanta kyselylomakkeen monivalintakysymysten analysoinnista

	1= Erittäin hyvin	2= Hyvin	3= Kohtalaisesti	4= Jonkin verran	5= Ei lainkaan	YHT.
KYSYMYS 1	/	//	//			5
K2		///	/	/		5
K3	////					5
K4		///	/	/		5
K5	//	//	/			5
K1	1	2	2			5
K2		3	1	1		5
K3	5					5
K4		3	1	1		5
K5	2	2	1			5
YHT.	44	59	29	18	0	
%	29%	39%	19%	12%	0%	

Tämän jälkeen jatkoin analysointia jaotteleamalla 30 kysymystä samaa asiaa tarkoittaviin kokonaisuuksiin. Samaa asiaa kuvaavista kysymyksistä muodostui yhteensä

kaksitoista eri teemaa, jotka nimesin sisältöä kuvaavilla otsikoilla. Näille jokaiselle kahdelletoista teemalle laskin kysymysten vastauksista keskiarvon. Tämä keskiarvo kertoo eri osa-alueiden toimivuudesta, sekä näyttää, mitä osa-alueita voisi parantaa omaohjaajatoiminnassa. Halusin, että tulokset olisivat mahdollisimman selkeitä ja ymmärrettäviä työyhteisölle, joten päätin analysoida nämä kaksitoista teemaa vielä SWOT-analyysin avulla. Tämä kertoo paremmin työyhteisölle vahvuuksien, heikkouksien, mahdollisuuksien ja uhkien avulla, mitkä asiat ovat hyvin ja mihin jatkossa voi kiinnittää huomiota tai mitä jatkossa voi kehittää omaohjaajatoiminnassa.

SWOT-analyysi on nelikenttämenetelmä, jota käytetään strategian laatimisessa ja oppimisen tai ongelmien tunnistamisessa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Mallia voi käyttää niin ideointiin, kuin jatkokehittelyyn. SWOT-analyysin on kehitellyt Albert Humphrey ja se muodostuu englanninkielen sanoista strengths, weaknesses, opportunities ja threats. SWOT-analyysissä prosessi kuvataan nelikenttään, jossa yläosa kuvaa sisäisiä tekijöitä ja alaosa ulkoisia tekijöitä. Sisäiset asiat on jaettu vahvuuksiin ja heikkouksiin, kun taas ulkoiset tekijät jaotellaan mahdollisuuksiin ja uhiin. SWOT-analyysin tulokset auttavat ohjaamaan prosessin etenemistä, sekä tunnistamaan kriittisiä kohtia organisaation toiminnassa. (Heikkinen 2013, Opetushallitus [viitattu 3.2.2019].). SWOT-analyysiin asioiden listaaminen on aina subjektiivinen valinta. Tietyt asiat voivat olla samanaikaisesti vahvuuksia, että heikkouksia. (Vuorinen 2014, 89.).

Avointen kysymysten analysoinnin aloitin lukemalla vastaukset moneen kertaan lävitse. Tämän jälkeen kirjoitin alkuperäiset lauseet ranskalaisilla viivoilla paperille allekkain käyttäen hyväksi kysymysten teemoja. Alkuperäisten ilmausten perään laitoin lukumäärän, montako kertaa sama asia nousi esille. Jos asia nousi esille vain kerran, lauseen perässä ei ole numeroa ollenkaan. Tämän jälkeen muodostin samaa teemaa kuvaavista lauseista alaryhmiä ja lopulta pääryhmiä. Jokaiselle pääryhmälle muodostui oma teema. Näitä teemoja muodostui kaksi: haasteet ja esille nousseet kehitettävät asiat sekä ohjaajien mietteet hyvästä omaohjaajasta. Esimerkki avointen kysymysten analysoinnista on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Esimerkki avointen kysymysten analysoinnista.

alkuperäinen ilmaus	pelkistetty ilmaus	teeman kuvaus
ottaa asiantuntijanroolin nuoren asioissa	asiantuntijan rooli	HYVÄ OMAOHJAAJA
tietää parhaiten nuorensa asiat (3)	tietää nuoren asiat	
luo aidon ja luottamuksellisen suhteen nuoren kanssa (4)	hyvän suhteen luominen	
hoitaa perusasiat (2)	perusasioiden hoito	
kuuntelee nuorta (3)	kuuntelee	
saa nuorelle aikaan sen tunteen, että ymmärtää	ymmärtää nuorta	
pitää lupauksensa	lupausten pito	
osaa ottaa oppia myös muilta työntekijöiltä	toisilta oppiminen	
tiedottaa nuoresta muille ohjaajille	tiedonkulku	
varaa aikaa nuorelle	aikaa nuorelle	
kyselee joka vuorossa kuulumiset (3)	kiinnostus nuoresta	

7.5 Oppimiskahvila ohjaajille

Nuorten teemahaastatteluista ja ohjaajien kyselylomakkeesta esille nousi erilaisia kehitettäviä asioita omaohjaajatoiminnasta. Yksikön esimiehen kanssa yhdessä valitsimme kolme erilaista kehitettävää teemaa, joita oli sitten tarkoitus ideoida ja kehittää yhdessä yksikön työntekijöiden kanssa. Nämä kolme teemaa olivat parityökentely, nuoren tulo sijoitukseen sekä ajan riittämättömyys. Menetelmäksi valitsin yhteistoiminnallisen oppimiskahvilan (learning cafe), koska näin sain kaikki yksikön työntekijät miettimään ja kehittämään esiin nousseita asioita. Muut tuloksista esille nousseet kehitettävät asiat jäivät sitten yksikön tietoon ja he voivat halutessaan myöhemmin kehittää esiin nousseita asioita.

Oppimiskahvila on yhteistoiminnallinen menetelmä, jossa keskustelun avulla ideoidaan, luodaan tietoa ja siirretään tietoa. Tärkeää on keskustelu, johon kaikki osallistuisivat perustellen mielipiteitään, mutta kuitenkin niin, että löydettäisiin yhteinen ymmärrys. Menetelmässä toisten kommentteja voi kyseenalaistaa ja kommentoida, kuitenkin unohtamatta yhteisen päämäärän ja mielipiteen löytämistä. Menetelmän avulla voidaan oppia tekemään ratkaisuja yhdessä. Menetelmässä keskitytään joidenkin teemojen tai kysymysten ideointiin ja ratkaisuun. (Innokylä 2017; Oppimiskahvila [viitattu 5.2.2019].)

Prosessina oppimiskahvila on yksinkertainen. Valittavat teemat tai kysymykset voidaan valita yhdessä tai oppimiskahvilan vetäjä on voinut valita ne jo etukäteen. Etukäteen valitut aiheet säästävät aikaa ja teemojen pohdiskeluun jää tällöin enemmän aikaa. Teemat voidaan kirjoittaa esimerkiksi isolle paperille tai pahviin ja ne jaetaan eri pöydille. Osallistujat jaetaan niin moneen yhtä suureen ryhmään, kuin on teemapöytiä. Tämän jälkeen pienryhmät jaetaan omiin teemapöytiin. Jokainen ryhmä valitsee pöydästäan puheenjohtajan, joka pysyy koko oppimiskahvilan ajan samassa pöydässä. Keskustelua pöydässä käydään noin 20-30 minuuttia, jonka jälkeen muut ryhmäläiset vaihtavat seuraavaan pöytään. Tarkoituksena, että kaikki ryhmät vaihtavat pöydästä toiseen, jolloin uusi ryhmä pöydän ympärillä pohtii aikaisempia tuoksia ja ideoi niitä eteenpäin. Kiertoa tehdään niin kauan, että kaikki ryhmät ovat käyneet kaikissa teemapöydissä, mutta voidaan jatkaa useampiakin kiertoja. Puheenjohtajan tarkoitus on alustaa edellisen ryhmän keskustelua uusille niin, että ideointia päästään jatkamaan eteenpäin. Menetelmän aikana on tärkeää käydä avointa keskustelua kertomalla omia mielipiteitä, mutta myös kuuntelemalla muita. Olisi hyvä, että kaikki ryhmän jäsenet osallistuisivat keskusteluun. Ideoita ja ajatuksia kirjoitetaan ylös. Puheenjohtaja esittelee lopuksi teemojen tulokset osallistujille. (Innokylä 2017; Oppimiskahvila [viitattu 5.2.2019].)

Oppimiskahvila toteutettiin tammikuussa 2019. Tähän osallistui yhteensä yhdeksän (N=9) työntekijää. Yksikön esimies oli yksi yhdeksästä. Oppimiskahvilaa jouduin hieman soveltamaan, koska osallistujien määrä oli pienempi, mitä oppimiskahvilassa yleensä on, sekä aikaa oppimiskahvilan toteuttamiselle oli vain 1,5 tuntia. Tästä ajasta osa kului nuorten teemahaastatteluiden ja ohjaajien kyselylomakkeiden tulosten esittelyyn työntekijöille. Tulosten esittämisen jälkeen esittelin

työntekijöille, mikä on oppimiskahvila sekä ohjeet miten tulemme sen toteuttamaan. Myös valitut teemat esiteltiin tässä vaiheessa. Jokaiselle neljälle pöydälle jaettiin iso pahvinen kartonki, josta näkyi sen pöydän teema. Kartonki toimi myös paperina, mihin kehitysideat ja ajatukset kirjattiin ylös. Olin aluksi ajatellut, että oppimiskahvilan jälkeen yhdessä vielä työstämme omaohjaajamenetelmän prosessinkuvausta, mutta ajan ollessa rajallinen, päätin ottaa prosessinkuvauksen mukaan oppimiskahvilaan.

Työntekijät jaettiin kolmeen samankokoiseen ryhmään, jokaisessa ryhmässä oli kolme jäsentä. Sovelsin oppimiskahvilaa sen verran, että prosessinkuvauksen tullessa mukaan, oli yksi teemapöytä enemmän, kuin ryhmiä. Prosessinkuvauspöydässä ei ollut puheenjohtajaa, kuten muilla pisteillä oli. Kierrossa tämä tarkoitti, että joka kierrolla yksi pöytä oli tyhjillään tai pisteelle jäi puheenjohtaja yksin, kun taas prosessinkuvauspöydässä ei ollut, kuin kaksi osallistujaa. Tämän vuoksi yhdistin yksinjääneen puheenjohtajan vuorollaan kolmanneksi jäseneksi prosessinkuvauspöytään. Näin kaikki pystyi osallistumaan koko ajan tehtävään. Ajan rajallisuuden vuoksi pisteillä oltiin noin 8-10 minuuttia kerrallaan ja sen jälkeen vaihdettiin pistettä. Kiertoa jatkettiin niin kauan, kunnes kaikki olivat käyneet kaikilla pisteillä kerran. Lopusta käytettiin 10 minuuttia siihen, että puheenjohtajat esittelivät tuotoksen kaikille työntekijöille. Prosessinkuvaus jätettiin esittelemättä, koska siitä kokosin myöhemmin erillisen oman version yksikköön.

Oma roolini oppimiskahvilassa jäi tehtävän vetäjäksi. Itse en siis osallistunut pisteille. Pidin huolta oppimiskahvilan esittelyn lisäksi aikataulutuksesta, sekä tehtävän sujuvuuden ylläpitämisestä koko tehtävän ajan. Lopuksi kyselin työntekijöiltä heidän tuntojaan tehtävästä. Tehtävä oli koettu hyvänä ja hyödyllisenä. Kaikki työntekijät osallistuivat mielestäni hienosti tehtävään.

Oppimiskahvilan aineisto koostui neljästä eri teeman A1 kokoisesta pahvisesta kartongista, johon asioita oli kirjoitettu ranskalaisilla viivoilla. Pääsääntöisesti lauseet koostuivat muutaman sanan lauseista. Analysoinnin aloitin lukemalla jokaisen kartongin moneen kertaan huolella läpi ja litteroimalla aineiston alkuperäisillä ilmauksilla tietokoneelle. Tämän jälkeen laskin, jokaisen teeman pahvilta, montako lausetta kullekin teemalle on kirjoitettu. Aika (17), parityöskentely (8), Sijoituksen alkutilanne (14) ja prosessinkuvaukseen oli tullut yhteensä 33 ilmausta. Aineistojen

teemat oli valittu jo ennen oppimiskahvilaa, joten analysoin jokaisen teeman teema-kohtaisesti. Teemojen säilyttäminen samana mahdollistaa näiden teemojen jatkokehittämisen tarpeen mukaan myöhemmin työyhteisössä. Jokaisen teeman alkupe-
räiset ilmaukset pelkistin kirjoittamalla lauseet yksinkertaisempaan muotoon. Pelkis-
tettyjä lauseita luokittelin teema-kohtaisesti hieman eri tavoin.

Parityöskentely-teeman osalta pelkistetyt lauseet luokittelin tavoitteisiin ja keinoihin. Merkitsin ilmauksen perään T, jos se kuvasti parityöskentelyn tavoitetta tai K, jos ilmaus kuvasti keinoa, miten parityöskentelyä voi parantaa. Tämän jälkeen jaoin ilmaukset tavoitteiden ja keinojen alle. Aika teemaa oli mietitty ja kehitetty kahdesta erilaisesta näkökulmasta: mitä voidaan kehittää tai parantaa kiireisessä arjessa, että aikaa jäisi enemmän viettää nuorten/ oman nuoren kanssa tai millä keinoin saadaan suoraan aikaa olla nuoren kanssa. Laitoin siis lauseiden perään E= epäsuora tai S= suora. E siis tarkoittaa työhön kuuluvia asioita, joita kehittämällä aikaa jää toisiin tehtäviin enemmän, esimerkiksi hyvä työn ennakointi ja suunnittelu. S tarkoittaa nuoren kanssa konkreettisesti yhdessä vietettyä aikaa, esimerkiksi kiinnitetään tietoisesti huomiota siihen, että nuori otetaan mukaan mm. ruuanlaittoon tai työvuoroihin suunnitellaan tarkasti omaohjaajahetki, jolloin vietetään nuoren kanssa aikaa. Tämän jälkeen luokittelin lauseet myös keinoihin ja tavoitteisiin laittamalla ilmauksen perään K tai T. Nämä laitoin omaan taulukkoon luokittelun mukaan. Sijoituksen alkutilannetta kuvaavan teeman ilmaukset olen jakanut myös epäsuoriin E ja suoriin S ilmauksiin. Suorat ilmaukset kuvastavat keinoja, miten voidaan parantaa omaohjaajan ja uuden omaohjattavan suhteen rakentumista, epäsuorat ilmaukset kuvastavat keinoja, miten muita omaohjaajalle kuuluvia alkutilanteen asioita voidaan kehittää. Tämän teeman ilmaukset kuvastivat kaikki lähinnä keinoja. Osassa ilmauksissa esiintyi niin tavoite kuin keino. Näiden kaikkien teemojen pelkistysten ja luokittelujen jälkeen aineisto oli mielestäni sopivan tiiviissä muodossa, että sen pystyi kirjoittamaan tuloksiksi. Taulukossa 4 on esitetty esimerkkinä aikaa kuvaavan teeman analysointi.

Prosessinkuvauksesta oli tarkoitus saada valmis pilkottu kokonaisuus omaohjaaja-toiminnasta. Prosessinkuvauksen halusin osaltaan myös siksi, että yhtenä kehitettävänä asiana nousi uudelle työntekijälle omaohjaajatoiminnan perehdyttäminen. Ajattelin, että selkeä ja päivitetty prosessinkuvaus helpottaisi uusia työntekijöitä

pääsemään sisälle, mistä omaohjaajatoiminta koostuu. Prosessinkuvauksen jaoin kolmeen osaan: omaohjaajatoiminta nuoren tullessa taloon, omaohjaajatoiminta nuoren ollessa talossa ja omaohjaajatoiminta nuoren loppusijoituksen aikana.

Taulukko 4. Aikaa kuvaavan teeman analysointi.

	Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus
Suora (8kpl)	<ul style="list-style-type: none"> - omaohjaajahetkien kalenterointi -nuorille ennakkoinnin ja suunnittelun opettaminen -nuorten osallistaminen, ei tehdä puolesta-> ruuanlaitto, siivous. -omaohjaajapäivät takaisin työvuorolistoihin - nuoria mukaan yksikön toimintojen suunnitteluun -läksyjen tarkistus/kokeisiin luku/kysely -enemmän kahdenkeskistä aikaa -osataan heittää työtehtävistä ja istahtaa alas nuorten kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> -omaohjaajahetket kalenteriin (K) -ennakkoinnin ja suunnittelun opettaminen (K) -nuorten osallistaminen (K) -omaohjaajapäivät työvuorolistoihin (K) -nuoret mukaan toimintojen (K)suunnitteluun (K) -läksyissä avustaminen (K) -kahdenkeskistä aikaa (K) - heittäytyminen työtehtävistä (K) -nuorta varten (T)
Epäsuora (10kpl)	<ul style="list-style-type: none"> -ennakointi ja suunnittelu -tasainen vastuunjako työvuoroissa -työtehtävien organisointi -vuorossa olevat asiat tulee hoidetuksi-> seuraava vuoro saa aloittaa alusta -ei viivytetä työtehtävien hoitamista -> "otetaan härkää sarvista" -tehokas rapsa= valmistautuminen, oleellisen kertominen -kuljetusten järkeistäminen -muiden talojen kanssa tehty yhteistyö, esim. kuljetukset -kirjaukset aloitetaan ajoissa ja kirjataan vain oleellinen -jokainen hoitaa mahdollisimman hyvin oman ruutunsa 	<ul style="list-style-type: none"> Ennakointi ja suunnittelu (K) -tasainen vastuunjako (K) -organisointi (K) -työtehtävien hoito ajallaan (K) -tehokas raportointi (K) -kuljetusten järkeistäminen (K) -talojen yhteistyö (K) -tehokas kirjaaminen (K) -oman työn hoitaminen mahd. hyvin (T)

8 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

Tässä luvussa esittelen tulokset saamistani aineistoista. Tulokset kerron aineistoit-
tain ja siinä järjestyksessä, kuin olen ne toteuttanut. Ensimmäisenä nuorten haas-
tatteluiden tulokset, sen jälkeen ohjaajien kyselylomakkeen tulokset ja lopuksi ke-
hittämispäivän tulokset.

8.1 Nuorten kokemuksia ja ajatuksia omaohjaajuudesta

Esittelen tulokset analyysin ja teemojen kautta muodostuneista kokonaisuuksista,
joita ovat alkutilanne, nykytilanne, sekä toiveet ja kehitysidealat. Alkutilanteessa käy-
dään läpi omaohjaajan merkitystä nuorelle. Nykytilassa käydään läpi omaohjaajan
tehtäviä ja millainen on hyvä omaohjaaja sekä miten nuoret kokevat omaohjaajatoi-
minnan tällä hetkellä. Kolmannessa osiossa käydään läpi, esiin nousseita kehitettä-
viä asioita ja nuorten toiveita omaohjaajatoiminnasta. Käytän jonkin verran nuorten
omia suoria lainauksia selventämään ja kuvaamaan asioita.

8.1.1 Omaohjaajan merkitys

Nuorten tullessa taloon, heillä oli paljon erilaisia asioita mielessään. Tilanne oli nuo-
rille jännittävä ja uusi. Tämän vuoksi nuorten oli vaikea kuvailla omaohjaajan merki-
tystä alussa, sillä monet muut asiat olivat enemmän pinnalla tulohetkellä. Haastat-
teluista tuli esiin, etteivät nuoret välttämättä heti ymmärtäneet, mikä on omaohjaaja
ja mitä hän tekee, vaan omaohjaajatoiminta tuli tutuksi vasta myöhemmin. Kuitenkin
omaohjaaja koettiin tärkeäksi nuoren tullessa taloon ja varsinkin nuoret, joilla oli
taustallaan jo aikaisempi sijoitus, tunsivat omaohjaajatoiminnan entuudestaan ja
osasivat paremmin hakea turvaa omaohjaajasta.

Aluksi mä vähän ihmettelin, mikä on omaohjaaja ja mitä se tekee. Ajan-
saatossa tajusin sen, mikä omaohjaajan tarkoitus on. (H1)

Mulla oli niin paljon omia asioita meneillään, että en kauheesti miettinyt
omaohjaajaa silloin. (H1)

Tärkeä on. Se on hyvä, kun sijoitetaan jonnekin paikkaan, et tulee tietty ihminen, johon voi tavallaan turvautua. (H4)

Haastatteluista nousi hyvin esiin asioita, joita nuoret toivoivat ja odottivat omaohjaajalta tullessaan uutena taloon. Tällaisia olivat turva, tuki, tilananto, avoimuus, yhdessä tekeminen ja tutustuminen. Uudessa tilanteessa ja paikassa nuoret toivoivat, että omaohjaaja on se, josta voi hakea tukea ja turvaa. Omaohjaajalta toivottiin pelisilmää sille, että hän osaa olla tarvittaessa nuoresta riippuen lähellä, mutta tarvittaessa osaa antaa tilaa nuorelle. Tärkeää kuitenkin oli, että omaohjaaja oli alussa paljon paikalla, jotta nuori ja omaohjaaja voivat tutustua ja suhteen luominen pääsisi käyntiin, riippumatta millainen nuori itse on. Alussa omaohjaajan toivottiin paljolti olevan se aktiivisempi osapuoli, joka tulee juttelemaan ja kyselemään. Osa nuorista myös koki helpottavana, että nuoren ongelmista juteltiin yhdessä aika nopeasti nuoren tultua taloon. Nuorilla saattaa alussa esiintyä enemmän kapinaa ja sääntöjen rikkomista, näihin toivottiin lempeyttä, avoimuutta ja selväjärkisyttä, kuitenkin unohtamatta talon sääntöjä.

8.1.2 Omaohjaajan rooli

Tärkeimmäksi omaohjaajan tehtäväksi nousi nuoren rinnalla kulkeminen koko sijoituksen ajan. Nuoret kuvailivat, että omaohjaaja on vähän kuin varaäiti tai varaisä, joka huolehtii nuoren asioista, kuuntelee nuorta, viettää nuoren kanssa aikaa, tukee ja kannustaa nuorta, sekä opettaa, ohjaa ja auttaa nuorta erilaisissa asioissa. Haastatteluissa nuoret listasivat erilaisiksi käytännön asioiksi muun muassa erilaisten juoksevien asioiden hoidon, nuoren asioita koskeviin palavereihin osallistuminen sekä tiedon välittäminen nuoren kotiin ja muille työntekijöille. Omaohjaajan tuki, kannustus ja luottamuksen rakentaminen koettiin tärkeinä tehtävinä. Tärkeänä koettiin myös, että omahoitaja puuttuu nuoren ongelmiin, auttaa ja tukee nuorta pääsemään asioissa eteenpäin. Omaohjaajan tehtävänä on ottaa esille arkoja ja vaikeitakin asioita, joita nuori itse ei välttämättä uskalla tai halua.

Omaohjaajan tehtävä on hoitaa sun kanssa asioita ja sit ehkä vähä hengailuakin. (H2)

Huolehtii nuoren asioista, mutta antaa myös nuoren itse hoitaa asioitaan. (H3)

Tukea arjessa ja auttaa eteenpäin. Auttaa haastavissa päätöksissä, mitä elämän varrella tulee. Olla siinä mukana. (H4)

Kysyttäessä nuorilta millainen on hyvä omaohjaaja, esiin nousi myös vertaus vara-aidista tai varaisästä. Tässä esiintyi myös paljon samoja asioita, kuin omaohitajan tehtäviä kuvailtaessa. Hyvä omaohjaaja on ymmärtäväinen, empaattinen ja hän osaa kuunnella, mitä nuorella on kerrottavana. Hänen kanssaan pystyy jutella asioista, vaikka hän olisikin erimieltä asioista ja hän on aidosti läsnä eri tilanteissa. Hyvä omaohjaaja saa nuoren tuntemaan itsensä erityiseksi ja on luotettava. Hyvä omaohjaaja pitää kiinni rajoista, mutta osaa ottaa erilaiset tilanteet huomioon. Omaohjaajasta huokuu, että hän välittää ja on aidosti kiinnostunut nuorista ja haluaa työskennellä heidän kanssaan. Hyvä omaohjaaja tulee iloisella mielellä töihin, on positiivinen ja ystävällinen, eikä anna omien kotiolojen tai ongelmien näkyä töissä liikaa. Hyvältä omaohjaajalta löytyy letkeyttä ja huumorintajua, eikä hän ota kaikkea aina niin vakavasti tai suutu joka asiasta. Yksi esille tullut tärkeä hyvän omaohjaajan piirre oli, että hän antaa nuoren näyttää erilaisia tunteita suuttumatta tai rankaisematta häntä.

Lähes kaikilla haastatelluilla nuorilla oli hyviä sekä huonoja kokemuksia omaohjaajista. Omaohjaajan ja nuoren väliseen suhteeseen vaikuttivat paljon sekä nuoren että omaohjaajan oma persoona ja tapa toimia. Jos luonteet olivat kovin erilaiset, eikä yhteistä kemiaa syntynyt, niin suhde saattoi jäädä heikommaksi ja etäisemmäksi. Haastatteluista kävi ilmi, että nuoret, jotka kuvailivat omaohjaajan lähestymistapaa asioihin rauhalliseksi, empaattiseksi ja kannustavaksi suhde kehittyi lähemmäksi ja kiinteämmäksi, kun taas nuoret, jotka kokivat omaohjaajan lähestymistavan asioihin kiukkuisena, tuomitsevana ja rankaisevana suhde jäi etäisemmäksi. Kaikki nuoret toivat esille arvostavansa, että omaohjaajat hoitavat heidän asioitaan. Kysyessä hyviä asioita omaohjaajassa esiin nousi omaohjaajan empaattisuus, rauhallisuus, rentous ja omaohjaajan aito välittäminen. Useampi nuori koki, että pystyi hyvin juttelemaan omaohjaajan kanssa, jopa vaikeimmista ja henkilökohtaisimmista asioista ja ongelmista.

Hyvää on se, että sen kanssa kaikki juoksevat asiat hoituu. Se tykkää musta, tykkää olla mun kanssa ja kehuu mua. (H1)

Se on sellainen, että haluaa ymmärtää ja koittaa ymmärtää. Se on sellainen rauhallinen ja empaattinen. (H4)

Se ei tuomitse, vaan on kannustava. (H2)

8.1.3 Toiveena yhteistä aikaa ja yhdessä tekemistä

Haastattelusta esille nousi, että nuoret tykkäävät ja nauttivat yhteisestä ajasta ja tekemisestä omaohjaajan kanssa sekä yhteinen aika ja tekeminen koettiin tärkeäksi. Haasteeksi ja kehitettäväksi asiaksi esille nousi yhteisen ajan vähyyks ja, että omaohjaaja ei välttämättä ole riittävästi paikalla. Myös yksikön kiireinen arki koettiin esteeksi yhteiselle ajalle ja yhdessä tekemiselle. Keskustelu nuorten kanssa yhteisestä ajasta oli mielenkiintoista, koska nuoret määrittivät yhteistä aikaa kovin eri lailla, vaikka yleisesti nuoret toivoivat yhteistä aikaa enemmän. Nuoret toivoivat enemmän yhteisiä ja syvällisempiä keskusteluja omaohjaajan kanssa. Monesti keskustelut jäivät lyhyiksi kuulumisien vaihdoiksi omaohjaajan työvuoron yhteydessä, näitä nuoret eivät välttämättä miellä omaohjaaja-ajaksi ollenkaan, vaikka nämä osaltaan ovat myös sitä. Osa nuorista hakeutui itse omaohjaajan juttusille tämän ollessa työvuorossa, osa taas koki olevansa arempia hakeutumaan itse omaohjaajan luokse juttelemaan. Osa nuorista koki yhteisen ajan enemmän konkreettisena yhdessä tekemisenä, jolloin suunnitellusti lähdetään yhdessä tekemään jotain kivaa ja samalla saadaan jutella, varsinkin tällöin arkista juttelua ei mielletty omaohjaajan kanssa vietetyksi ajaksi. Osa kaipasi enemmän nimettyjä omaohjaajahetkiä, toiset osasivat ottaa itse arjen keskellä tällaisia hetkiä omaohjaajan kanssa. Enemmän kuitenkin toivottiin tilanteita, missä pystyy rauhassa ja kiireettömästi jutella omaohjaajan kanssa. Yhteisen keskustelun lisäksi, nuoret toivoivat, että omaohjaaja kuuntelisi ja yrittäisi ymmärtää nuorta enemmän ja mitä nuorella on oikeasti sanottavana sekä olisi aidosti läsnä kahdenkeskisissä tilanteissa.

Kahdenkeskistä aikaa. Enemmän aikaa luoda sitä suhdetta. Eihän se siitä kasva, jos vain näkee ohimennen. (H2)

Juttelua ja, et se varais mulle aikaa. Ei sillain, et se tulee mun huoneeseen kymmeneksi minuutiksi, et nyt luet näihin kokeisiin, vaan, et se tulis vaikka tunniksikin juttelemaan ja käytäis asioita läpi. (H3)

Yhteistä aikaa, että tulee niitä hetkiä, että istutaan alas ja jutellaan. (H4)

Yhteisestä ajasta ja yhdessä tekemisestä keskusteltaessa esille nousivat omaohjaajapäivät. Jokainen nuori koki tällaiset päivät mukavina ja tärkeinä. Omaohjaajapäivien sisällöistä toiveet olivat erilaisia. Osa kaipasi enemmän pelkkää juttelua ja yhdessä oloa arkisemmissa oloissa kuten kahvilla tai kirjastossa käyntiä. Toiset kaipaivat enemmän toiminnallista tekemistä, yksiköstä lähtöä jonnekin kauemmas, kuten huvipuistoon tai syömään jonnekin. Tärkeintä omaohjaajapäivissä kuitenkin oli yhteinen tekeminen, tutustuminen ja juttelu kummallekin mieluisassa ympäristössä. Nuoret kokivat omaohjaajapäivien lähentävän häntä ja omaohjaajaa, koska kumpikin pystyy tutustumaan paremmin toisiinsa ja näin luottamus pääsee kasvamaan ja syventymään. Yleisesti ottaen pääosa nuorista halusi, että omaohjaajapäivät ovat jotain arkisia ja helposti toteutettavia ilman mitään ihmeellisyyksiä, jossa pääpaino on juttelussa ja jotain pientä kivaa tekemistä. Omaohjaajapäivien olemassaolo ja määrät herättivät mietintöjä. Osalla näitä oli ollut lähes kahden kuukauden välein, osalla kerran 2 vuodessa, joku ei ollut varma pidetäänkö omaohjaajapäiviä enää ollenkaan. Näihin nuoret toivoivat jotain selkeyttä ja tasapuolisuutta.

8.1.4 Nuorten esille tuomat muut kehitettävät asiat ja toiveet

Kehitettävänä asioina esille nousivat luottamuksellisen suhteen rakentaminen, lupauksista ja sovituista asioista kiinnipitäminen. Lupauksista ja sovituista asioista kiinnipitäminen nähtiin myös osana, mikä vahvistaa luottamusta omaohjaajan ja nuoren välillä. Nuoret toivoivat myös, että he voisivat tutustua omaohjaajaan ihmisenä enemmän, ymmärtäen kuitenkin, ettei omaohjaajan pidä kertoa kaikkea itsestään. Tämä helpottaisi nuoren avautumista ja puhumista omaohjaajalle.

Se, että meillä olis vähän enemmän tietoa myös sen omaohjaajan elämästä ja siitä, millainen ihminen se tavallaan on, koska se helpottais, et pystyy ite sille puhumaan asioista. Meillehän tavallaan lykätään täysin tuntematon ihminen siihen viereen (H4)

Nuoret toivoivat, että sovituista asioista ja lupauksista pidettäisiin kiinni, eikä esimerkiksi sovittuja asioita siirrettäisi montaa kertaa etäämmälle. Lisäksi jos nuorella on mielen päällä jotain akuutteja asioita, joihin tarvitsee kuuntelua tai konkreettista apua, että niihin omaohjaaja tarttuisi ripeästi.

Osa nuorista toivoi, että omaohjaaja tai ohjaajat tulisivat pirteämpänä ja iloisemalla mielellä töihin. Välillä osa nuorista oli aistinut työntekijöistä, ettei heitä kiinnosta tekemänsä työ, vaan motiivina työlle olisi enemmän raha. Välillä myös työntekijöiden omat kotiolot tai omat asiat ovat saattaneet negatiivisessa mielessä sekoittaa työhön tai tulla liikaa ilmi töissä. Tällöin jopa yhden ohjaajan negatiivisuus voi tarttua helposti koko taloon. Tällaisissa tilanteissa nuoret ovat myös kokeneet ohjaajilta enemmän epäasiattomampaa käytöstä ja harkitsemattomampia sanoja. On ymmärrettävää, että kaikilla on huonoja päiviä. Nuoret toivoivat kuitenkin, että työntekijät tulevat iloisella mielellä töihin, heillä on halu auttaa nuoria ja, että he ovat tyytyväisiä työympäristöönsä, jossa työskentelevät.

Pitää olla oikeasti mukava ja omistautunut tähän työhön. Et siitä huokuis, kun se tulee töihin, et se haluaa auttaa ja on onnellinen, et se työskentelee tässä ympäristössä. (H3)

Nuoret toivat esille ymmärtävänsä, että yksikössä on oltava säännöt, joiden mukaan mennään. He kuitenkin toivoivat omaohjaajilta ja ohjaajilta enemmän tilannetajua erilaisissa tilanteissa. Tällaisia tilanteita saattoi olla esimerkiksi nuoren akuutit tilanteet kotioiloissa tai nuoren omat isommat kriisit elämässä. Tällöin toivottiin, että tilanteita ja asioita tarkasteltaisiin enemmän tilannekohtaisesti, kuin pelkästään talon sääntöjen mukaan. Vaikeissa tilanteissa myös toivottiin omaohjaajalta lempeää, kannustavaa, ymmärtäväistä ja keskustelevaa asennetta ilman painostamista.

Jos oikeesti tapahtuu jotain pahaa, niin ehdotetaan, et haluatko sä olla rauhassa, haluatko sä puhua jolleki. Eikä suoraan, että no joo et sä voi mennä (käymään esimerkiksi ulkona), koska kello on näin paljon. Jos jotain on oikeesti tapahtunut, niin en mä pyydä mitään turhaan. (H3)

8.1.5 Omaohjaajien parityöskentely ja omaohjaajavaihdokset

Siihen onko omaohjaajia nuorella yksi vai kaksi nuoret eivät oikein osanneet sanoa, että kumpi olisi parempi. Useampi kannatti, että omaohjaajia olisi hyvä olla kaksi juuri sen takia, että tällöin omaohjaaja olisi paremmin paikalla. Tällöin olisi tuttu omaohjaaja paikalla, vaikka toinen olisi lomalla tai poissa. Kahden omaohjaajan menetelmä sopii myös paremmin aremmalle nuorelle. Omaohjaajan jäädessä esimerkiksi pois, nuorella on toinen tuttu omaohjaaja ja suhteen luomista ei tarvitse aloittaa alusta uuden ihmisen kanssa. Toisaalta koettiin haastavana luoda suhdetta kahteen omaohjaajaan. Toisesta omaohjaajasta tulee helpommin läheinen nuorelle kuin toisesta. Esille tuli myös kokemus, kuinka nuoren kaksi omaohjaajaa eivät tulleet keskenään toimeen ja tällainen tilanne vaikeutti koko omaohjaajatilannetta. Mietintää herätti myös kahden omaohjaajan välisen tiedonkulun toimivuus.

On se varmaan parempi. Sitten, kun se toinen on kipeänä tai lomalla, niin on se toinen hoitamassa asioita myös. (H5)

Yhtenä haasteena esille nousivat omaohjaajavaihdokset. Suurimmalla osalla oli takanaan ainakin yksi omaohjaajanvaihdos, mutta osalla nuorista jopa useampia. Teemahaastattelurungossa ei ollut omaohjaajan vaihdoksia koskevia kysymyksiä, mutta se tuli monessa haastatteluissa esille. Suurimmaksi osaksi nuoret olivat kokeneet nämä vaihdokset raskaina. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen alusta alkaen koettiin hankalana ja turhauttavana. Varsinkin jos suhde oli ollut edellisen omaohjaajan kanssa todella läheinen, luottamuksellinen ja toimiva, on uuden omaohjaajasuhteen luominen ollut hankalampaa. Myös jos nuori on kovin arka, on omaohjaajasuhteen luominen uuden ihmisen kanssa työläämpää ja aikaa vievää. Ristiriitaa nuorelle saattoi aiheuttaa vanhan ja uuden omaohjaajan erilaiset tavat toimia. Tällainen tilanne saattoi tulla esille esimerkiksi, kun nuori oli aikaisemmassa omaohjaajasuhteessa tottunut, että voi vapaasti tuoda tuntemuksiaan esille, välillä jopa raivokohtauksen muodossa ja se oli ollut sallittua eikä omaohjaaja ollut niistä hätkähtänyt. Uudessa omaohjaajasuhteessa tämä taas ei ole ollut välttämättä niin hyväksyttävää tai uuden omaohjaajan toiminta ja suhtautuminen tilanteessa on ollut

hyvin erilaista. Joskus omaohjaajavaihdokset ovat taas olleet hyviä, varsinkin jos kemiat eivät ole edellisen omaohjaajan kanssa toiminut ja suhde on jäänyt etäiseksi.

Se on tosi huono, kun mulla on se ongelmana, et mä en heti pysty aloittamaan työskentelyä niin hyvin uuden ihmisen kanssa. Sitten on koko aika pitänyt lähteä alusta ja kun on edennyt vähä pidemmäs prosessissa, niin sit se on taas alkanut alusta, kun omaohjaaja on vaihtunut. (H4)

8.1.6 Kannustus ja positiivinen palaute tärkeää nuorille

Kysyttäessä nuorilta, miten omaohjaaja voisi tukea ja auttaa nuorta tavoitteissa ja arjessa, esiin nousi nuoren kannustaminen, kehuminen ja tukeminen. Lisäksi, että palautetta annettaisiin enemmän hyvistä, positiivisista ja onnistuneista asioista, kuin negatiivisista ja pieleen menneistä asioista. Ehdotuksena tuli myös, että nuorelle vaikeisiin asioihin tai muihin tavoitteisiin voitaisiin yhdessä omaohjaajan kanssa sopia jokin tavoite ja pieni palkinto tai kannustin, jonka nuori saisi päästyään tavoitteeseen. Tämä lisäisi mielekkyyttä ja motivaatiota kyseiseen asiaan. Arjessa tukisi myös hyvä jutteluyhteys omaohjaajan kanssa ja, että nuori uskaltaisi pyytää apua omaohjaajalta tietäen, että omaohjaaja haluaa auttaa.

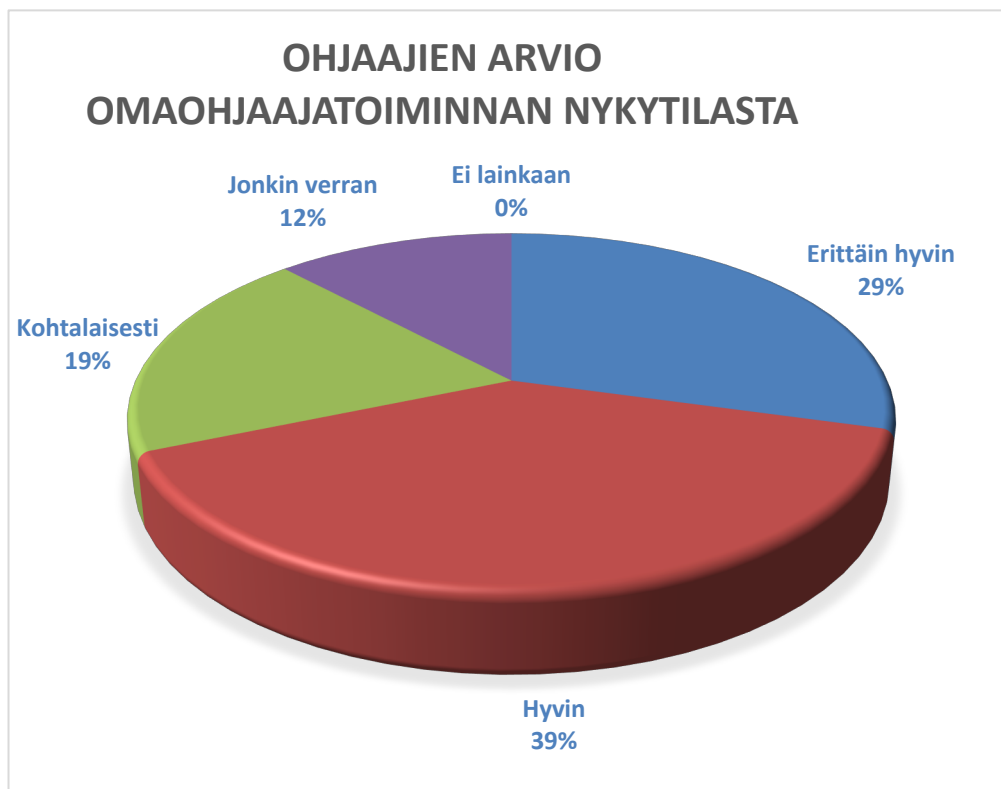
Kannustetaan, kehuaan. Musta olis hyvä laitoksessa ja omaohjaajan kanssa tehdä sillain, että jos sillä nuorella on joitain asioita, missä ei mene hyvin, niin sitten pistetään sille jokin tavoite tai kannustin, joka tsemppaisiin siihen. (H2)

8.2 Tulokset ohjaajien kyselylomakkeesta

Kyselylomakkeesta saadut tulokset on jaoteltu kahdessa osassa kyselylomakkeen luonteen mukaisesti. Ensimmäisessä osiossa on kerrottu tulokset monivalintakyselystä ja toisessa osiossa tulokset avoimista kysymyksistä. Ensimmäisen osion tulokset kuvaavat enemmän ohjaajien käsitystä omaohjaajatoiminnan nykytilasta, kun taas avoimet kysymykset kertovat enemmän omaohjaajatoiminnan ongelmista ja kehitettävistä asioista.

8.2.1 Omaohjaajatoiminnan vahvuudet, kehitettävät asiat, uhat ja mahdollisuudet

Monivalintakyselylomake kertoi, että ohjaajat arvioivat omaohjaajatoiminnan nykytilan todella hyväksi. Vastauksista 68% oli ympyröity kohtaan 1 tai 2, jotka arvioivat toimintaa erittäin hyväksi tai hyväksi. 29% vastauksista olivat kohdassa 1 eli erittäin hyvä ja 39% vastauksista olivat kohdassa 2, joka kuvaa toiminnan olevan tasolla hyvä. Hyvästä tuloksesta kertoo myös se, että vastausvaihtoehtoa 5 ei valittu kertaakaan. Numero viisi kuvastaa heikointa kohtaa eli omaohjaajatoimintaan kuuluvia ja arvioivia asioita ei tapahtuisi käytännössä ollenkaan. Nämä tulokset ovat esitettyinä kuviossa 3.

Kuvio 3. Ohjaajien arvio omaohjaajatoiminnan toimivuudesta ja nykytilasta.

Kysymykset oli jaoteltu 12 eri alueeseen. Näitä olivat: riittävästi aikaa tutustua uuteen omaohjattavaan, tiedon kulku ja tiedon haku, päävastuunkanto nuoren asioista ja luotto toisten ohjaajien tekemiseen, moniammatillinen yhteistyö, hoito- ja kasvatussuunnitelma ohjaa toimintaa, esimiehen tuki, uuden työntekijän perehdyttäminen omaohjaajatoimintaan, kirjaaminen, omaohjattavan kanssa vietetty aika ja suhteen

luominen, nuoren kuunteleminen ja mukaan ottaminen häntä koskevissa asioissa, omaohjaajatoiminnan säännöllinen arviointi sekä omaohjaajatoiminnan kehittäminen. Kyselyn vastauksista tein SWOT-analyysin selkeyttämään tuloksia.

Omaohjaajatoiminnan sisäisiä vahvuuksia ovat esimiehen tuki, tiedon kulku ja tiedon haku sekä omaohjaaja kantaa vastuun omaohjattavista, mutta luottaa myös toisten työntekijöiden tekemiseen. Lisäksi sisäisiä vahvuuksia ovat myös kirjaaminen, nuorta kuunnellaan ja hänet otetaan mukaan häntä koskeviin asioihin sekä omaohjaajatoimintaa arvioidaan säännöllisesti ja alkutilanteessa on riittävästi aikaa tutustua nuoreen ja nuoren tilanteeseen. Tiedonkululla ja tiedonhaulla tarkoitetaan, että tieto kulkee omaohjaajan ja omaohjattavan välillä sekä omaohjaajan, että muiden työntekijöiden välillä. Lisäksi omaohjaaja hakee ennen työvuoroa tietoa nuorensa asioista ja, että hänellä on siihen riittävästi aikaa. Esimiehen tuella tarkoitetaan, että omaohjaajat voivat tarvittaessa aina kääntyä esimiehen puoleen ja luottaa siihen, että esimies auttaa tarvittaessa. Kirjaaminen omaohjattavasta on monipuolista ja se tukee yksilövastuista kasvatustyötä.

SWOT-analyysissä sisäiset tekijät jaotellaan vahvuuksiin ja heikkouksiin. Tässä kyselyssä keskiarvot osuvat vastausvaihtoehdoista kohdille 2 (hyvä) ja 3 (kohtalainen) eli en lähde puhumaan heikkouksista, vaan parannettavista ja kehitettävistä asioista. Kehitettäviksi asioiksi nousi: hoito- ja kasvatussuunnitelma ohjaa toimintaa, uuden työntekijän perehdyttäminen omaohjaajatoimintaan sekä riittävästi aikaa olla oman nuoren kanssa ja luoda suhdetta häneen. Lisäksi kehitettäviin asioihin lisäsin, että alkutilanteessa on riittävästi aikaa tutustua nuoreen ja nuoren tilanteeseen. Tämä kohta on siis vahvuuksissa, että kehitettävissä asioissa. Tätä aluetta koskevat kysymykset jakautuivat kohtien 2 ja kohtien 3 väliin, sekä kysymysten vastauksissa oli selkeästi paljon hajontaa.

Ulkoiset tekijät jakaantuvat SWOT-analyysissä mahdollisuuksiin ja uhkiin. Ulkoiseksi tekijäksi osoittautui vain moniammatillinen yhteistyö. Sen olen laittanut sekä mahdollisuuksiin, että uhkiin. Keskiarvo osoitti hyvää tasoa, mutta kysymysten vastauksissa oli myös paljon hajontaa. Moniammatillinen yhteistyö kattaa kaiken yhteistyön nuoren asioissa eri toimijoiden kanssa, kuten koulun, lääkärin, psykologin ja sosiaalityöntekijän kanssa. Taulukossa 5 on esitetty monivalintakysymysten tuloksien analysointia SWOT-analyysiä hyödyntäen.

Taulukko 5. Monivalintakysymysten analysointi SWOT-analyysillä.

	VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
SISÄINEN YMPÄRISTÖ	<ul style="list-style-type: none"> - alkutilanteessa riittävästi aikaa tutustua nuoreen ja nuoren tilanteeseen - tiedonkulku ja tiedonhaku työntekijän ja nuoren välillä, sekä työntekijöiden välillä - omaohjaaja kantaa vastuun omasta nuoresta, mutta luottaa myös muiden työntekijöiden tekemiseen - esimiehen tuki - kirjaaminen - nuorta kuunnellaan ja hänet otetaan mukaan häntä koskeviin asioihin - omaohjaajatoimintaa arvioidaan säännöllisesti 	<ul style="list-style-type: none"> - hoito -ja kasvatussuunnitelma ohjaa omaohjaajatoimintaa -uuden työntekijän perehdyttäminen omaohjaajatoimintaan - riittävästi aikaa olla oman nuoren kanssa ja luoda suhdetta häneen -oma toimiminen omaohjaajana, sekä omaohjaajatoiminnan kehittäminen
	MAHDOLLISUUDET	UHAT
ULKOINEN YMPÄRISTÖ	- moniammatillinen yhteistyö	- moniammatillinen yhteistyö

8.2.2 Avoimista kysymyksistä esiin nousseet haasteet ja kehitettävät asiat

Nuoren tullessa sijoitukseen ja omaohjaajasuhteen alkaessa suurimmaksi haasteeksi nousi ajan puute tutustua nuoreen ja hoitaa nuoren asioita kuntoon. Ohjaajat toivoivat, että alussa olisi enemmän aikaa viettää ja hoitaa omaohjattavan nuoren asioita. Tätä mahdollistaisi muun muassa, että omaohjaajalla olisi mahdollisimman paljon työvuoroja heti alussa, kun omaohjattava tulee yksikköön. Lisäksi toiveena tuli, että omaohjaaja ei alkupäivinä olisi yksikön vahvuudessa mukana, vaan vain tätä uutta omaohjattavaa varten. Tällöin omaohjaajan ja nuoren suhde pääsisi heti kehittymään ja uusi nuori saisi turvallisen ja pysyvän ihmisen heti rinnalleen.

Ajan riittämättömyys nousi esille myös ihan jokapäiväisessä työssä. Ohjaajat toivoivat, että heillä olisi enemmän aikaa viettää yhdessä omaohjattavan kanssa.

Työntekijät kokivat, että aikaa rajoittivat lisääntyneet toimistotyöt sekä yksikön muut kiireet ja hoidettavien asioiden määrä niin, ettei perusasioiden hoitoon jää riittävästi aikaa. Lisäksi yksi haastava nuori saattaa viedä monen ohjaajan ajan omilla haasteillaan, eikä tällöin muille nuorille tai omaohjattavalle jää niin aikaa. Muina haasteina omaohjaajatoiminnasta nousi esiin, ettei omaohjaaja pysty mitenkään olla aina mukana nuoren asioissa. Lisäksi työnkuva ei ole aina niin selkeä, eikä aina ole varma, mitä menetelmiä saa käyttää tai kuinka laajasti paneutua nuoren haasteisiin ja mitä keksii niihin ratkaisuksi. Tällaisissa tilanteissa esimiehen tuki ja selkeät ohjeet asioiden etenemisestä korostuvat.

Yksi esille noussut kehitettävä asia oli selkeämmät ja konkreettisemmat tavoitteet ja tavoitteellisuus nuorikohtaiseen työskentelyyn. Selkeitä tavoitteita nuorikohtaiseen työskentelyyn toivottiin sekä sosiaalityöntekijöiltä että esimieheltä. Muita esille nousseita kehitettäviä asioita olivat asioiden delegointi, parityöskentelyn kehittäminen, sekä perhetyön kehittäminen. Yksikössä on vasta siirrytty omaohjaajatoiminnassa parityöskentelyyn eli nuorella on kaksi omaohjaajaa ja tämän vuoksi se ei vielä arjen keskellä juurikaan näy. Perhetyön kehittämisessä toivottiin, että nuorten vanhemmat tai huoltajat otettaisiin enemmän mukaan kasvatustyöhön. Yksikköön toivottiin omaa perhetyöntekijää, joka tekisi vain yksikön nuorten koteihin perhetyötä.

8.2.3 Ohjaajien ajatuksia, millainen on hyvä omaohjaaja

Oppimiskahvilan teemoina oli omaohjaajalähtöisesti parityöskentely, aika, sijoituksen alkutilanne ja prosessinkuvaus. Ohjaajien ajatukset hyvästä omaohjaajasta olivat hyvin samankaltaisia, kuin mitä nuoret toivat esille haastatteluissa. Hyvän omaohjaajan ominaisuuksiin kuuluu, että hän hoitaa nuoren perusasiat ja pystyy luomaan nuoren kanssa hyvän ja luottamuksellisen suhteen. Hän kuuntelee, kyselee ja juttelee nuoren kanssa sekä yrittää ymmärtää nuorta. Lisäksi hän pitää lupauksensa ja hänellä on aikaa nuorelle. Hyvä omaohjaaja on asiantuntija nuorensa asioissa, joka tiedottaa nuorensa asioista myös muille työntekijöille.

8.3 Oppimiskahvilan tulokset

Tavoitteena parityöskentelyn kehittämisessä esille nousi, että omaohjaajien työskentelyä ohjaisivat yhteiset tavoitteet nuoren kohdalla ja, että omaohjaajatoiminta nuoren kanssa olisi tavoitteellista. Toinen esille noussut tavoite oli saada nuori paremmin tietoiseksi, että hänellä on kaksi omaohjaajaa. Parannuskeinoina esille nousivat toiveet, että molemmat omaohjaajat voisivat osallistua nuoren palavereihin ja, että omaohjaajilla olisi yhteisiä hetkiä mieltä ja suunnitella nuoren asioita. Tällöin kummallakin olisi ajanmukainen ja sama tieto omasta nuoresta. Tämä myös helpottaisi omaohjaajien yhteistä työskentelyä ja suunnittelua nuoren asioissa. Parityöskentelyn toimivuutta voidaan parantaa selkeällä työnjaolla omaohjaajatehtävien suhteen, esimerkiksi kirjallisten töiden kohdalla, kotiinpäin tehtävän työn kohdalla tai toisen omaohjaajan ottaessa nuoresta vastuun toisen ohjaajan ollessa poissa. Tärkeää olisi hyvä yhteistyö omaohjaajien välillä, jossa hyödynnetään kummankin omaohjaajan tietoja ja taitoja nuoren hyväksi ja, että omaohjaajat pystyisivät tukemaan toinen toisiaan tehtävässään. Hyvä yhteistyö sisältää myös, että tieto kulkee omaohjaajien välillä ja, että asioiden delegointi on sujuvaa.

Ajan puutteellisuus nousi esiin niin nuorten, kuin ohjaajien taholta. Oppimiskahvilassa aikaa mietittiin laajasti ja tavoitteena oli löytää erilaisia keinoja ja tavoitteita asian parantamiseen. Keinot ja tavoitteet jakautuivat selvästi kahteen erilliseen näkökulmaan, siihen mitä arjen kiireissä voidaan tehdä toisin, että aikaa jäisi enemmän nuorille ja mitä voidaan suoraan tehdä toisin, että nuoren kanssa saadaan lisää aikaa. Tällaisia esille nousseita suoria keinoja viettää nuoren kanssa tietoisesti ja säännöllisesti aikaa oli omaohjaajahetkien merkitseminen kalenteriin sekä omaohjaajapäivien tulo takaisin ja näiden merkitseminen työvuoroihin. Tämä mahdollistaa, että jokainen nuori saa omaohjaaja-aikaa säännöllisesti ja tasapuolisesti. Aikaa nuoren kanssa saadaan myös ottamalla nuorta enemmän mukaan erilaisiin yksikön arkisiin toimintoihin ja niiden suunnitteluun. Samalla omaohjaajan kanssa vietetyn ajan lisäksi nuori oppii erilaisia hyviä käytännöntaitoja kuten ruuanlaittoa ja siivoamista. Omaohjaaja voi olla myös enemmän arjessa mukana nuoren opiskeluissa auttamalla esimerkiksi läksyjen teossa tai koeasioiden kyselyssä. Tärkeää on myös nuorelle ennakkoinnin ja suunnittelun opettaminen, jolloin nuori itse oppii aikataulutamaan ja järjestämään aikaa eri asioille. Tavoitteena on, että arjen keskellä

osattaisiin välillä heittäytyä työstä ja istua alas juttelemaan ja viettämään aikaa nuoren kanssa.

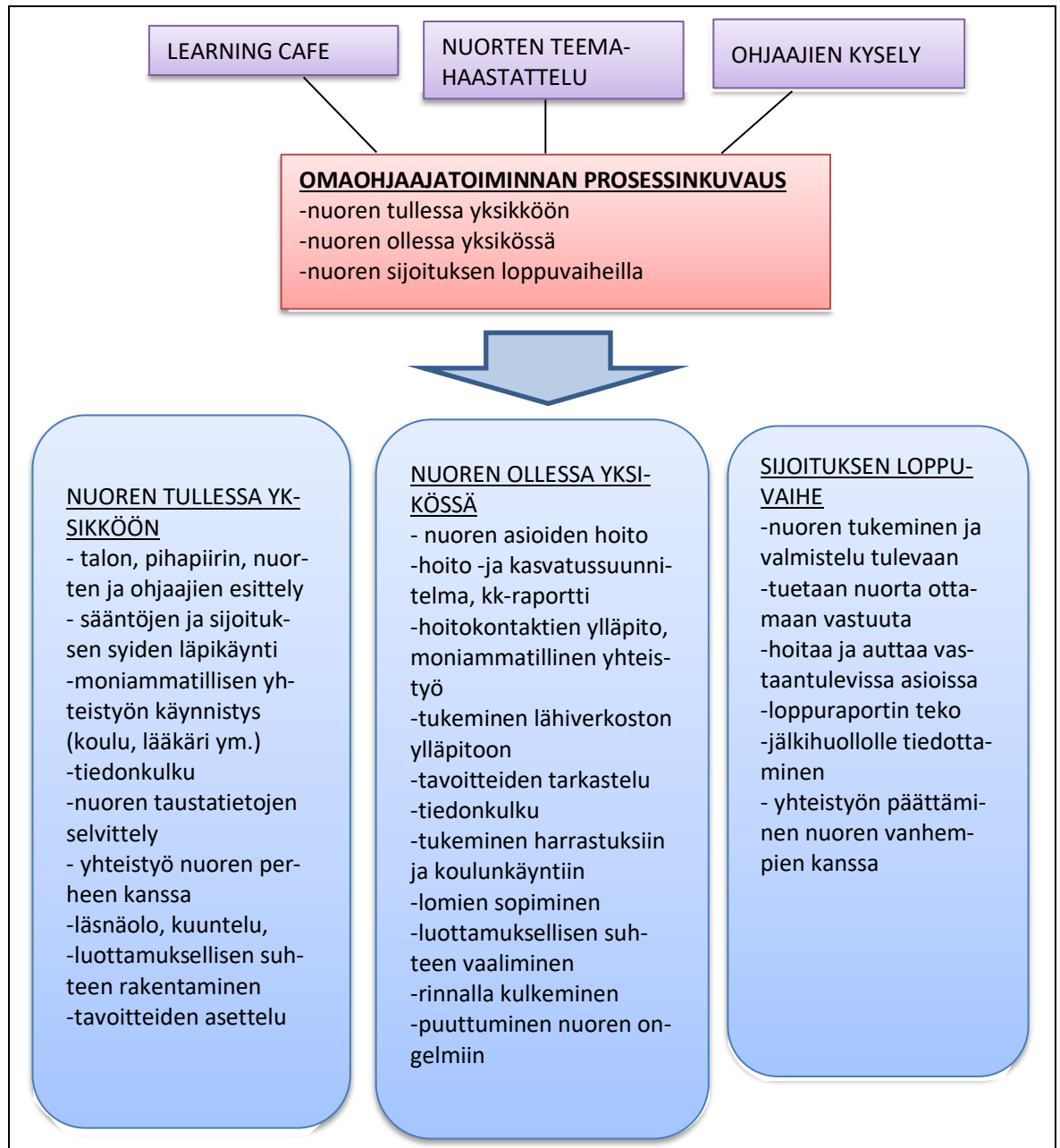
Arjessa tehtävässä työssä aikaa voidaan säästää ennakkoinnilla, suunnittelulla, työtehtävien hyvällä organisoinnilla sekä työtehtävien tasaisella jakamisella työntekijöille. Työtehtävät hoidetaan viipymättä ja mahdollisuuksien mukaan oman työvuoron aikana, että seuraava vuorolainen saa aloittaa työnsä alusta. Kirjaaminen aloitetaan ajoissa ja kirjataan vain oleellinen. Myös vuorojenvaihdon yhteydessä raportointi nuorista hoidetaan tehokkaasti kertomalla vain oleelliset asiat. Tehdään mahdollisimman paljon yhteistyötä eri yksiköiden välillä, esimerkiksi kuljetusten järjestämisessä. Tavoitteena on, että jokainen työntekijä hoitaa oman työnsä ja työkentänsä mahdollisimman hyvin.

Nuoren tullessa sijoitukseen omaohjaajan olisi hyvä olla jo hakutilanteessa mukana. Ensimmäisinä päivinä olisi tärkeää, että omaohjaajalla olisi paljon työvuoroja ja aikaa pelkästään omalle nuorelle. Omaohjaaja voisi olla esimerkiksi yksikön vahvuudesta pois, että hänellä olisi aikaa vain uudelle omaohjattavalle. Läsnäolo ja yhdessä tekeminen korostuvat alkutilanteessa, että luottamuksellinen suhde pääsee rakentumaan. Omaohjaaja käy alussa nuoren kanssa lävitse hänen tilannettaan ja tulevia tavoitteitaan sekä rajoituksia, jos sellaisia nuorella on. Alkutilanteessa nuorelle esitellään yksikkö, toiset yksiköt, sekä muut työntekijät ja nuoret. Lisäksi käydään yksikön säännöt läpi. Alkutilanteessa nuorten hygienianhoito saattaa monesti olla puutteellista, tämän vuoksi jokaisen uuden nuoren kanssa voitaisiin käydä perushygienia läpi, sekä antaa jokaiselle tarvittavat hygieniatuotteet.

Muita keinoja, mitä alussa voidaan parantaa, on tiivis yhteydenpito heti alussa nuoren kotiin eli perheen kanssa tehtävä yhteistyö. Kouluasiat tulisi saada mahdollisimman nopeasti alulle, sekä lääkärikäynti nuorelle huostaanottolausuntoa varten. Parimmat ennakkotiedot, sijoituksen syyt ja sijoitukseen liittyvät tapahtumat helpottavat omaohjaajaa pääsemään alkuun uuden omaohjattavan kanssa.

8.4 Omaohjaajatoiminnan prosessinkuvaus

Prosessinkuvaus on koottu kaikkien aineistojen pohjalta, mutta suurin osa aineistosta muodostuu learning cafeesta, jossa prosessinkuvaus oli yhtenä teemana. Kuviossa 4 on esitetty, mistä prosessinkuvaus on muodostunut ja sen keskeinen sisältö. Lastensuojeluyksikköön tehty yksityiskohtaisempi prosessinkuvaus on liitteenä (liite 3).

Kuvio 4. Prosessinkuvaus.

Nuoren tullessa taloon omaohjaaja esittelee nuorelle ympäristön sekä käy nuoren kanssa talon säännöt läpi. Omaohjaaja kerää nuoresta tiedot, sekä päivittää ne. Tällaisia ovat muun muassa puhelinnumero, kelakortti, sekä vanhempien yhteystiedot. Lisäksi omaohjaaja tiedottaa nuoresta ja hänen asioistaan myös muille työntekijöille. Omaohjaaja selvittää mahdollisimman hyvin nuoren taustatiedot, sekä käy nuoren kanssa läpi sijoittamisen syyt. Nuoren kanssa keskustellaan myös hänen tavoitteistaan. Nuoren perhe on hyvä saada nopeasti mukaan yhteistyöhön, joten nuoren perheeseen on hyvä pitää tiiviisti yhteyttä jo heti alusta alkaen. Nuoren tullessa lastensuojeluyksikköön hänellä on kriisitilanne päällä, joten omaohjaajan on hyvä olla paljon läsnä ja nuoren lähetyvillä, mutta antaa kuitenkin nuorelle myös riittävästi tilaa. Omaohjaajan ja nuoren tutustuminen ja luottamuksellisen suhteen rakentuminen on hyvä saada heti käynnistymään nuoren tullessa taloon.

Nuoren ollessa talossa omaohjaaja hoitaa omaohjaajalähtöisesti nuoren asioita. Omaohjaaja hoitaa kuukausittain nuoren kuukausiraportit ja puolen vuoden välein hoito- ja kasvatussuunnitelman. Omaohjaaja pitää yllä hoitokontakteja sekä osallistuu nuorta koskeviin palavereihin. Omaohjaaja pitää yhteyttä nuoren vanhempiin sekä tukee ja kannustaa nuorta oman lähiverkoston ylläpitämisessä ja rakentumisessa. Nuoren sijoituksen aikana tavoitteita tarkastellaan ja päivitetään sekä niistä keskustellaan nuoren kanssa. Nuoren tietoja ja tavoitteita myös päivitetään ja kerrotaan vanhemmille sekä muille työntekijöille. Omaohjaaja tukee ja kannustaa nuorta harrastuksissa ja koulunkäynnissä sekä huolehtii nuoren lomien sopimisesta. Nuoren rinnalla kuljetaan ja luottamuksellista suhdetta rakennetaan koko sijoituksen ajan. Tähän kuuluu nuoren tukeminen, kannustaminen, kuunteleminen, yhteinen tekeminen ja ajanvietto. On tärkeää, että omaohjaaja puuttuu myös nuoren ongelmiin ja nuorelle vaikeisiin asioihin sekä yrittää käydä niitä nuoren kanssa lävitse.

Nuoren sijoituksen loppuvaiheilla nuorta tuetaan ja valmistellaan tulevaan. Nuorta tuetaan ottamaan vastuuta sekä annetaan enemmän vastuuta omien asioiden hoidossa. Omaohjaaja hoitaa ja auttaa itsenäistyvää nuorta asioiden hoidossa, kuten asunnon hankinnassa. Omaohjaaja tekee omasta nuoresta loppuraportin sekä saattaa tiedon ja nuoren jälkihuollolle. Lisäksi omaohjaaja päättää yhteistyön nuoren vanhempien kanssa.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kehittämistyön tulokset antoivat vastaukset opinnäytetyölle asetettuihin kehittämisen kysymyksiin. Kehittämistyöstä saadut vastaukset auttavat lastensuojeluyksikköä tarkastelemaan omaa omaohjaajatoimintaansa ja sen tilaa sekä kehittämään omaohjaajatoimintaa entisestään. Tässä luvussa esitellään keskeisimpiä esiinnoukseita johtopäätöksiä kehittämistyön kannalta.

Omaohjaajan merkitys nuorille oli suuri. Nuoret eivät välttämättä aina sitä osanneet arjessa näyttää tai sanoittaa. Kuitenkin nuorten haastatteluista esille nousi kiitollisuus siitä, mitä omaohjaaja heidän eteensä tekee. Nuorten vaikeiden elämäntilanteiden keskellä omaohjaaja luo turvaa ja pysyvyyttä nuoren elämässä. Tämän kehittämistyön ensimmäisenä johtopäätöksenä voidaankin todeta, että omaohjaajatoiminta ja omaohjaajan merkitys nuorelle ovat tärkeitä ja luovat turvaa nuoren elämässä.

Teoriassa puhuttiin Laakson (2009, 253) tutkimuksesta, jossa esille nousi erilaisia menetelmiä tärkeämpänä luottamuksellisen suhteen rakentaminen lasten ja työntekijöiden välille, yhteiset jutut ja lasten kanssa oleminen. Myös tässä opinnäytetyössä esille nousseet tulokset tukevat tätä väitettä. Nuorten haastatteluista sekä ohjaajien kyselyistä esille nousivat tärkeäksi omaohjaajatoiminnassa luottamuksellisen suhteen syntyminen ja rakentuminen nuoren ja omaohjaajan välille, yhteinen aika ja yhdessäolo. Nuoret toivat esille, että halusivat viettää aikaa yhdessä omaohjaajan kanssa ja sen koettiin olevan tärkeässä osassa luottamuksellisen suhteen rakentamisen kannalta. Yhdessä vietetty aika ja yhteiset keskustelut lujittivat suhdetta ja luottamusta. Haasteena koettiin yhteisen ajan vähyys, mikä nousi esille nuorilta, että ohjaajilta saamasta aineistosta. Nuoret sekä ohjaajat kaipasivat yhteistä aikaa enemmän. Toisena johtopäätöksenä voidaan pitää yhteisen ajan haastavuutta ja sen merkityksellisyyttä luottamuksellisen suhteen rakentamisen kannalta. Yhteisen ajan riittämättömyys nousi esiin myös tuoreessa terveyden ja hyvinvointilaitoksen (Laakso 2019) toteuttamassa tutkimuksessa, jossa tutkittiin huostaanotettujen lasten hyvinvointia ja sijaishuoltoon liittyviä kokemuksia. Laakso toi tutkimuksessaan esille, että samankaltaisia tuloksia on saatu myös ruotsalaisesta tutkimuksesta, joka on aiheeltaan samantyylinen.

Yhtenä osa-alueena nuorten haastatteluista nousivat omaohjaajavaihdokset. Kyseisestä aiheesta ei suoranaisesti kysytty haastattelussa, mutta se nousi lähes jokaisen nuoren haastatteluista esille. Lähes kaikilla oli taustallaan omaohjaajan vaihdoksia yksi tai useampi. Monesti vaihdokset liittyvät sijoitushuoltoapaikan vaihtumiseen, mutta myös omaohjaajan vaihtumiseen talon sisällä. Omaohjaajan vaihdokset koettiin pääsääntöisin raskaana, vaikka joissakin tapauksissa se oli ollut hyvä ja toivottu ratkaisu. Uuden luottamuksellisen suhteen rakentaminen koettiin työläänä ja raskaana, aremmille nuorille varsinkin. Omaohjaajavaihdos koettiin raskaana varsinkin, jos suhde entisen omaohjaajan kanssa oli ollut todella läheinen ja luottamuksellinen. Sijoituspäätöksen ja omaohjaajan vaihtuminen saattoi aiheuttaa ristiriitoja nuorille, koska talon säännöt ja omaohjaajan persoona ja toimintatavat saattoi olla hyvin erilaiset kuin aikaisemmin. Omat tulokseni aiheesta olivat hyvin samankaltaisia, kuin mitä nousi esille uudesta Laakson (2019) tekemästä tutkimuksesta Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitokselle. Kolmantena johtopäätöksenä voidaankin pitää omaohjaajavaihdoksien aiheuttamaa haastetta lastensuojeluyksikössä.

Neljäntenä johtopäätöksenä esille nousee, miten omaohjaajan tehtävä on moninainen, tärkeä, mutta vaikea tehtävä. Teoriassa käytiin läpi, miten omaohjaajan kuuluu tukea ja jäsentää nuoren arkea, hoitaa yhteydenpitoa nuoren kotiin ja hoitaa nuoren moninaisia asioita (Sinkkonen 2006, 241). Lisäksi nuorella on taustallaan erilaisia traumoja ja rikkinäisiä kiintymyssuhteita, jotka asettavat omat haasteet nuoren kanssa työskentelyyn (Kiiskinen & Eskelinen, 20). Omaohjaajan moninainen tehtävä tuli esille myös tuloksissa. Tuloksista nousi esille monipuolisesti omaohjaajan tehtäviä, millainen on hyvä omaohjaaja ja mitä toivottiin omaohjaajalta enemmän. Jos kaikki asiat listattaisiin, tehtävälista olisi todella pitkä. Esiin nousi myös, miten nuorilla on taustallaan erilaisia traumoja ja vaikeuksia, jotka vaikeuttavat omaohjaajan työskentelyä nuoren kanssa. Omaohjaajan tekemä työ nuoren kanssa on yleensä pitkä ja raskaskin prosessi. Luottamus ja suhde rakentuvat hiljalleen. Esille nousi, miten ohjaajat tuntevat välillä riittämättömyyttä, kun eivät voi olla kaikissa nuoren asioissa mukana tai ennakoita kaikkea tulevaa. Vaikka omaohjaajan työ on moninainen ja vaikea, on omaohjaajan tekemä työ tärkeää nuorelle ja sillä saattaa olla pitkäaikaiset vaikutukset nuoren elämässä.

Huolimatta erilaisista ja monista omaohjaajan tehtävistä ja toiveista omaohjaajan suhteen, tuloksista nousi esille, etteivät nuoret kaipaa omaohjaajalta mitään erityistä tai ihmeellistä. Tärkeimpinä asioina nuorilla esille nousi tarve tulla kuulluksi ja välitetyksi. Nuorille oli tärkeää, että heitä kuullaan, tuetaan, yritetään ymmärtää sekä heitä kannustetaan ja heille annetaan positiivista palautetta arjen keskellä. Nuoret eivät myöskään yleensä odottaneet, että heidän kanssaan tehdään jotain erityisiä juttuja. Monesti pienet yhteiset keskusteluhetket tai jokin muu pieni yhteinen tekeminen riitti, kunhan nuorella oli tunne, että omaohjaajalla on hänelle aikaa ja hän on aidosti kiinnostunut nuoresta. Viidentenä ja viimeisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että nuoret kaipaavat eniten omaohjaajalta aitoa välittämistä, kuuntelua ja yhteistä aikaa, ilman mitään erikoisia hienouksia. Nuoret haluavat tulla hyväksytyiksi niin hyvin, kuin huonoine puolineen. Laakso (2009,253) toi esille, miten tutkimuksen perusteella tärkeäksi lastenkotityön laadun määrittäjäksi nousi arjen rutiinien keskellä tapahtuvat lasten ja työntekijöiden kohtaamiset, sekä millaisiksi rutiinit rakennetaan.

Tampereen yliopistollisessa keskussairaalassa lastenpsykiatrisella osastolla tehdystä tutkimuksesta lasten ja omahoitajan yhteistyösuhteesta esille nousi neljä teemakokonaisuutta: omahoitajan tärkeys, nuoren hyväksytyksi tuleminen kaikkine puolineen, arjessa tapahtuva yhteistyö ja yhdessä tekeminen (Sorsa 2002, 167–169). Nämä neljä teemaa tulivat esille myös opinnäytetyön tuloksissa. Aiemmin jo mainittu omaohjaajan tärkeys ja nuorten tarve tulla hyväksytyksi sellaisenaan, kuin he ovat. Arjessa tapahtuva yhteistyö tuli enemmän esille ohjaajien taholta, kuten nuoren auttaminen koulutehtävissä. Arjen yhteistyöllä tarkoitetaan arjessa tapahtuvia arkisia asioita, kuten nuoren herättäminen, ruuan laitto ym. Yhdessä tekemisen tärkeys taas nousi esille niin nuorten, kuin ohjaajien saamista tuloksista. Teoriassa esille nousseet tutkimukset ja niiden tulokset olivat hyvin peilattavissa opinnäytetyöhön ja monet tulokset olivat hyvin samansuuntaisia.

10 POHDINTA

Erilaiset yhteiskunnan muutokset ja kehittyminen aiheuttavat sen, että myös lastensuojelutyö on jatkuvassa muutoksessa. Lastensuojelulaitoksissa tehtävä työ on hektistä, haastavaa, sekä voimavaroja kuluttavaa, jossa työntekijöiden jaksaminen saattaa joutua koetukselle. Tällöin kehittämiselle ei välttämättä ole paljoa aikaa ja se vaatii työyhteisön sitoutumista. Toisaalta kehittämisen avulla voidaan saavuttaa uusia menetelmiä ja tapoja helpottamaan arjen työtä. Suomessa lastensuojelulaitoksien laitostyön kehittäminen on ollut hyvin vähäistä ja lähinnä tutkimus on perustunut erilaisiin opinnäytetöihin. Tämän ongelmana on, että kehittämistyö on yksittäisten laitosten tekemää, eikä tällöin hyvät käytännöt ole levinneet toivotulla tavalla. Suomessa on ollut käynnissä hanke, jonka pohjalta on tuotettu terapeuttisen laitospedagogian mallinnus. Tämän avulla sijaishuollon laitoshuoltoon pyritään luomaan yhteneväisiä ja tietoon perustuvia käytäntöjä ja toimintatapoja. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 5.)

Opinnäytetyö projektina oli ajallisesti pitkä ja haastava, mutta mielenkiintoinen ja opettavainen prosessi. Lastensuojelutyö ei ole itselleni kovin tuttua, joten aihe vaati laajaa paneutumista ja syventymistä lastensuojeluasioihin, että pääsin kunnolla sisälle aiheeseen. Kehittäminen vaatii paljon voimavaroja, sitoutumista ja aikaa itseltä, mutta myös työyhteisöltä, jonne kehittämistyöni tein. Todella tyytyväinen olen siihen, miten hienosti nuoret, sekä työyhteisö lähti mukaan tähän kehittämisprojektiin ja sitoutuivat siihen. Olen myös erityisen kiitollinen yksikön esimiehen panostuksesta ja avoimuudesta tämän kehittämistyön prosessin läpiviemisessä.

Koen tämän kehittämistyön merkitykselliseksi, koska tämän avulla on saatu ajanmukaista tietoa omaohjaajatoiminnan toimivuudesta ja kehittämistarpeista, joiden avulla toimintaa voidaan kehittää enemmän asiakaslähtöiseksi. Painoarvoa työlle tuo myös, että palautetta on kerätty itse asiakkailta eli nuorilta. Opinnäytetyön tuloksia pystytään hyödyntämään myös muissa lastensuojeluyksiköissä. Opinnäytetyön tuotoksena on saatu myös päivitetty prosessikuvaus omaohjaajatoiminnasta. Nuorten mukanaolo kehittämistyössäni oli itselleni todella positiivinen yllätys. Nuoret kertoivat todella avoimesti kokemuksiaan, ajatuksiaan ja mielipiteitään. Todella tarkasti ja yksityiskohtaisesti kuvatut kokemukset saattoivat olla monta vuotta

aikaisemmin tapahtuneita asioita. Tämä nuorten avoimuus ja rehellisyys saivat minut monesti miettimään, miten lastenkodissa eletystä arjesta muodostuu nuoren lapsuus, sekä nuoruus. Erilaiset sanomiset, sanomatta jättämiset, tekemiset tai tekemättä jättämiset saattavat jäädä nuoren mieleen vuosiksi tai jopa loppuelämäksi. Nämä ajatukset saivat minut näkemään ja arvostamaan vielä enemmän tehtävää työtä ja työntekijöitä, jotka työskentelevät lastensuojelun parissa tai lastensuojelulaitoksissa.

10.1 Opinnäytetyö prosessina

Opinnäytetyön prosessi lähti liikkeelle aiheen suunnittelulla ja aikatauluttamisella. Suunnittelupalaveri pidettiin tammikuussa 2018, johon lisäksi osallistui yksikön esimies ja yksikön silloinen toiminnanjohtaja. Tämän jälkeen mietin opinnäytetyöni kehittämisen kysymykset ja näiden pohjalta suunnittelin, millä menetelmillä saisin näihin mahdollisimman monipuoliset ja rehelliset vastaukset. Nuorten mukaan-tulo tarkoitti sitä, että erilaisia lupia tarvittiin enemmän, koska nuoret olivat alle 18-vuotiaita. Luvat tarvittiin jokaisen nuoren vanhemmilta, nuorten sosiaalityöntekijöiltä, lastensuojelun johtajalta, sekä sosiaali- ja terveystieteiden johtajalta. Tämä prosessi vei hieman enemmän aikaa, kuin olin suunnitellut. Ohjaajien kyselylomakkeeseen vastasi hieman vähemmän ohjaajia, kuin olin ajatellut. Muuten aineistonkeruu meni suunnitelmien mukaan. Oppimiskahvilan toteutus meni hyvin ja ohjaajien motivoitunut ja keskittynyt osallistuminen teki itseäni vaikutuksen. Myös palaute oppimiskahvilasta oli positiivista. Oppimiskahvila oli mielestäni hyvä valinta yhdeksi aineiston keruumenetelmäksi, koska silloin jokainen saa mahdollisuuden tuoda esille oman mielipiteensä ja ideansa. Pienissä ryhmissä työskentely helpottaa sitä, että jokaisen on helpompaa tuoda ideoita ja ajatuksiaan esille. Pienissä ryhmissä on myös helpompaa sekä ideoida itse että jatkaa toisten ideoimia asioita eteenpäin.

Oman opinnäytetyön arviointia saattaa hämärtää sokeutuminen omalle työlle. Olen koko opinnäytetyöprosessin aikana pyrkinyt kuvaamaan ja perustelemaan tekemäni valinnat ja asiat niin selkeästi, että lukija ymmärtää ne. Aiheesta oli aika vaikea löytää tutkittua tietoa tai kuten jo aikaisemmin tuli esille, niin tutkittu tieto pohjautuu lähinnä erilaisiin opinnäytetöihin. Teoria ja löytämäni tutkimukset olivat mielestäni

kuitenkin hyvin linjassa omiin saamiini tuloksiin. Luulen, että nuoret uskalsivat puhua haastattelussa minulle rehellisesti ja avoimesti, koska en itse ole yksikön työntekijä. Tämä saattoi olla etuna koko opinnäytetyön prosessissa, että tein opinnäytetyön paikkaan, jossa en itse työskentele. Kolmelle nuorista olin täysin vieras ja kaksi olivat etäisesti tuttuja aikaisemmista tekemistäni työvuoroista. Uskon, että kehittämistyön tulokset ovat totuudenmukaisia ja antavat vastauksia, mitkä ovat omaohjaajatoiminnan haasteita ja mitä tulisi kehittää lisää. (Vrt. Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 197–198.)

Nuorten teemahaastatteluiden ja ohjaajien kyselylomakkeiden tulokset kävin jo läpi työyhteisön kanssa ennen oppimiskahvilan toteutusta. Oppimiskahvilan tulokset ja tuotokset käytiin lävitse oppimiskahvilan lopussa. Toimitan paperilla vielä oppimiskahvilan materiaalin, sekä prosessinkuvauksen yksikköön. Oppimiskahvilan avulla löydettiin erilaisia keinoja, miten parantaa omaohjaajatoimintaa. Näitä voidaan hyödyntää ja ottaa käyttöön yksikössä heti tai niitä voidaan halutessaan yksikössä vielä kehittää lisää. Myös prosessinkuvausta voidaan yksikössä vielä tarpeen mukaan muokata ja siihen voidaan lisätä kohtia.

10.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden lähtökohtana on hyvien tieteellisten menettelytapojen noudattaminen. Tähän kuuluu, että kaikki toiminta on rehellistä, avointa, huolellista tutkimuksen kaikissa vaiheissa. (Kuula 2011, 34; Tuomi & Sarajärvi 2018, 150.) Itse olen pyrkinyt kertomaan koko opinnäytetyö prosessin rehellisesti ja avoimesti. Prosessin aikana olen pitänyt päiväkirjaa, joka auttoi kuvailemaan mahdollisimman totuudenmukaisesti tulosten tallentamisen, esittämisen sekä kehittämistyön tulokset ja arvioinnin. Pyrin kirjoittamaan kattavan teorian pohjaksi omalle opinnäytetyölle. Näin pystyin peilaamaan myös omia tuloksiani teoriaan, sekä aikaisempiin tutkimuksiin. Kehittämistyötä ohjasivat kehittämisen kysymykset, joihin sain käyttämilläni menetelmillä vastaukset. Tutkimuksellista kehittämistyötä tehdessä eteen tulee mietittäväksi monia eettisiä kysymyksiä, lisäksi tutkijan on hyvä tietää tutkimusetiikan periaatteet, jotka tulee ottaa huomioon tehdessään tutkimusta. Tutkimusetiikan periaatteita ovat ihmisoikeuksien kunnioittaminen, fyysisen ja henkisen

haitan välttäminen, oikeudenmukaisuus sekä rehellisyys, luottamus ja yksityisyyden kunnioitus. (Kylmä & Juvakka 2007, 146–147; Kuula 2011, 61–62.)

Ihmisoikeudet muodostavat eettisen perustan ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa. Tutkittavien suojaan kuuluu, että tutkittavan on kerrottava osallistujille tutkimuksen tavoitteet, menetelmät sekä mahdolliset riskit ja haitat niin, että osallistujat ymmärtävät ne. Osallistujan on tiedettävä mistä tutkimuksessa on kyse. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja osallistuja voi milloin tahansa keskeyttää mukanaolonsa tutkimuksessa. Osallistujalla on myös oikeus kieltää jälkikäteen itseään koskevan aineiston käyttö tutkimusaineistona. Tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti vain luvattuun tarkoitukseen, lisäksi ne tulee säilyttää ja hävittää asianmukaisesti tutkimuksen jälkeen. Henkilöllisyys ei saa paljastua missään vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 156). Ohjaajille lähetin saatekirjeen kyselylomakkeen mukana. Saatekirjeessä kerroin kuka olen ja mitä olen tekemässä. Lisäksi kerroin myös, että vastaukset annetaan nimettömänä ja ne käsitellään luottamuksellisesti. Käsittelin aineistot luottamuksellisesti sekä huolehdin, että osallistuneiden anonymiteetti säilyi. Aineistojen käsittelyn jälkeen tuhosin aineistot asianmukaisesti.

Oman haasteen etiikan kannalta toi nuorten osallistuminen tutkimukseen. Näkökulma määritellä lapsuutta ja nuoruutta on laaja, lainsäädännön näkökulmasta alaikäisinä kuitenkin pidetään alle 18- vuotiaita lapsia ja nuoria. Alaikäisyys toimii vedenjakajana tutkimusta ohjaavassa lainsäädännössä, koska kyse on lapsen edusta ja laillisen huoltajan oikeudesta valvoa lasten etua. Yleiset eettiset suuntaviivat ja periaatteet liittyvät olennaisesti myös lasten ja nuorten kanssa tehtävään tutkimukseen. (Vehkalahti ym. 2010, 13.) Nuorten osallistuttua tutkimukseen tuleekin miettiä sosiaali- ja terveysalan eettisiä periaatteita, jotka korostavat lasten asioissa lasten etua. Periaatteissa korostuvat perusoikeuksien kunnioitus, lapsen osallistuminen ja osallistaminen omien asioiden käsittelyyn, oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus, lisäksi lapsen oikeutta itsemääräämiseen tulee tukea. (Etene-julkaisu 46 2018, 53). Nuorten suostumusten ja virallisen lupien jälkeen kävin tapaamassa nuoria, jolloin esittelin heille itseni, sekä kerroin kehittämistyöstäni. Kerroin myös, että aineistot käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti sekä, että ne tullaan hävittämään analysoinnin jälkeen. Kerroin asiat vielä uudelleen ennen haastattelun aloitusta, että

nuoret ymmärtäisivät varmasti mihin ovat osallistumassa. Koin nuorten osallistumisen tärkeäksi, koska se osallisti nuoria kehittämiseen, jonka tarkoituksena on parantaa toimintaa heidän tarpeitaan vastaavaksi.

Tieteellisen tiedon yksi keskeisimmistä tunnusmerkeistä on luotettavuus. Määrällisissä tutkimuksissa luotettavuutta lähestytään yleensä reliabiliteetti ja validiteetti käsitteiden avulla, kun taas laadullisessa tutkimuksessa käytetään usein vakuuttavuuden käsitettä. Kehittämistoiminnassa luotettavuudella tarkoitetaan ennen kaikkea, että tiedon tulee olla käyttökelpoista. Kehittämistoiminnassa syntyvän tiedon todentamukaisuus ei ainoastaan riitä, vaan sen tulee olla hyödyllistä. Kehittämistoiminnassa voidaan kuitenkin soveltaa näitä kaikkea kolmea luotettavuuden näkökulmaa. (Toikko & Rantanen 2009, 121-122.) Kehittämistoiminnasta syntynyt tieto on ollut hyödyllistä ja sillä voidaan parantaa omaohjaajatoimintaa lastensuojeluyksikössä. Erityisesti tiedosta hyötyy yksikkö, jonne kehittämistyö on tehty heidän tarpeitaan ajatellen, mutta tietoa pystytään siirtämään ja hyödyntämään myös muissa lastensuojeluyksiköissä.

Vakuuttavuuteen olen pyrkinyt olemalla avoin kehittämistyötä koskevilla valinnoilla ja tulkinnoilla sekä olen pyrkinyt, että kehittämistoiminta etenee johdonmukaisesti. Aineistojen kerääminen ja analysointi on kuvattuna totuudenmukaisesti. Näiden osa-alueiden lisäksi toimijoiden sitoutuminen voidaan liittää yhdeksi luotettavuuden tekijäksi. Kehittämistoimintaa voidaan luonnehtia sosiaalisena prosessina, johon osallistuvat kehittäjät ja toimijat. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Kaikki kehittämistoimintaan osallistuneet olivat mielestäni hyvin sitoutuneita projektiin ja kehittämiseen.

Raportointi on yksi kriittinen vaihe opinnäytetyön onnistumisen kannalta. Raportin tulee muodostua loogisesta rakenteesta, jossa on selkeä kielenkäyttö ja terminologia, sekä selkeät kuvat ja taulukot. Raportista tulee nostaa esiin myönteiset ja kielteiset tulokset, tutkimusaineistojen yhteensovittaminen sekä selkeät kehittämissuositukset. Arviointitieto muodostuu tutkimusaineistosta tehdyistä havainnoista, havaintojen perusteella tehdyistä johtopäätöksistä ja johtopäätöksistä muodostuneista kehittämissuosituksista. (Virtanen 2007, 165.) Kehittämistyö on pyritty kirjoittamaan selkeästi ja johdonmukaisesti, jossa tulokset ja johtopäätökset on esitetty selkeästi ja loogisessa järjestyksessä.

LÄHTEET

- Ainsworth, F. & Hansen, P., 2005. A dream come true- no more residential care. A corrective note. [Verkkolehtiartikkeli]. *International Journal of Social Welfare* 14, 195–199. [Viitattu 15.6.2018]. Saatavana: <http://citeseerx.ist.psu.edu>
- Araneva, M. 2016. Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Araneva, M. 2018. Lastensuojelun perhehoito. Helsinki: Alma Talent Oy ja Mirjam Araneva.
- Becker-Weidman, A. & Shell, D. 2008. *Creating Capacity for Attachment, Dyadic Developmental Psychotherapy in the Treatment of Trauma-Attachment Disorders*. Oklahoma City, Oklahoma, U.S.A: Wood´N´ Barnes Publishing & Distribution.
- Davis, A. 1981. *The Residential Solution. State alternatives to family care*. Lontoo: Tavistock Publications.
- Eronen, T. & Laakso, R., 2016. Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikuttavuus. Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. Työpaperi: 2016:044. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 –Metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. Uudistettu ja täydennetty painos. Juva: PS-kustannus, 22–29.
- Forsell, M., Heino, T. & Kuoppala, T. 2018. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten sijoitusten kestot 2016. [Verkkosivusto]. Helsinki: THL. Tilastoraportti, Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 9/2018. [Viitattu: 4.1.2018]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018042318219>
- Golding, Kim S. 2014. *Nurturing Attachment Training Resource. Running Parenting Groups for Adoptive Parents and Foster or Kinship Cares*. [Verkkosivusto]. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Halila, R. 2018. Sosiaali- ja terveystieteiden eettiset periaatteet ja lasten oikeudet. [Verkkosivusto]. Etene-julkaisu 46. Sosiaali- ja terveystieteiden eettiset periaatteet –ovatko ne valideja tulevaisuudessa? [Viitattu 22.3.19]. Helsinki: Valtakunnallinen sosiaali- ja terveystieteiden neuvottelukunta ETENE ja Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Saatavana:

<https://etene.fi/documents/1429646/12259990/ETENE+julkaisu+46+Eettiset+perusteet%2C+kausijulkaisu/5a137eb6-6e68-8f50-96bb-ac844397343e/ETENE+julkaisu+46+Eettiset+perusteet%2C+kausijulkaisu.pdf>

- Heikkinen, H. 2013. Swot-analyysi. [Verkkosivusto]. Päivitetty 6.8.2013. [Viitattu: 3.2.2019]. Saatavana: <https://www.innokyla.fi/web/malli111751>
- Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) 2008. Toiminnasta tietoon. 3. Korjattu painos. Helsinki: Hansaprint Direct Oy.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset . HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Tampere: Juvenes Print: Suomen yliopistopaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu -Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Huhtanen, R. 2016. Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa: Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. Huostaanotto lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Print Oy, 35–36.
- Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) 2018. Lasten haastattelu lastensuojelussa. Keuruu: PS-kustannus, Otavan Kirjapaino Oy.
- Kestilä, L., Paananen, R., Väisänen, A., Muuri, A., Merikukka, M., Heino, T. & Gissler, M. 2012. Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät: rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987syntyneistä. [Verkkolehtiartikkeli]. Yhteiskuntapolitiikka 77 (1), 34-52. [Viitattu 7.6.2018]. Saatavana: <https://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201209117910>
- Innokylä 2007. Learning-café eli oppimiskahvila. [Verkkosivu]. Päivitetty 3.2.2017. [Viitattu: 5.2.2019]. Saatavana: <https://www.innokyla.fi/web/malli2825539>
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2015. Tutkimus hoitotieteessä. 3.-4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2010. SILTA-kolmion käyttö ammatillisen omahoitajuuden vahvistajana. Teoksessa: Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. (toim.). Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 20.

- Krogstrup, H. 2004. Asiakaslähtöinen arviointi Bikva- malli. Hyvät käytännöt menetelmä -käsikirja. STAKES: Sosiaali- ja terveystutkimus- ja kehittämiskeskus. FinSoc.
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2018. Lastensuojelu 2017. [Verkkosivusto]. Helsinki: THL. Tilastoraportti, Terveystutkimus ja hyvinvoinninlaitos 17/2018. [Viitattu: 4.1.2018]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/handle/10024/136409>
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. 1. Painos. Helsinki: Edita Prima Oy.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- L 22.7.2011/922. Laki yksityisistä sosiaalipalveluista.
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Acta Universitatis Tamperensis. Tampere: Tampere University Press.
- Laakso, R. 2019. ”Ne näki musta”. Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. [Verkojulkaisu]. Raportti 1/2019. Terveystutkimus ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy. [Viitattu 24.3.2019]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN_ISBN_978-952-343-267-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lastensuojelun käsikirja. 2018a. [Verkkosivusto]. Helsinki: THL. [Viitattu: 4.1.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- Lastensuojelun käsikirja. 2018b. [Verkkosivusto]. Helsinki: THL. [Viitattu: 13.6.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset#Laitoshoido>
- Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus –kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Jyväskylä: Kehitysvammaliitto, Gummerus Kirjapaino Oy.
- Munro, E. 2002. Effective Child Protection. Lontoo: Sage.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudella osaamisella liiketoimintaan. 3. Uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

- Pukuri, T. 2002. Yksilövastuinen hoitotyö ja sen mittaaminen. Teoksessa: Minun hoitajani, näkökulmia omahoitajuuteen. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Pösö, T. 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.). Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 65-82.
- Rautio, P. 2005. ”Kyllä se varmaan välittää...” Kiintymyssuhdehaastattelu väli-
neenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Helsinki: Pelastakaa lapset.
- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell Oy.
- Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki. 2.Painos. Porvoo: Bookwell Oy.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa –Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Silven, M. (toim.). 2010. Varhaiset ihmissuhteet –Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Minerva Kustannus Oy.
- Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Juva: WSOY.
- Sinkkonen, J. (toim.). 2006. Pesästä lentoon –Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.). 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. 1. Painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.). 2011. Omahoitaja lapsen ja nuoren kasvun tukena. Teoksessa: Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta.1. Painos. Tallinna: Kustannus Oy Duodecim.
- Sorsa, M. 2002. Lapsen ja hoitajan yhteistyösuhde lastenpsykiatrisella osastolla. Teoksessa: Minun hoitajani, näkökulmia omahoitajuuteen. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Storvik-Sydänmaa, S., Talvensaari, H., Kaisvuo, T. & Uotila, N. 2013. Lapsen ja nuoren hoitotyö. 1.-2. painos. Helsinki: Sanoma Pro oy.
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. 1. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitostkasvatuksen mallinnus. [Verkkojulkaisu]. Työpaperi 23/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy. [Viitattu 18.3.2019]. Saatavana:

[http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Työpa-
peri_2017_23_nettti%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Työpa-
peri_2017_23_nettti%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. Korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8. Uudistettu painos. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. 8. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vehkalahti, K., Rutanen, N., Lagström, H. & Pösö, T. 2010. Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.). Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimuseura ry. Yliopistopaino, 13.
- Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. Uudistettu painos. Juva: PS-kustannus.
- Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa –Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Virtanen, P. 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. 1. painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Vuorinen, T. 2014. Strategiakirja 20 työkalua. 2. painos. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Wahlbeck, J-C. 2010. Omahoitajuuden vuorovaikutukselliset haasteet kompassina. Teoksessa: Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. (toim.). Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 22–23.
- Whittaker, J.K., del Valle, J. & Holmes, L. (toim.). 2015. Therapeutic Residential Care with Children and Youth: Developing Evidence-Based International Practice. Lontoo and Philadelphia: Jessica Kingsley Publisher.
- Whittaker, J.K., Holmes, L., del Valle, J., Ainswort, F., Andreassen, T., Anglin, J., Bellonci, C., Berridge, D., Bravo, A., Canali, C., Courtney, M., Curey, L., Daly, D., Gilligan, R., Grietens, H., Harder, A., Holden, M., James, S., Kendrick, A., Knorth, E., Lausten, M., Lyons, J., Martin, E., Mcermid, S., McNamara, P., Palareti, L., Ramsey, S., Sisson, K., Small, R., Thoburn, J., Thompson, R. & Zeira, A. 2016. Therapeutic Residential Care for Children and Youth: A Consensus statement of the International Work Group on Therapeutic Residential care. [Verkkolehtiartikkeli]. Residential treatment for children and youth, 33(2), 89–106. [Viitattu 15.6.2018]. Saatavana: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0886571X.2016.1215755>

LIITTEET

Liite 1. Nuorten teemahaastattelurunko

Liite 2. Ohjaajien kyselylomake

Liite 3. Omaohjaajatoiminnan prosessinkuvaus

LIITE 1 Nuorten teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELU: OMAOHJAAJA

Millainen on hyvä omaohjaaja?

Mitä toivoisin omaohjaajalta enemmän?

Kumpi olisi mielestäsi parempi, että nuorilla/sinulla olisi yksi vai kaksi nimettyä omaohjaajaa, miksi?

Miten koen omaohjaajan lomat tai sairauslomat? Toivoisitko sille ajalle toista nimettyä omaohjaajaa?

Miten tyytyväinen olet oman omaohjaajan työskentelyyn kanssasi, mikä siinä on hyvää ja mikä kehitettävää?

Mikä on parasta omaohjaajassa?

Mitä asioita ja tehtäviä mielestäsi kuuluu omaohjaajalle?

Mitä teette yhdessä omaohjaajan kanssa?

Mitä toivoisit, että voisit tehdä yhdessä omaohjaajan kanssa?

LIITE 2 Ohjaajien kyselylomake

ITSEARVIOINTI OMAOHJAAJANA TOIMIMISESTA

Itsearviointi toimintaasi omaohjaajana, ympyröi mielipidettäsi osoittava numero.

- 1 = Erittäin hyvin
- 2 = Hyvin
- 3 = Kohtalaisesti
- 4 = Jonkin verran
- 5 = Ei lainkaan

1 Nuoren tullessa taloon/omaohjattavakseni minulla on riittävästi aikaa tutustua häneen	1	2	3	4	5
2 Nuoren tullessa omaohjattavakseni minulla on riittävästi aikaa tutustua hänen tilanteeseensa ja taustaansa	1	2	3	4	5
3 Lapsi/Nuori tietää, että olen hänen omaohjaaja	1	2	3	4	5
4 Omaohjattavani tietävät milloin olen töissä ja saatavilla	1	2	3	4	5
5 Nuoret ovat jatkuvasti tietoisia hoitoonsa liittyvistä asioista	1	2	3	4	5
6 Omaohjattavani tietävät, kuka on korvaava ohjaaja, kun en ole paikalla	1	2	3	4	5
7 Tullessani töihin hankin itsenäisesti tietoja omaohjattavistani.	1	2	3	4	5
8 Tullessani työvuoroon minulla on aikaa hankkia tietoa omaohjattavastani	1	2	3	4	5
9 Luotan myös toisen omaohjaajan osaamiseen	1	2	3	4	5
10 Kannan päävastuun nuoren kasvatustyöstä koko sijaishuollon ajan	1	2	3	4	5
11 Neuvottelen kasvatustyön tavoitteista nuoren ja moniammatillisen ryhmän kanssa.	1	2	3	4	5
12 Suunnittelen kasvatustyötä yhdessä nuoren, esimieheni ja hänen perheensä kanssa.	1	2	3	4	5
13 Arvioin kasvatustyötä yhdessä nuoren, esimieheni ja hänen perheensä kanssa	1	2	3	4	5
14 Hoito- ja kasvatussuunnitelma ohjaa omaa toimintaani	1	2	3	4	5
15 Hoito- ja kasvatussuunnitelma ohjaa myös muiden ohjaajien toimintaa poissa ollessani	1	2	3	4	5
16 Vastaan nuoren asioiden tiedottamisesta muille häntä hoitaville	1	2	3	4	5
17 Esimieheni toiminta tukee työtäni omaohjaajana	1	2	3	4	5
18 Voin turvautua esimiehen apuun aina tarvittaessa	1	2	3	4	5
19 Yksikössämme uusi työntekijä perehdytetään omaohjaajana toimimiseen	1	2	3	4	5
20 Kasvatustyön kirjaaminen tukee yksilövastuista kasvatustyötä	1	2	3	4	5

21 Minulla on riittävästi aikaa kuunnella ja käsitellä arkisia asioita ja tavoitteita omaohjattavani kanssa vuorossa ollessani	1	2	3	4	5
22 Minulla on riittävästi aikaa/halua käsitellä kasvatuksellisia tavoitteita ja niiden toteutumista omaohjattavani kanssa	1	2	3	4	5
23 Vietämme säännöllisesti omaohjaajatuokioita	1	2	3	4	5
24 Olen pystynyt luomaan aidon suhteen omaohjattavani kanssa	1	2	3	4	5
25 Pyrin siihen, että omaohjattavani löytävät yhteistyösuhteessa uusia ratkaisuja elämälleen	1	2	3	4	5
26 Pyrin kuuntelemaan ja ottamaan huomioon myös nuoren toiveita kasvatustyössäni	1	2	3	4	5
27 Arvioitko omaa suoriutumistasi omaohjaajana säännöllisesti	1	2	3	4	5
28 Arvioidaanko työtäsi omaohjaajana tarpeeksi	1	2	3	4	5
29 Onko omaohjaajatoiminnassa mielestäsi kehitettävää	1	2	3	4	5
30 Onko omassa omaohjaajatoiminnassani kehitettävää	1	2	3	4	5

AVOIMET KYSYMYKSET

Kehitettävät asiat uuden lapsen/nuoren tullessa yksikköön ja omaohjattavakseni

---

Suurimmat haasteet ja ongelmat omaohjaajatoiminnassa?

Miten kehittäisin omaohjaajatoimintaa tai mitkä ovat suurimmat kehittämisaalueet omaohjaajatoiminnassa?

Omaohjaajien parityöskentelyn hyvät ja kehitettävät asiat

Millainen on hyvä omaohjaaja

Kiitos vastauksistasi!

LIITE 3 OMAOHJAAJATOIMINNAN PROSESSINKUVAUS

OMAOHJAAJATOIMINNAN PROSESSINKUVAUS

LAPSEN TAI NUOREN TULLESSA YKSIKKÖÖN

- Omaohjaaja mahdollisimman paljon mukana nuoren ensimmäisinä päivinä
- Lapseen ja nuoreen tutustuminen
- Talon esittely ja pihapiiriin tutustuttaminen
- Ohjaajiin ja muihin talon lapsiin ja nuoriin tutustuminen
- Paikkakuntaan tutustuminen
- Talon sääntöjen ja rutiinien läpikäynti yhdessä
- Tärkeiden tietojen päivittäminen (puhelinnumero, kela-kortti, vanhempien yhteystiedot)
- Koulun selvittäminen ja sinne tutustuminen
- Tiivis yhteydenpito ja yhteistyö nuoren perheen kanssa
- Lapsen tai nuoren taustojen selvittäminen ja esitietoihin tutustuminen
- Sijoituksen syiden läpikäynti yhdessä nuoren kanssa
- Tavoitteiden asettelu yhdessä
- Alussa on tärkeää, että omaohjaaja viettää nuoren kanssa paljon aikaa, on läsnä ja lähettyvillä, ettei nuori joudu jäämään yksin. (nuorella kriisi päällä)
- Omaohjaajan olisi hyvä olla alussa se aktiivisempi osapuoli, koska nuorella elämässään paljon asioita mielessään
- Luottamuksellisen suhteen rakentaminen alkaa

LAPSEN TAI NUOREN OLLESSA YKSIKÖSSÄ

- Omaohjaajalähtöisesti asioiden hoito
- Tukeminen ja kannustaminen (koulunkäynnissä ja harrastuksissa ym.)
- Yhteydenpito ja yhteistyö vanhempien kanssa

- Hoitokontaktien ylläpito (moniammatillinen yhteistyö, palavereihin osallistuminen)
- Omaohjaahetkistä huolehtiminen ja pitäminen
- Hoito- ja kasvatussuunnitelmien ja kuukausiraporttien teko
- Tavoitteiden tarkistus ja niiden päivittäminen yhdessä nuoren kanssa
- Lomien sopiminen
- läheisverkoston tukeminen (yhteydenpidon mahdollistaminen, lasten ja nuorten läheisyyden luonteen selvittely ja mahdollisten jännitteiden ja ristiriitojen käsittelyä yhdessä lapsen tai nuoren sekä lapsen ja nuoren ja läheisten kanssa)
- Tärkeän tiedon ja asioiden kertominen työyhteisölle
- Rinnalla kulkeminen ja luottamussuhteen hoito ja vaaliminen koko sijoituksen ajan
- Tietojen ja tavoitteiden päivitys vanhemmille ja tiimille
- Nuoren ongelmiin puuttuminen. Auttaa ja tukea nuorta pääsemään eteenpäin.
- uskallus ottaa esille arkoja ja vaikeita asioita ja jutella niistä nuoren kanssa
- Läsnäolo ja yhdessä tekeminen

LAPSEN JA NUOREN SIOITUKSEN LOPPUVAIHE

- Itsenäistyvän nuoren asioiden hoito
- vastuun kasvattaminen
- Loppuraportin teko
- valmisteleminen tulevaan
- Nuoren tukeminen
- Yhteistyön päättäminen vanhempien kanssa
- Saattaa tieto ja nuori jälkihuollolle